
תרצ'ח
יובל-
העשרים
מ. קופר

Printed in the U. S. A.
New York, N. Y.

ציור המעטפה נעשה ע״י יחיאל מיכאל קופר

ניר - תרצ"ח

חוברת יובל העשרים

„נירו לכם ניר
ואל תזרעו אל קוצים"
(ירמיה ד' ג')

קבץ שנתי היוצא לאור על ידי

הסתדרות התלמידים של בית המדרש למורים

שע"י ישיבת רבנו יצחק אלחנן

בע"ה, ניו־יורק, התרצ"ח

לך מורנו החביב

המאציל על תלמידיו מרוח תרבותנו,

לך מחנכנו הנשגב

המפרה ומחיה את הלשון ומרימה כעלעב,

לך ידידנו הנאמן

העוסק ופועל בנחת לטובת התלמידים והמוסד,

מר ל. א. אריאלי

אנו מקדישים את „ נ י ר ” זה,

לאות הכרה, הערצה ותודה רבה.

לתלמידי בית המדרש:

פתגמים שונים המביעים דעות מתנגדות מן הקצה אל הקצה נשמעו בספרות העולם על בני הנעורים. בעוד אשר החכם התלמודי ממשיל את העלומים לזר ורדים לוקח לב ומשיב נפש ברעננותו מוציא המשורר הצרפתי עליהם את פסק דינו: cet âge est sans pitie (גיל זה לא ידע רחם.) הללו רואים בתקופת הנוער את סמל קלות הראש והסום הדעת כשהלב נוח להפתות לכל רוח נושבת, והללו רואים בתקופה זו מטמון המאויים הכי נשגבים והשאיפות הכי נעלות ואצילות. הנגודים וההפכים שבדעות הללו מתישבים לדעתי על נקלה בעובדה שלב העלם הוא כנור בעל מיתרים רגשניים מאד ולפיכך נסער מיצרים שונים, יצרים טובים ואף יצרים רעים, שדה קטל הוא הלב הצעיר לאידיאלים המזהירים כזהר הרקיע במערכתם מול התאוות הקודרות כשאול, ורק ככל אשר תוסיף און וחסן המחשבה הבוגרת יוכרע הנצחון לצד הטוב.

בכם, תלמידי, בחורי בית המדרש היקרים, מצאתי אוצרות לב ועושר רוח לאין הקר ולאין ערוך. לכו בכחכם זה, רדו אל בית גנזי האומה, שאבו מיקר המודותיו מלא חפניכם, חסנו את נפשכם ומצאו שקוי לרוחכם במימי מעינותיו ברוכי האל—ואז, כלום ישאר עוד מקום לדאגה ולספק לאיזה מיצריכם יהיה הנצחון?

ל. א. אריאלי

מאת ראש המזרחי העולמי, מיסד ביהמ"ל, הרב מ. ברלין

נירו לכם ניר

(מעין מכתב להמערכת)

לפנים בישראל שבגולה היו אומרים אם אין גדיים אין תישים, לאמר כי אם הגדולים מהוים את האומה, מקימים את ישותה, הרי הקטנים הם הבסים לגדולים ואם דורשים לקיומם של ההולכים בראש צריכים לשים לב אל התינוקות בעודם בחתוליהם, כי אם הזערים הפעוטים יאבדו או יתאבדו בכשרונותיהם וסגולותיהם, מאין יצאו ואיפה יתגדלו המבוגרים והגדולים.

כיום בישראל שבארץ ישראל מתחילים את ההסתכלות ואת החפוש בגדולים וגידולי גידוליהם בתוך מעבי האדמה. בארצנו למדו לדעת ערכם של דברים, והוא הדין של אנשים, עוד בטרם נוצרו ועוד לא נבראו, ההכנה למצוה נעשתה למצוה. ויוודעים את הסוד הצפון בחרישה ובזריעה אם הן נעשות כהוגן יש תקוה כי הפרות יעלו יפה ואם לא עבדו את האדמה כהלכה ולא קבעו את השתילים כראוי, גם הגשמים בעתם וגם השמש בזהרו לא יועילו. והוא הדין באנשים ההולכים ומתגדלים. לא די לחנך קטנים בשביל שיעלו גידולים, צריכים להשפיע על מ ג ד ל י הבנים ו מ ח נ כ י הדור כי הם ירעיפו טל תחיה, זרע אמונה, למען יכינו את הסביבה הרוחנית אשר שם יתגדלו גדולי בני אדם אלה אשר עוד בקטנותם יוכרו כי לגדולות יצאו אם ימשיכו ללכת בדרך המתווה לפניהם.

ואם זכינו, בעזרתו של המזרחי האמריקאי, ליסוד בית מדרש למורים שלכם אשר תורה אמונתו ואומנתו, אהבת ישראל וקיומו בסוסו ויסודו, והודות לישיבת רבנו יצחק אלחנן והעומדים בראשה נתגדל ונתפתח המוסד הזה, מן הדין הוא כי תהא נעשית הכנה ל ר ו ח של המוסד החשוב הזה. והכנה זו קודמת היא ללמודים ואין בה גבולים לשעות ולימים, תמיד זמנה. כי הכנה זו היא השפעה הבאה מתוך דברי עיון, ומחשבה, הרהורי הלב וחדודי חברים. עד כמה שעינתי בספרי „ניר" שלכם, זו היא מטרתכם, לכוון את הרוחות של הצעירים, אלו הנועדים להיות למורי הדור, להורות את הדרך לילדים בבתי ספריהם למען יגדלו לגדולים טהורים וגם, אם אחד מאלף, לגדולים בישראל.

אם כן הדבר, יש ב„ניר" שלכם לא רק מעשה יפה אך גם כונה ראויה וקדושה ולבי עמכם.

נירו לכם ניר, תלמידים החברים עודדו את קוראיכם להיות שלמים בנפשם, שלמים עם תורת ד' תמימה, שלמים עם מצוות ד'. שלמים עם ארץ ישראל אשר עיני ד' אליה מראשית השנה ועד אחרית השנה, שלמים עם תורת ישראל. הניר הנאמן הזה יעשה צמח יפה והדור הבא ידע להעריך את פעולתכם אתם. מי יתן ותזכו להיות בין הנוטעים והזורעים את דעת ישראל על אדמת אבותינו, כי משם תקוה וגאולה.

י"ח אייר, צ"ח
ניו-יורק

מאיר ברלין

מאת ראש הישיבה מרן הגאון דוב רבל

עברו עשרים שנה מיום הוסד בית המדרש למורים על יד ישיבת רבנו יצחק אלחנן, מרכז התורה במערב העולם; נר מערבי עדות לבאי עולם, שהשכינה שורה בישראל בכל מקום ובכל זמן, כי אין תורתנו—תורת נצח—תלויה במקום ובזמן ועדות על התערותה של היהדות הנאמנה גם במערב העולם. במשך זמן קצר זה נעשה בית המדרש למורים למגדל האור של החנוך העברי הנאמן, אשר סביבו יחנו הכחות הבונים במקדש החנוך. בית המדרש נשאר נאמן לתעודתו, לחנך בנים בונים לחנוך הנאמן, חנוך של תורה במקורה ובהיקפה, חנוך של תורה שלמה על פי דרכה של תורה.

ידעו מיסדי בית המדרש למורים שעל יד הישיבה, כי אם רוצים אנו בקיום האומה כעם ה׳, עלינו להחזיר את עטרת החנוך הנאמן—ארון ה׳, השוכן תמיד בקדש הקדשים של נשמת האומה—לכבודו, כי חנוך נאמן הוא למוד. שמביא לידי אמונה ומעשה, לקדושת החיים.

תכלית החנוך, דעת ה׳ המביאה לידי אהבה ועבודה המתבטאת בההרגלה של „צמאה נפשי לאלהים לאל חי״. חנוך זה הוא שנטע חיי עולם בתוכנו. הוא הנותן עוז ותעצומות לעם ישראל בכל הדורות להאיר נשמת בנינו משחר טל ילדותו באור אמונה טהורה, של קדושה וגבורה, והשריש בהם השקפת עולם והכרה בהירה ושלמות הרמונית, טהר המחשבה והמעשים. הוא, שיצר לנו את הבית העברי בקדושתו ותרבות מקורית, מעין מפכה, אשר ממנו ישתו כל הצמאים לאור ולצדק, והוא שהקים לנו דורות אין מספר של גבורי האומה, המזהירים לעולם ועד.

בימינו אלה, שיבש המעין, שממנו היינו שואבים רוח הקדש, כשאין לילד סביבה של תורה, כל מעוט דמות החנוך העברי בנפש בנינו הוא. והחנוך העברי הנאמן רבים קמים עליו בימינו גם בין אלה הדוגלים בשמו והנראים כאוהבים. רבים מהם שוללים לא רק את האפשרות של חנוך מקיף, של תורה שבכתב ושבעל פה, אך גם את הצורך ודורשים בשבח מעוט הדמות של החנוך העברי, חנוך, שנתרוקן ונתרושש מתכנו ונשמתו, מהרסים מדעת או שלא מדעת את המקלט האחרון של נשמת האומה ומתחייבים בנפשו.

בימי מהומה ומבוכה אלה להחנוך העברי. בית המדרש למורים שעל יד הישיבה מכריז על הנחיצות והאפשרות של חנוך עברי שלם, ששרשיו בהתורה הכתובה והמסורה ובנשמת האומה בטהרתה. חנוד. המכשיר את גאולת האומה ונפשה וגאולת הארץ, ופרותיו—גומרי בית המדרש למורים מעידים עליו. הלואי שיזכו חניכי בה״מ עוד במדה יותר מרובה להשראת החנוך הנאמז בינינו. הלואי ויהיו המרץ וכח עלומים שלהם חדש לעבודה תמה של בסוס בניז החנוך השלם באור התורה וביתה הנאמז. ולפתרוז השאלות הסבוכות של חנוך זה ברוח התורה וישראל סבא.

יהיו לנגדנו תמיד דברי ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי: „הלומד על מנת ללמד מספיקיז בידו ללמד וללמד; והלומד על מנת לעשות מספיקיז בידו ללמד וללמד לשמור ולעשות.״ בהחנוך העברי הנאמן פדות נפשנו וגאולת ישראל.

תוכן וצורה

שני היצרים, יצר התוכן ויצר הצורה, מושלים הם בכל אדם, שמלאכתו וצביונו בעולם הרוח. שניהם מושכים אותו לעברים שונים. יצר התוכן דוחף אל העיקר הרחוק והחבוי, מגרה אל החוף הנכסף, אינו סובל דחוי ממושך, דוחק את השעה, אינו מדקדק בדרכים ביחס אל המטרה. כולו אומר בליעת המרחק אל המטרה. יצר הצורה מחמיר בדרכים ובאמצעים. הוא מהדר בהם. תובע הוא מתינות, צעד שקול, קו לקו ומדקדק, שיהא גון ונוי להם: מזהיר הוא על ה„לבוש", על החיצוניות, שתהא נאה, שבה מתעטף הגרעין, התוכן.

גם יצר הצורה מכוון אל התוכן. וכששאיפה זו אל התוכן אינה מסתלקת מלפניו, יתקיימו המועיל והטוב שבשני היצרים. יפה הדרך הנאה לתוכן, שכן על ידי המתינות וההידור בהתקרבות אל התוכן עלול זה האחרון, התוכן, להתחבב על המתקרב אליו גם בטרם שזכה בו. מצד שני ההכרח והאונס אינם עלולים לטפח חבה. ואם מתוך בהילותו של אדם על התוכן אינו עומד על הפרטים, שיש בהם כדי למשך את הלב, וברגש ובסופה הוא חש לקראתו, הרי נזקק מבלי משים לכפיה, שהיא מרבין לשנאה. נמצא שהוא מקפח בידיו את מטרתו.

ואולם יש שמתוך דקדוק מרובה בצורה, נשכחת הכונה. יש שמתוך התלהבות מופלגת וחיטוט תמידי בצורה, היא, הצורה, נעשית תכלית בפני עצמה בעיני דורשיה. ערכה הולך ומתפשט לתוך רשות התוכן עד כדי חורבנו הגמור. אז נעשה יצר הצורה צורר לחברו, יצר התוכן. הוא מתקומם באמת כלפי עצמו, כי בכליון התוכן יבולע גם הוא. כי אין תקומה ואין ישות לצורה מבלי התוכן, הנושאה.

עובדה זו היא מהמפורסמות. אף על פי כן היא נתבעת תמיד להתבוננות. ביחוד חייב המחנך הצעיר לכוון את לבו אליה. עליו להזהר ממצודתו של יצר הצורה. הרבה דברים נתחדשו בשיטות ההוראה. הרבה דברים נאים נאמרי באמצעים, שעל המורה להשתמש בהם כדי להקנות לילד ידיעות, כדי לפתח בו את כחות הקליטה וכדי להדליק בו אורות התבונה, וכדי להפעיל אותו לעובדות ולמציאות דתיות ולאומיות. בכל אלה יש מהמועיל, אבל על המחנך להכיר שכל אלה הם בחינת צורה. שיטת לימוד היא טפל ללימוד. הוא, הלימוד, ולא השיטה, היא עיקר. היא עצם המטרה והתכלית. אין להעלות את חירת השיטה למעלה כזו, שהיא דוחקת מרשות את העיקר, את התכלית. יש צורך לקבוע את רשותה ולסמן את מיצמעיתה. לב המחנך צריך להיות תמיד ער לשניהם כאחד, לתוכן ולצורה; להחזיק את השלום בין שני היצרים. מהשלום הזה תתרבה הברכה לחנוך.

פ. חורגין

מאת ראש מועצת המורים ד״ר יחיאל קפלן

לפני עשרים שנה נוסד בית המדרש למורים, בעצם ימי המלחמה הגדולה, ימי שלט הסיף ושמט הספר בכל העולם. לב המיסדים היה מהסס ותוהה: הראויה עת חורבן וסתירה לעבודה של בנין? המכשרה הקרקע ליסוד אכסניה של תורה קבועה ואיתנה? הרבה גליות גלתה תורה, ובכל תפוצות ישראל השרה הקדוש ברוך הוא את שכינתו. התורה נתנה לנו כח לעמוד בגזירות ורדיפות אכזריות בארצות אויבינו. היש תקוה ואחרית לעמנו גם בארץ החדשה הזאת, באמריקא? התשמש התורה גם תרים בפני הנטיות החמריות ונסיונות הטמיעה בארץ אוהבינו?

ברוך ה׳ אשר זכני לראות את הספקות האלה חולפים כצל של עוף הפורח, ומשאות נפש העמלים עם בית המדרש מתקיימים. ברוכים הם מיסדי המכון הזה ואלה אשר עמלו וטרחו לקיימו ולהכינו ולעשותו בית גדול כיום הזה, גדול במנין תלמידיו ובחשיבות מצוייניהם שכבר זכו לשמח את ישראל בפרי חכמתם ותנובת תבונתם. וברוכים אתם, פרחי תורה, הנטועים עתה בבית מדרשנו, שוקדים על למודיכם, ומתוך חבה וכבוד, שותים בצמא את דברי רבותיכם. מובטחני שתשגשגו ותצליחו, ודבקים בתורה ומלאי דעת תעבדו עבודה תמה יחד עם חבריכם שקדמוכם לקרב את לב נדחי ישראל לקדשינו: תורתנו, שפתנו וארצנו, ולהוסיף עז ואמץ ותקוה ובטחון לקיום עמנו. ויקויים בכם מקרא שכתוב עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי נצח ישראל לא יכזב, ועמנו בכל מקום שהוא לא ימוט לעולם.

ברוכים אתם וברוכים תהיו.

יחיאל קפלן

מוסר

בית מדרש למורים

מראה הבנין מצד צפונית-מערבית

יעקב י. הארטשטיין

בית המדרש למורים: עשרים שנה לתולדתו

א. תולדות המוסד

חשיבות החנוך לקיום העם ודרכי חייו ונימוסיו הוכרה על ידי הפילוסופים ונושאי מחשבה היותר חשובים במשך כל הדורות. אריסטו למשל, אמר: „היסוד המשפיע ביותר על קביעותם של חוקים נעוץ בהתאמת החנוך אל השלטון,״ ואף נפוליון ואחרים אמרו כך.

ואם החנוך הוא חשוב, על אחת כמה וכמה המורה, שהוא יסוד החנוך. מורים הגונים יוצרים את החנוך הרצוי. מורים בעלי רוח נוטעים אמונה בלבות תלמידיהם ומורים בעלי ידיעות נוטעים אהבה אל הדעת בלבות הילדים. ומשום כך כשיצאו להכניס שנויים יסודיים בבתי הספר, התחילו במוסדות החינוך של מורים. מנפוליון עד היטלר, יש״ו, בזמננו, השנויים היותר מכריעים הוכנסו בחנוך המורים. ידוע הפתגם שהנצחון במלחמת גרמניה וצרפת (לפני 80 שנה) נעשה על ידי המורים הגרמנים.

ואת היסוד החשוב הזה הכירו גם אלה שיסדו את בית מדרשנו זה. הם הרגישו שהסביבה האמריקאית דורשת מורים, ילידי הארץ, בעלי השכלה כללית שישלטו בשפת הארץ שיבינו את הילד האמריקאי וסביבתו, אבל שיחד עם זה יהיו בעלי ידיעות ושתהיה בנפשם אותה המסירות אל עבודתם הקדושה שסמנה את המורה בישראל במשך כל התקופות של תולדותינו. ואותם המיסדים ראו את הנולד, שהמלחמה העולמית ותוצאותיה, וכמו כן גידול הקהלה היהודית באמריקה מחייבים שאין לנו כאן להשען על כחות החוץ, על רבנים ומורים מאירופה. וכך נוצר הצורך לחנך מורים כאן, שיהא בהם מרוחם ומטעמם של חניכי המרכזים הותיקים באירופה ויחד עם זה שיהיו מתאימים לחנך את הדור הצעיר שלנו כאן, שהוא כולו מעורה באדמת אמריקה. וכך נגשו החרדים, שלבם ונפשם לקיום חיי ישראל שלמים המבוססים על תורת ישראל ושמירת התורה, ליסד מוסדות לחנוך ותורה לדור. בין מוסדות אלה נמצא גם בית המדרש למורים של ישיבת רבנו יצחק אלחנן. מוסד זה נוסד בשנת תרע״ו ע״י הסתדרות המזרחי באמריקה בתור „היהדות החרדית המאורגנת,״ לחנך מורים ומנהלים בשביל בתי הספר העבריים באמריקה וקנדה „עברים ברוח התורה והמסורה, שיהיו ראויים, לפי רוחם ולפי השכלתם במקצעות הרוח שלנו ובלשון, למלא את תפקיד האחראי, של מחנכי הדור הצעיר שלנו באמריקה. מורים תלמידי חכמים, המכירים את המאור שביצירותינו בכל הדורות, יודעיה ומחבביה הנאמנים לתורתם ועמם והדואגים לעתידם, מורים היודעים בטיב ההוראה העברית באמריקה והמסורים אליה . . . ״[1] בתור מנהל המוסד נבחר הדר. מאיר

1) „ניר״ שנת תרפ״ו, דף 43.

ווקסמן המשמש כעת בתור פרופיסור בבית המדרש לרבנים בשיקאגו. בהר־המורים היו מלבד דר. ווקסמן: הרב יעקב לווינסון ודר. יחיאל קפלן שנהלו את בית המדרש למורים אחרי שעזבו דר. ווקסמן, ומר י. ביימל.

נפתחו שתי המחלקות הראשונות, ומספר התלמידים היו שנים עשר, בבנין של המזרחי, ב־86 רחוב אורטשרד. המחלקות התקיימו בכל ימות השבוע בשעות בין 5־8 אחר הצהרים, וביום א׳ בשעת 9־2.

עם פתיחת המחלקה השלישית בשנת תרע״ח הוזמן מר א. נ. פרלברג ע״ה ללמד סגנון העברי ופסיכולוגי׳ חינוכית.

בשנת תרפ״א באו מנהלי המזרחי ומנהלי ישיבת רבנו יצחק אלחנן, שבאותה הזמן נמצאה בבנינה ב־9־11 רחוב מונטגומרי, לידי הסכם שבית המדרש למורים יעמד תחת הנהלה משותפת של הסתדרות המזרחי והישיבה, ושבבית הספר הגבוה של הישיבה יתקבלו תלמידי בית המדרש למורים של המזרחי. ההחלטה הזאת יצרה את האפשרות ללמד גם בבית המדרש למורים בשעות הבקר. ע״י שנוי זה נבראה היכלת להרבות בשעות הלמוד, להוסיף על התכנית, ולהקדיש ללמודי הקדש את שעות הבקר, שהן יותר מתאימות ללמוד והתרכזות. עם הרחבות אלה נוספו כוחות חדשים: דר. מ. זיידל, ששמש עד שנת תרפ״ג, והמשמש עכשו בתור מנהל בית המדרש למורות של המזרחי בירושלים; דר. פ. חורגין; ודר. ש. צייטלין, המשמש עכשו בתור פרופיסור במכללת דרפסי ומכללת הישיבה.

בשנת תרפ״ב החליטה ועידת המזרחי לרכז את עבודתה בבנין ארץ ישראל ולהפסיק את תמיכת ההסתדרות לבית המדרש למורים. „סכנה של כליון רחפה על המוסד הזה, ואולם המורים והתלמידים החליטו אז להמשיך את קיומו של המוסד בכחות עצמם. הסתדרות המזרחי הסכימה להשאיר את המוסד ב„בית המזרחי" ובהשתדלות הרב מאיר ברלין נוסד ועד מיוחד לדאג למצבו החמרי של בית המדרש למורים. בראש הועד עמד העסקן הידוע מר נתן למפרט . . ."(2 ז״ל שע״כ נבחר בתור נשיא הישיבה, ושבשמו נקרא עכשו האולם הראשי של הישיבה. אע״פ שהועד הזה לא הצליח הרבה במובן החמרי לטובת המוסד, אבל מסירות המורים אפשרה למוסד להמשיך את עבודתו ואפילו להוסיף מורה הדר. זיירמן.

בשנת תרפ״ג עבר בית המדרש לרשות הישיבה תחת הנהלתו של ראש הישיבה הגאון מרן דוב בער רעוועל שליט״א. המוסד העתיק את דירתו מ־138 רחוב השני מערבה לבנין החדש של הישיבה שנתחנך בשנת תרפ״א, ב־301 ברודוויי מזרחה. שם נתנה לו מקום מנוחה הגון—איזה חדרים על הקומה הרביעית. גם כן נקרא אל הנהלת המוסד מנהל חדש, אחד ממורי בית המדרש, המחנך הידוע דר. פנחס חורגין העומד במשרתו זו כעת. שתי העובדות האלה

2) נ. ב. אברמס, „בית מדרש למורים," „ניר" תרפ"ו, דף 27.

—ספוח בית המדרש אל הישיבה ומנוי דר. חורגין אל הנהלתו—ציינו התחלת תקופה חדשה בחיי המוסד והשיבותו. לאט לאט אבל באופן מחלט גדל בית המדרש ועממיותו. תלמידים התחילו לפנות אליו מהרבה מקומות שונים והמחלקות נתחלקו. קורסים חדשים נוצרו ומורים חדשים נתמנו. בין אלה שבאו אל בית המדרש בתקופה זאת ושעדיין קשורים אל המוסד היו: מר אברהם שוער, דר. נתן קלוין, מר שבתי טורבוף, הרב שלמה ווינד, הרב שמואל ק. מירסקי וכותב הדברים האלה. אתם באו מר שמואל ל. זר ומר נחמן ב. אברמס—המשמשים עכשו במחלקות אחרות של הישיבה, דר. ב. דרכמן, הרב ט. גולומבק, פרופיסור גולדין והרב מ. קרקוביץ ע"ה.

מזמן העברתו לבנינו החדש, שעליו אנחנו מדברים בשורות הבאות, עד היום נוספו אל חבר המורים המחנך הידוע מר י. ז. פרישברג, הרב פ. ריימאן, מר ארי' אריאלי ומר בצלאל ניוברגר.

בשנת תרפ"ט עבר בית המדרש למורים יחד עם הישיבה אל הבנין החדש, שבו הם נמצאים עכשו, בשדרת אמסטרדם ורחוב 186 ו־187. המוסד יצא „מעין מאורע של יציאת מצרים—מאפלה, ממחנק, מצפיפות לחדרים מוארים ומשוכללים ומרווחים בתכלית ההוד והיופי—בבחינת „ואנוהו." 3)

ב. תכנית הלמודים

במשך כל התמורות האלה נתקנו גם הרבה תקנות חשובות בתכנית הלמודים וסדר המוסד שבפרטיהם ובחשיבותם אי אפשר להתעסק במאמר קצר כזה, אע"פ שהם עשירי ענין ומפיצים אור על מהלך החנוך הדתי.

בית המדרש למורים, שבתחילתו היה בעל שתי מחלקות מכינות ושלש מחלקות, התפתח למוסד בן ארבע שנים ומשנת תרצ"ג והלאה נדרש מכל המועמדים לסיום לבקר חמש שנים והמוסד נעשה בן חמש שנות למוד. הוספת שנות הלמודים האלה סמנו בלי שום ספק צעד חדש וחשוב בהרחבת התחומים של בית המדרש. 4) לא רק נתנה ע"י השנויים האלה ההזדמנות להגדיל את הכשרת התלמידים בלמודי הקדש אלא גם כן להבטיח שלמות במקצועות הפרופסיונליים—החנוכיים—מעשיים.

עתה כוללת תכנית בית המדרש את המקצועות האלה, על פי מספר השעות בשבוע בכל מחלקה: 5) 6)

3) י. י. הארטשטיין, „שנת תרפ"ט בבית המדרש למורים," „ניר" תרפ"ט, דף 53.

4) במאמרי ב„ניר" של שנת תרצ"ד נמצאים לוחות שבהם מתגלים באופן ברור השינויים האלה.

5) ליתר פרטים עיין בתכנית הלמודים.

6) כל שעה היא בת חמשים רגע. שעות הלמוד בבית המדרש הם בכל יום, מיום א' עד יום ה'—ועד בכלל, משעה התשיעית בבקר עד השעה 12:30 אחה"צ, ומשעה 1:20 עד 2:10 אחה"צ.

שעות בשבוע

המקצועות	מחלקה א׳	מחלקה ב׳	מחלקה ג׳	מחלקה ד׳	מחלקה ה׳
א. תלמוד מדרש, משנה, ודינים	11	12	12	8	9
ב. תנ"ך (חומש, נ"ך, נ"ר, ודה"י)	8	5	5	5	2
ג. לשון: חבור דקדוק ספרות תולדות הספרות	6	6	6	5	4
ד. תולדות ישראל		2	2	2	1
ה. חנוך: מיטודיקה הוראה לנסיון פרובלימות החנוך ארגון, ועוד				2	6
ו. שירה ופעולות מחוץ למחלקה				1	1
ס"ה	25	25	25	23	23

ג. התלמידים

ראוי לציין את הרבוי התמידי במספר התלמידים בבית המדרש למורים ויש חשיבות לעובדה זו משום טעמים אלה: ראשית, רבוי זה הרשה לבית המדרש למורים להכנים לתוך כתלי המוסד את התלמיד הרצוי על ידי בחירה על יסודות הכשרת התלמיד, גילו, וכשרונותיו, וכך הצליח המוסד להרחיב את פעולותיו ולקיים תוצאות חנוכיות יותר מכריעות. האחוז של תלמידים מגיל המכללה גדל. הגומרים מסוגלים יותר להבין את תעודתם בחיי ישראל. ושנית, בית המדרש למורים נעשה מוסד עממי. במשך ימי קיומו למדו בבית המדרש תלמידים מערך חמשים עיר ושלש עשרה מדינות באמריקה ומקנדה

וארץ ישראל, וכעת לומדים בבית המדרש תלמידים מחמש עשרה עיר מארץ זו וקנדה.

גם פתיחת מכללת הישיבה עזרה הרבה לעבודת בית המדרש למורים. לא רק שנתנה את האפשרות לבית המדרש לדרש ממסיימיה קורסים מחנוך הכללי המחויבים להכשרת מורים בשביל בתי ספר העבריים (מלבד הקורסים בחנוך הדתי היהודי שנתנים בבית המדרש גופא) אלא גם כן אחראית היא יותר מכל סבה אחרת על הרמת האחוז של התלמידים מגיל המכללה. הלוח הבא מראה על עובדה זאת:

זמן החורף תשרי־שבט	מספר הנרשמים	מספר בבית הספר הגבוה	אחוז התלמידים בבית הספר הגבוה	מספר המבקרים במכללה	אחוז המבקרים במכללה
תר"ץ	172	141	82	31	18
תרצ"ב	131	96	73	33	26
תרצ"ג	134	77	57	52	39
תרצ"ד	160	86	54	62	39
תרצ"ה	187	104	56	77	41
תרצ"ו	205	109	53	92	45
תרצ"ז ד)	194	127	65	65	33.5
תרצ"ח ד)	173	116	67	57	33

גם כן כדאי להראות בענין זה על הגדלת האחוז של ילידי הארץ בין התלמידים, עובדה המפיצה אור לא רק על מצב של החנוך הגבוה אלא גם כן על השפעת מוסדות גבוהים על הרמת קרן החנוך בכלל והשפעת בית המדרש למורים בפרט. בזמן שעבר (אלול תרצ"ז־שבט תרח"ץ) היו 131 תלמיד מה־173 שלמדו בבית המדרש למורים, או 75 אחוז, ילידי הארץ, ביניהם היו גם כאלה שהוריהם נולדו באמריקה. ויתר התלמידים חוץ מאחדים—כערך 2 אחוז— נתחנכו באמריקה: זאת אומרת, קבלו את חנוכם האלמנטרי בישיבות הקטנות, בבתי ת"ת או ע"י מורים פרטים באמריקה.

וחשוב גם כן להראות כאן על חסרון מוסדות מתאימים או מחלקות גבוהות בשביל תלמידים שכבר הגיעו לבר מצוה. כמעט 75 אחוז של תלמידי בית המדרש למורים עדיין באים מהישיבות הקטנות. אין די תלמידים, ממסיימי

ד) המספרים של השנים האלה מראים השפעת שני שנויים חשובים במוסד והלו: א) ההחלטה לקבל עוד פעם תלמידים של שנה ראשונה מבית הספר הגבוה של הישיבה; ב) ההחלטה של הנהלת בית המדרש לא לקבל תלמידים באמצע השנה.

בתי הת"ת, שיש להם ההכשרה הדרושה או הרצון כדי להכנס למוסד גבוה מסוגו של בית המדרש למורים. אע"פ שמנקודת ראות זאת, מצאנו כאן, שמכללת הישיבה, ע"י המחלקה המיוחדת בשביל תלמידים שאינם מוכשרים להתקבל אל בית המדרש או אל הישיבה בזמן התקבלותם אל המכללה, הצליחה למשך אל המוסד גם תלמידים מהסוג האחרון. הסכנה של דור של עמי הארץ עדיין קיימת כאן וצריכים להתרכז ולאמץ את כל הכוחות כדי ליצור חינוך אלמנטרי יותר שלם בכדי להרבות את שעות הלמוד ושנות הלמוד בבתי הת"ת שלנו. רק יש צורך במעוררים בתוססים התענינות מפני שניצוצים יש. התבוננות בחוגים השונים השולחים את ילדיהם אל מוסדנו משמשת מעיין לתקוה רבה. עובדה היא (למרות הדעה המקובלת) שרק 11.5 אחוז של כל התלמידים בבית המדרש למורים בזמן העבר היו בני רבנים או מורים. 15.6 אחוז היו בני אנשים פרופסיונליים, 21.9 בני סוחרים, ו־41.6 אחוז בני פועלים. בין 9.4 אחוז הנותרים נמצאים אלה שאינם עוסקים במקצועות — מפני סיבות שונות — יתומים ועוד.

כדאי גם כן להזכיר כאן שהרבה מתלמידי בית המדרש למורים כאלה שהיו לפניהם, אינם מתכוננים להוראה לעשות קרדום לחפור בו. הרבה מהם מתכוננים למקצועות הרפואה, משפט, הנדסה או שדעתם להקדיש את זמנם אחר כך למסחר, אלא שנפשם חשקה בתורה. ובית המדרש בתור חלק של הישיבה—מרכז התורה באמריקה—ומוסד לאומי, משתדל לא רק לחנך מורים אלא להרביץ תורה ולגדל דור של בעלי בתים תלמידי חכמים, שומרי מצוה, שיהיו מוכנים להמשיך שרשרת הזהב—המסורה הדתית של עם ישראל.

ד. פעולות התלמידים, המסיימים, והחניכים

התלמידים, המסיימים, והחניכים כולם מאורגנים בהסתדרויות מתאימות שעל ידיהן הם משתדלים להשתתף בעבודת המוסד.

לתלמידים יש הסתדרות בשם „הסתדרות התלמידים." ההסתדרות הזאת מוציאה את ה„ניר" השנתי, שיצא בכל שנה, אפילו במשך שנות המשבר אלה, מתרפ"ה (חוץ משנת תרצ"ה), מסדרת חגיגות, ואספות חדשיות, מוציאה גליון „הניר" מזמן לזמן (לפני שנתיים נשנה שם העתון הזה מ„עלון" ל„הניר"). ההסתדרות של התלמידים גם כן משתתפת בפעולות לאומיות וספרותיות—כמו הסתדרות הנוער, שבוע ויום עברי, והפצת הספרות העברית בכלל, ועוזרת באופנים שונים לתלמידים. גם ספרית בית המדרש הנקראת בשם „ספרית א. נ. פרלברג,"[8]) נהלה על ידם.

עוד בימי נעוריו של המוסד, מיד אחר שסיימו מחזורים אחדים, נתארגנה הסתדרות המסיימים. ההסתדרות הזאת נתארגנה מחדש בי־־־ת תרפ"ט ובשנת תר"ץ נעשתה להתאחדות מורים עברים, התאחדות מקצועית. כשההתאחדות

---

8) הוחלט לקרא את הספריה המיוחדת של ביהמ"ד בשם מר פרלברג ע"ה, שנקטף באביב של ימיו, בשנת תרצ"ה. הספריה קבלה כערך 300 ספרים חינוכיים מספריתו החשובה.

הזאת החליטה לקבל בתור חברים גם מורים שלא סיימו את בית המדרש למורים של הישיבה, ובתור חברות את מסיימות בית המדרש למורות שנוסד ע"י הסתדרות הכנסיות החרדיות, הורגש מחדש הצורך בהסתדרות מיוחדת המקבלת בתור חברים רק אלה שלמדו במוסד זה. בשנת תרצ"ג נוסדה הסתדרות החניכים של בית המדרש למורים, המקבלת בתור חברים כל אלה שסיימו את בית המדרש וגם אלה שלמדו שנה או יותר במוסד, אחר שהמחזור שלהם סיים.

התאחדות המורים פסקה עם החלטת חברי האגודות השונות של מורים בניו־יורק, בשנת תרצ"ז, להתאחד לאגודה אחת. במשך זמן הקצר של קיומה פעלה הרבה בשביל החנוך המלא. היא סדרה הרצאות והוציאה גם כן עתונות בעברית ובאנגלית—„מכבי הצעיר"—בשביל מבקרי בתי הספר העבריים. חבל שהנסיון הזה לא הצליח מהשקפה חמרית, ונאלץ להסגר.

הסתדרות החניכים מסדרת אספות ונשפים פעמים אחדות בשנה, ובמשך הזמן האחרון קבלה עליה לעזור, באופן חומרי בהוצאת ה„חורב." בקשר עם החלטה חשובה זו היא מתכוננת להרחיב את פעולותיה. הסתדרות החניכים גם כן ארגנה „חוג חנוכי," עבור החברים העוסקים בחנוך.

ה. חורב, ומחלקות למסיימים

אי אפשר במאמר קצר כזה להקיף את כל העובדות החשובות הקשורים עם המוסד החשוב הזה. אלא, שתי עובדות ישנן שחשיבותן נתבעת לציון. אלה הם: הוצאת ה„חורב," ומחלקות למסיימים.

לפני ארבע שנים התחיל להופיע ע"י בית המדרש למורים ובעריכת מנהל בית המדרש, הדר. פנחס חורגין „חורב," מאסף מוקדש לתולדות ישראל וספרותו המופיע פעמים בשנה. כבר הופיעו ארבעה כרכים (שני הכרכים האחרונים ג' וד' כוללים כל אחד שתי חוברות: כרך ג', חוברות ה־ו, כרך ד', חוברות ז־ח). המאסף הזה, שבו משתתפים רבנים ומלומדים ידועים מאירופה, ארץ ישראל ואמריקה, כבר קנה לו שם בין המלומדים היהודיים בכל העולם. המאסף המדעי היחידי בעברית בגולה זה עובדה לא קטנה היא.

עם התחלת שנת תר"ץ התחיל בית המדרש בסדור קורסים בשביל המסיימים שחפצו להמשיך את למודיהם או להתמחות באיזה מקצוע, ושלא נכנסו אל הישיבה אחרי סיומם את בית המדרש (הרבה עשו כך ואחדים קבלו גם סמיכת רבנים). הקורסים האלה נתנו מדי זמן לזמן, במקצועות שונים—גמרא, תנ"ך, תולדות ישראל, ארמית, אשורית, ועברית, במוצאי שבת, בלילות ובזמנים שונים. המסיימים וגם המורים הראו התענינות רבה בלמודים אלה שלא על מנת לקבל שכר. כעת מסיימי בית המדרש יכולים להמשיך את למודיהם בשלשה אופנים: א) בישיבה גופה, ב) בקורסים שנוסדו בפרט למסיימי בית המדרש הממשיכים במכללת הישיבה, ג) במחלקה העליונה שנתארגנה בשנה זאת. ויזתתו למסיים את התואר „דוקטור לספרות עברית."

נקוה שבעשרים השנים הבאות תנתן ההזדמנות למוסד החיוני הזה ולמנהליו ומוריו להוציא לפועל את הרעיונות והתקוות שלהם בנוגע למוסד זה. ולהפרחת היהדות המסורתית בארץ זו.

חיים ליפשיץ

לזכר א. נ. פרלברג

אברהם נ. פרלברג

ביום קיץ אחד בין השמשות בקרתיו. כל שם עברי שנתפרסם בזכות עבודה ספרותית או חנוכית, היה יקר לי. נכנסתי ללשכתו בקצת חרדה, בביישנות כבושה. אדמת אמריקה עדין רעדה תחת רגלי. הוא שאל אותי למטרת בקורי. „מרוסיה אני בא,״ ספרתיו, „ונפשי חשקה בלמודים עברים.״ קו תמהון נמתח על פניו: נער עברי הבא מרוסיה הסובטית ידרוש אל למודים עברים! נכנס את בשיחה, שאל וחקר לכל פרט ועדין הוא מופתע: לא יאומן! ישבנו ושוחחנו שעה ארוכה. עיני תפסו את ארשת הצער, שהחווירה באופל בין השמשות, את שחור עיניו מעולפי דוק־ערפל. הרגשתי בעווית הכאב, שנתגלה בזויות שפתיו הבשריות משהו, אשר בת הצחוק שרחפה עליהן הבליטוה עוד יותר.

נפגשנו אחר כך בחדר הלמוד של בית המדרש למורים שלנו. שמעתי שהיה חולה מחלה מסוכנה. לא ידעתי שזו עדין כוססת את בשרו והורסת את גופו. הוא הרצה על י. ח. ברנר. הרגשתי כעין חמימות והתעוררות נפשית בקולו בנתחו נשמות הגבורים הדוויים של משורר ההתלבטות. קראתי אז את ברנר ודבריו רוויי הענות הכבידו בכל משא יגונם על נפשי. ערטול נפתולי הנפש, בהרצאה חדה ונוקבת ובהנאה אכזרית, דחה וגם משך את לבי. ולמה המתיחות החגיגית בקול מורי, וברק האור בעיניו? . . .

נחשתי: נטל כבר נושא האיש הזה בלבו . . .

א. נ. פרלברג התאכזר על עצמו. ריסן את רוחו לעבודה מאומצת, שריפתה את עצביו. רצינותו ויחס של כובד ראש אל כל ענין הגבילו וגם קיצרו את רוחו. רצינותו אמנם לא העיקה. יחסיו היו חמים ונאמנים. הוא הראה מסירות והשתתפות בגורל זולתו, אלא לא תמיד הבין לחולשה זו הטבועה בטבע האדם: לפגוע ולהתכבד בקלון חברו . . .

בנוהג שבעולם, אדם משתמש „בסם שכנגד": במדה שמודדים לו, ימוד למתקלסיו—בבת צחוק סולחת או בשנינות. פרלברג ראה את עולמו ברשות היחיד שלו, חרד על חזיונות רוחו שטיפחם במסירות רבה, ב„לשד עצמותיו ובדם לבו." על כן היה מזדעזע עד תוך תוכה של נפשו והיה סולד לכל פגיעה בכבודו, כאילו זו חיללה את מקדשי לבבו. רגישות זו השביעתו ממרורים וקרעה את נפשו גזרים, גזרים . . .

הוא היה אינדיבידואליסטן מטבעו, מבודד, אם כי לא נמנע מלהתערב בין אנשים ואחוזת מרעיו. פרלברג הגה וצפה תוך נפשו ושאף להלהיב ולהעלות זיקוקי האור, שניתזו מגנזי נשמתו. הוא לא דחק את עצמו לעמוד בראש, אם כי גם על מקומו לא וויתר. ראיתיו באספות ובמסבות עבריות. היה יושב מכונס בתוך עצמו, ידיו תמכו את ראשו ומבטו תועה במרחקים. היתה בחזותו בבואת יגון למצוקות נפשו. שלות לב, כנראה, לא ידע. ריכוז פנימי זה לא הבהיר את האפקים ולא האיר את העולם מסביבו. הוא לא חפן מכמני רוחו בקלות של יוצר עתיר הכחות המשפיע את טובו בלי צער יצירה והתאמצות נפשית. פרלברג צלל במעמקיו ודלה ניצוצי כשרונו בעמל רוח. על כן המתיחה הרוחנית, האור המופנה כלפי עצמו.

פרלברג היה שקדן. שקידתו היתה עצומה, חבה גדולה ויתרה הגה לספר. הוא ספג אל קרבו אוצרות הרוח שלנו מכל הדורות והיה בן־בית בספרות ימי הבינים, בספרי המחקר, הפילוסופיה והדת. אלה מתלמידיו, שהבינו לנפשו ונזהרו ברגשותיו כבדוהו וגם אהבוהו. הוא לא התהלל והתגנדר בשלל ידיעותיו. לא היתה בו מדה זו של הברקה ופזרנות, שלא תמיד היא רצויה, ולעתים קרובות אינה באה אלא לשם עשית רושם, כדי לאחוז את העינים . . . חותם ישרות וכנות של תלמיד חכם הנאמן לתלמודו היה טבוע בכל מה שהורה. הוא הרגיש אחריות כבדה כלפי התלמיד ובשעוריו השקיע הרבה כוחות רוח. היתה לו זיקה נפשית לספרותנו, לכל גילוייה, והבנה עמוקה בחזיונותיה. פרלברג הכיר הכרה יסודית את הסגנון העברי על כל גלגוליו ותפס את רוח השפה מצדה האמנותי ומצד התפתחותה ההיסטורית. הוא כיוון את שעוריו להרגיל את תלמידיו לנתח באופן הגיוני ואמנותי את יצירת סופרינו, הכניסם להיכל הספרות העברית על כל מבואיו והכשירם לפתח את השקפתם הבקרתית על חזיונותיה. באותם היקף וידיעה שחדר אל ספרותנו, באותן רצינות ובקיאות רחבה ניתח יצירות סופרינו החדשים.

את ימיו הקדיש להוראה. משנתו היתה ברורה ומדויקה. הוא לא האריך והרחיב את הדבור. וודאי שלא השחיל דברים מחוץ לענין הנידון, כדרך המורים התועים ממסלול נושא ענינם. הוא היה מטה קו ישר ומכונן על פיו את הרצאתו בלי נטיה לצדדין. הרצאתו היתה מפאת בנינה וצורתה מסה ספרותית, שהיתה כשרה להקבע בדפוס, כי כל מלה קבועה במקומה וכל משפט—מדוד ושקוף. הוא לא הסיח את דעתו אף רגע מתפקידו, תפקיד המורה, כאילו חשש שלא יבזבז אף רגע אחד. הוא הקפיד הקפדה יתרה על כל הפרעה קטנה וראה בה עלבון, פגיעה קשה בכבודו הפרטי.

פרלברג היה מסור לחנוך העברי בכל מאדו והתעמק בבעיותיו העיוניות והמעשיות. הוא נמשך גם אל היצירה ומסותיו על נושאים הנוכיים הגיעו לידי גובה של שכלול בתוכן ובצורה. התום והטוהר שבעולם הילדים לקחו את לבו. האגדות והמחזות שכתב מצטיינים בחיוניות של לשון וקסם דמיון. בשירי הילדים הערה את הגיגי לבו. ניכר כי בטיפול בספרות ילדים הרגיש מעין חדוות יצירה. בעולם זה לא היה מקום להתאבקות עם חומר היצירתי ולרשלנות. בשירי הילדים מצא בטוי לנפשו הרגשנית, כי היה איש הרגש. נימות פיוטיות פעמו בו ובקשו הבעה אמנותית. לא מקרה הוא שחיבב והעריץ כל כך את דוד שמעונוביץ. הצללים הענוגים שבשירי שמעונוביץ, המית הלב העולה מהם, כליון הנפש למרחקי עד, „לשון המראות והצבעים"—דברו אל לבו הנרגש.

שעה אחת בשבוע היה מלמדנו פרק בשירה, שירת ילדים. שעה זו היתה שעת התעלות והזדככות לו. מי שהטה אוזן האזין לרעד נימי לבו הנוגים. אז נתגלה באור אחר, באור לבבי רך, כולו כמיהה וערגון. קולו היה מלטף, ענוג ופניו מוארים באור החסד.

בדמות זו היה מתגלה אלי כשהויתו העגומה קמה חיה לנגד עיני. ארחמך, מורי!

א. נ. פרלברג

בֵּית־מִדְרָשֵׁנוּ

(הימנון)

בֵּית־הַמִּדְרָשׁ בּוֹ נִלְמָדָה –
עָלָיו תִּפְאַרְתֵּנוּ.
אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית־הַיּוֹצֵר
הוּא לְנִשְׁמָתֵנוּ.

בֵּית־הַיּוֹצֵר – בּוֹ נִצָּבִים
חַיִּים כָּל קְדוֹשֵׁינוּ
רוּחָם־עָז הוּא הַפַּטִּישׁ
וְהַסַּדָּן לִבֵּנוּ.

רוּחָם קוֹרֵא וּמְצַוֶּה:
חֲיוּ בְּדָמֵינוּ!
הֵד לִבֵּנוּ עוֹנֶה גְּבוּרוֹת:
רוּחֲכֶם – רוּחֵנוּ.

יוסף ש. נוביל

בית המדרש למורים בשנת תרצ"ח

(סקירה שנתית)

שנה זו, שנת תרצ"ח, מסמנת שנת עליה והתפתחות של בית המדרש למורים. עמדת־הלמודים עלתה למדרגה יותר גבוהה בשנה זו, מפני שראשית כל היו הרבה תלמידים שהגישו בקשות כניסה, ויען כי אך מספר קצוב של תלמידים היה יכול להתקבל, הקשו על ידי זה את תנאי־הכניסה, וכן כמובן נתקבלו רק הטובים שבהם. עמדת־הלמודים עלתה גם כן מפני שהקורס בבית הספר הגבוה הכללי של הישיבה הוא עכשיו לשלש שנים במקום ארבע, וזה כמובן גרם שרק מספר תלמידים נבחרים ומעולים יתקבלו.

מנו ועדה בשנה זו שתשגיח על התקדמות התלמידים בלמודיהם, והחליטו שכל התלמידים במחלקות א' וב' מוכרחים להשיג בלמודיהם ציון ממוצע לא פחות מ־80% לעבור למחלקה הבאה, וממחלקה ג' ומעלה—לא פחות מ־70%.

הופעה חדשה ומוצלחת מאד בשנה זו היו השעורים בתלמוד, שתפקידם היו להרחיב את ידיעות ובקיאות התלמידים בתלמוד וביחוד בנושאים וענינים כלליים חשובים. נערכו שעורים בענינים כדלקמן: "עשה ולא תעשה," „קנינים שונים," „כללי מגוי," „כתובה דאורייתא ודרבנן," והרבה אחרים.

בין המשתתפים בשעורים האלו היו דר. קפלן, הרב מירסקי, הרב ווינד, והרב ריימן. אחרי כל שעור ושעור, על התלמידים היה להכין רשימות ולמסרן למרצה השעור.

בפדגוגיה במחלקה ד', נערכו בשנה זו הרצאות על ידי מחנכים שונים על נושאים חשובים בנוגע לחנוך העברי באמריקה.

נתרבו גם הדרישות מהסיימים של בית־המדרש. בתלמוד, למשל, יצטרכו התלמידים מעכשיו והלאה להבחן גם בעל־פה, חוץ מבכתב כמו שהיה עד הנה. המסיימים יצטרכו להכין מאה דפים באיזו מסיכתא שהתלמיד יבחר.

במשך השנה הזו יצא לאור הכרך הרביעי של „חורב" ומכיל חוברות ז' וח'. ה„חורב" הוא מאסף חצי־שנתי היוצא לאור על ידי בית המדרש למורים בעריכת מנהלו, דר. פנחס הורגין, ומוקדש לתולדות ישראל וספרותו. בחוברות של שנה זו נדפסו מאמרים מדעיים חשובים מגדולי חכמי ישראל באמריקה ומדינות אחרות.

סודרה בשנה זו חגיגה מוצלחת מאד של חנוכה. נערכו גם הרבה אסיפות תלמידים בהשתתפות המורים. שונות היו האסיפות בשנה זו מאשר אלו שבעבר, בזה שהפעם עלו על הפרק גם ענינים כלליים חשובים, כמו למשל, ווכוחים על שאלות ציוניות חשובות — חלוקת ארץ ישראל — ואחרות. סודרה גם בפעם הראשונה בשנה זו אסיפה למען „השלום" בהשתתפות מורים ותלמידים, שהביעו את דיעותיהם ודעת תורת ומוסר ישראל בענין השלום בעולם. התלמידים השתתפו ופעלו גם בפעולות עבריות וציוניות, כמו עבור קרן הקימת לישראל, באסיפת כספים לתמיכת ישיבות באירופה, שבוע ויום עברי, ואחרים.

גם הספריה של בית־המדרש למורים גדלה הרבה בשנה זו. נוספו הרבה ספרים חדשים, קריאת ספרים על ידי התלמידים נתרבה וגם התענינות חביבה מצד התלמידים היתה נכרת לספרים החדשים שנרכשו.

הניר החדשי הופיע בשנה זו יותר פעמים מאשר באיזו שנה קודמת. הצד הספרותי היה יותר עשיר וההוצאה היתה משובחת.

הסתדרות החניכים של בית המדרש גם היא היתה די־פעילה בשנה זו. חגיגות ואסיפות־חברותיות התקימו והכסף הנאסף היה לטובת ה„חורב." נוסד „חוג מורים" מרכב מאלו החניכים שמשמשים בהוראה וסודרו על ידם אסיפות מדעיות חשובות.

בכלל, שמח אנכי להודיע ששנה זו באמת היתה שנת עליה ופריחה בבית המדרש למורים, ובטח תסומן בתולדות המוסד כאחת התקופות החשובות ביותר במשך זמן קיום בית המדרש למורים.

שער הכבוד

זמן הקיץ — תרצ"ז

מחלקה א'	מחלקה ב'	מחלקה ג'	מחלקה ה'
דזשרט, יצחק	גמליאל, אליעזר	ארפא, מיכאל	דורפמן, יהודה
האק, יעקב	הרמן, יעקב	טשנובר, חיים	וואהל, מאיר
הורביין, אליהו	ליבמן, עמנואל	מירסקי, דוד	וויליג, חיים
טבצניק, יוסף	נוביל, שלמה	פליסקין, בן־ציון	טננבוים, יחזקאל
פנקוס, משה דוב	נייטנסון, חיים	קורין, ישראל	טשארני, זאב
שיינקאף, שמואל	סיגעל, יעקב	קסטנבוים, יעקב	יסוביין, אהרן
	עקשטיין, שמעון		פריד, הרצל
	פריד, אהרן		קפלן, אהרן
			קרישבסקי, שלום
			רבינוביין, ברוך
			שפיין, יעקב

זמן החרף — תרצ"ח

מחלקה א'	מחלקה ב'	מחלקה ג'
גרינברג, פ.	גולדמן, שלמה	רן, נחום
דרשן, צבי	נוביל, שלמה	הרמן, יעקב
וואסר, מיכאל	עפשטיין, משה	ויסנטוסקי, ירחמיאל
וויינגרט, משה	פנקוס, משה	ליסטוקין, אברהם
כהן, גרשון	קארפ, שמואל	ניומן, חיים
נשפיין, יוסף	קופר, יעקב	עקשטיין, שמעון
סורקין, צבי	רבינוביין, נחום	קוליק, אברהם
סטפנסקי, נחום	רפפורט, נפתלי	רבינס, אריה
פרידמאן, משה	שיינקאין, שמואל	
פרליסקי, אריה		

הרב ד"ר דוב רבל
ראש הישיבה

ד"ר פנחס חורגין
מנהל בית המדרש למורים
דברי ימי ישראל, ספרות

ד"ר יהיאל קפלן
ראש מועצת המורים
תלמוד, משנה

יוסף יש. נוביל
מזכיר בית המדרש למורים

ל. א. אריאלי
עברית

יעקב י. הארטשטיין
חנוך

הרב שלמה ווינד
עברית, דינים

הרב אלתר ווילמובסקי
תלמוד

שבתי טורבוף
תנ"ך

הרב שמואל ק. מירסקי
תלמוד, משנה

בצלאל ניוברגר
שירה

י. ז. פריישברג
חנוך

ד"ר נתן קלויץ
תנ"ך, ספרות

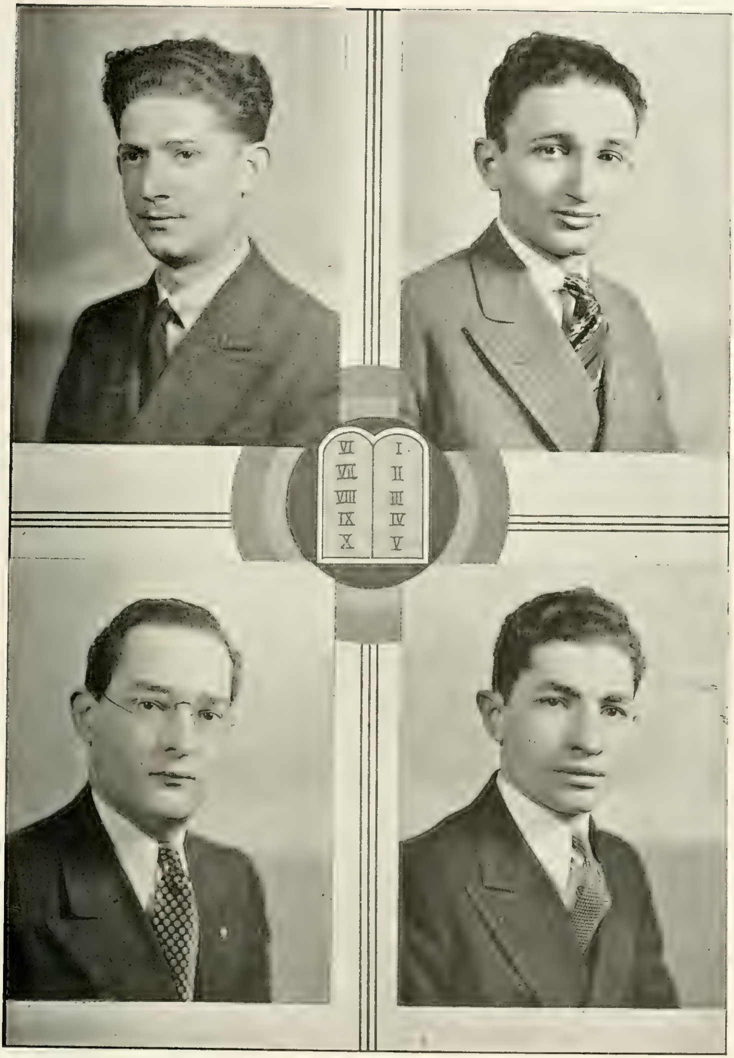

הרב פ. ריימן
תלמוד, משנה

אברהם שוער
עברית

המערכת

חברי המערכת

שמעון גרפישטיין
מרדכי קליימן

שמעון קנוביץ
מרדכי רפאל וסר

שמעון גרפשטיין

שנת תרצח

עם כל חפצנו להודיע ולפרסם ברבים כי שנת ת ר ח ץ היא השנה, עם כל מאמצינו להשקיט את קנאת העמים הנוראה ומעשיהם הנשחתים ביהודים — כל עמלנו לריק הוא, כי שנת ת ר צ ח היא לנו.

רצח ושוד, שנאה ובוז — אלו הם המקרים היום יומיים. מכל קצווי התבל שומעים ידיעות מחרידות על המצב הנורא אשר בו חיים בני ישראל. מכל קצווי העולם שומעים אנו את נאקת אחינו הנמצאים תחת יד נוגשים פראים אשר לב אין להם. רודפים הם את היהודים בלי הרף אף רגע, כי מצווים הם ועומדים מהאינסטינקט החייתי שבקרבם:

תרצח ! ! !

את הפקודה הנוראה הזאת הם מקימים. רוצחים נפשות נקיים האשמים אך ביהדותם. הורגים הם ילדי ישראל יען שטובת הארץ דרשו. מגרשים ואין חומלים, שודדים ולעולם אינם שבעים.

אך אחת שמעו הם : שנת תרצח היא.

עליהם לקום ולרצח. ואת מי?

היהודי הוא תמיד השעיר לעזאזל. ירצחו אותו. ירדפו אותו. שוכחים הם כי היהודי הוא הוא האיש הנאמן ביותר, אשר אוהב את ארצו ועובד למען מולדתו. מסיחים הם את דעתם מהעובדה, כי היהודי עוזר תמיד להרים את המצב הכלכלי והרוחני של הארץ אשר ממנה הם מגרשים אותו. אומרים הם: לא חלקכם חלקנו ולא ארצנו ארצכם.

בכל ארבע כנפות הארץ מתערערים יסודות קיום עמנו. בתוך המהומה והמבוכה השוררים עתה בעולם ראשונים לסבל ולפורענות הם היהודים.

ברוסיה כל חלק היהודים נדון זה שנים למיתת רעב ולשמד גופני ורוחני. אחינו שם מתבוססים כדמם ומוציאים את נשמתם בגיהנם הרוסי, ואויר לנשימה אין בעד אחינו הנענים.

בפולניה רודפים באף ובחמה את היהודים. מצבם מתערער מיום ליום ומעמדם הכלכלי נהרס לגמרי. התנפלויות על היהודים הולכות ומתגברות.

יהודי גרמניה הושפלו עד דכא. גזלו מהם את כבודם והדרם והציגום כלי ריק. שוללים זכויות אזרח ואוסרים עליהם מהשתתף בחיי התרבות של הארץ.

ברומניה רע ומר גורל אחינו. מצבם לאין נשוא. רוצים לעקר מן השורש כל זכר ושריד לתרבות העברית. רוצים להמית כל נצן של חופש ושל שלום.

כך אפשר למנות עוד ועוד ארצות אשר מצב היהודים הולך ורע מיום ליום.

קוינו לתרחץ — חשבנו אולי נראה את השנה הזו שנת ברכה לעם העברי, אולי ישמעו העמים את דברי הנביא בקראו : „רחצו הזכו". אולי יסירו את רע מעלליהם ויחדלו הרע. —

והנה תרצח — כי שנת רצח היא השנה הזאת לנו. והרצח הולך הלך והמשך הלך והמשך . . . לאין סוף, לאין תשועה.

אך קרן אור אחת פורצת אלינו מכל השערוריה הנוראה הזאת, ואולם גם קרן זו קרן דמדומים היא, דמדומי דם רצח ושוד.

קרן האור מארץ ישראל באה, ודם הרצח שבו רצח הערבים הוא. גם בארצנו, המקום היחידי אשר יהודי הגולה יכולים לפנות שמה להצלה ולמנוחה, גם שם הגיעה הפקודה:

תרצח ! ! !

גם בארצנו הרימו הערבים את דגל השוד, ובזדון נורא, ובפראות עריצה הורגים הם את אחינו.

כנראה יד אנגליה האדירה לא תוכל לעצר בקבוצת שודדים ערבים והרצח נמשך, והחללים נופלים, וארצנו דמים מלאה.

בסתר, באין רואה, אורבים הרוצחים ובחשאי הורגים. עשרות גבורים נפלו חלל ומי יודע כמה עוד יפולו. והרציחות הולכות ונמשכות, לאין סוף, לאין תשועה!

בנפל גבור, בכל לוית חלל חוזרים ואומרים:

„המנוח מסר את נשמתו הטהורה בעד העם וארצו. נפל גבור על קדוש השם והארץ. ידעו הרוצחים ששום קרבנות לא ירתיעונו ונוסיף להקריב הכל בעד מולדתנו!"

אולם עד מתי הקרבנות? עד מתי הרצח? עד מתי יהיה שלום הישוב העברי והעם העברי תלוי בשרירות לב חמסנים וצפוי לסכנת מות וכליון? עד מתי ימשכו הרציחות על גבורינו הצעירים? — ואנו נשב דומם ונשא ביגון את צערנו בלי יכולת להשתיק את דמינו הרותחים.

זאת משתוקקים אנו לדעת.

מערכת „ניר" תרצ"ח

עומדים: י. רבינוביץ, פ. כהם, ב. פריבר, נ. ניטנבין, א. ריבוליב.
יושבים: מ. ר. זכר, עורך לספרות; ש. קנוביץ, עורך; ל. א. אריאלי, יועץ למערכת; ש. גרפיינטיין, עורך; מרדכי קליימן, מנהל המסחר.

ר ב ב ו ת ת ו ד ו ת ל ח ב ר נ ו ה ח ב י ב

מרדכי קליימן

על עבודתו הפוריה והמוצלחת בהנהלת-המסחר של „ניר"נו זה.

חבריו במערכת

ל

מר יוסף ש. נוביל

אריה לוין

הרצל פריד

אוריאל ריבולוב

מביעים אנחנו את תודתינו הרבות ומכירי-טובה אנו

עבור עזרתם החביבה בהדפסת „ נ י ר " זה.

ה מ ע ר כ ת

יעוד המערכת

אנו עורכי ומנהלי ה„ניר" הזה רוצים להודות לתלמידי בית המדרש למורים על עזרם לנו להוציא לאור „נ־ר" זה, הן בהשגת מודעות והן בהמציאם לנו מפרי עטם. מודים אנחנו לכם מקירות לבנו ומקוים אנו שמפעל ה„ניר" ישאר גם בעת־ד לאחד המפעלים היותר השובים במוסדנו. אנחנו מברכים את העורכים החדשים שיבואו אחרינו שיצליחו וירבו חיל בעבודתם.

מערכת ה„ניר"

ת ר צ " ח

מסיימים

יחזקאל ברודרסון
ברוקלין, נ. י.

אברהם ברנדס
ברוקלין, נ. י.

יעקב גולדמן
ברוקלין, נ. י.

נחמן גיינר
ניו יורק, נ. י.

משה גראור
ברונקס, נ. י.

בנימין דיוויס
סטמפורד, קוננ.

משה ווייס

ברוקלין, נ. י.

אהרן זיידמן

ברונקס, נ. י.

צבי זייסעל
ברוקלין, נ. י.

אליעזר טשרני
באיון, נ. דש.

אריה לאקס

ברוקלין, נ. י.

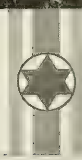

אריה לוין

טרנטון, נ. דש.

משה ליברמן
ברוקלין, נ. י.

יוחנן מייגר
ניו יורק, נ. י.

ישראל נוביל

ניו יורק, נ. י.

בן-ציון סינקוף

ניו יורק, נ. י.

יחיאל מיכאל קופר

ברוקלין, נ. י.

מרדכי קליימן

ברונקס, נ. י.

חיים קניגסברג

ניו יורק, נ. י.

זלמן קרוטמן

ברונקס, נ. י.

שמואל רקוב
פורטלנד, מיין

מישה שטיינברג
ברוקלין, נ. י.

מי ומי ההולכים

עת הזמיר הגיע וקול הדרור נשמע במחלקתנו. ולפני צאתנו לשאף את אויר החפש הבה ונערך את המפקד האחרון. רובנו פונים אל החנוך העברי לתעודה, אבל נשקיפה ונראה:

יחזקאל ברודרסון — הוא מתמיד המחלקה. עד עזבו את בית המדרש היה בודאי היחיד שלא קצין אף פעם אחת שעת תלמוד. קרוב לו בהתמדה הוא

אברהם ברנדס — בכור המחלקה הוא, כי יש לו תואר מהמכללה זה כבר שנתים ימים. לבו נמשך אחרי למודי הקודש ולכן שב אל בית המדרש אחר סימו את המכללה.

גראור ווזיידמן — אחים, כלי חמס מכרותיהם. הלואי ויִשתמשו בהם בהצלחה. אכנם זקוקים הם לאותם הכלים שהרי נשארים שניהם במכללת הישיבה לגמר את חק למודיהם החצוניים.

משה וויס — הוא מכנסת „השומר הדתי" ותמיד מוכן להלחם ב„פועל המזרחי."

צבי זייסעל — הוא הפוליטיקאי שבמחלקה; כמעט אין שום אגודה בבנין שלא היה זייסעל נשיאה. עתה עומד הוא בראש הסתדרות התלמידים של בית המדרש למורים ואף היה ציר בית המדרש בועידת הסתדרות הנוער העברי. בודאי יהיה הוא למחנך. אבל אם ח"ו לא יזכה, יכל בכל עת להסתפח אל טמני האל לפרנסה. או אפשר שיחד עם חברו אריה לאקס יערכו מהפכה.

גולדמן ולוין — כתאומים בבטן הישיבה, שנתקיים בהם הכתוב „ויתרוצצו". לפני שנה ערכו שניהם את „הניר"; השנה פקחו שניהם יחדיו על עתון המכללה. גם בלמדנות עומד לוין בראש המחלקה וגולדמן לא רחוק מאחוריו. ביחד הם מהוים „תלמיד שלם" בבית המדרש: כל זמן שלוין במחלקה, גולדמן אינו שם, וכל זמן שגולדמן בא — לוין מקציז. אין תקנתם אלא בהתדבקות כתאומי־סיאם

למרדכי קליימן — במסחר, בכדי להצליח בכל העולם כולו. קליימן הראה את כשרונותיו המסחריים בנהולו את מסחרי „הניר" באופן נעלה.

אליעזר טשרני — חושב ללכת בעקבות אחיו, להיות עורך דין, בכל אופן מורה משכיל הוא לעת עתה שכבר מלמד הוא בעירתו.

איש הספרות במחלקה הוא נחמן גיינר — בעל הכשרונות ובעל המחשבות.

יוחנן מייגר — הוא קטן המחלקה בקומה אבל בדעה ובהתעמלות גובר על כולנו.

שמואל רקוב ויחיאל מיכאל קופר — נוטים אל האמנויות הדקות. רקוב היא הזמר וקופר הציר. מלבד נצוחו על מקהלת בית המדרש, עומד רקוב בראש כל פעולות ההסתדרות. היא גם כן מעונין בהסתדרות הנוער העברי. את תוצרת ידי קופר אפשר לראות על קירות הבנין. אין אני

מכוון אל הלכלוך שעל קירות החדרים, כי אם על תמונת הרמב"ם שבלשכת המנהל.

מיום דרך כף רגלו על מפתן הישיבה, שם ליברמן את פניו אל חכמת הספרנות והצליח לעלות למדרגת הספרן הראשי אחרי חמש שנות עמל.

ישראל נוביל — הוא הציוני שבמחלקה שהרי אדוק הוא ב„הפועל המזרחי". גם בהתמדה אינו מן האחרונים.

אסירי תודה אנו לבנימין סינקוף שהיה היחיד שנצח את מתנגדו בהתחרות שבין המכללות השונות במשחק השחמט. אפשר שיהיה פעם המנצח שבארצות הברית. אשרי המאמין . . .

בתור מזמר, זלמן קרוטמן — הוא משורר טוב. כשרונותיו כל כך מרובים עד שאי אפשר לסופרם על היד. הלואי ויצליח בכולם.

משה שטיינברג — הוא השקט במחלקה, אף על פי שקולו נעים ומעורב הוא בדעת עם הבריות.

המסיים הבינוני בשנת תרצ"ח

הגיל	20
הגבה	5′ 7″
המשקל	151
המורה המכובד ביותר	דר. חורגין
המורה הפופולרי ביותר	מר אריאלי
המסיים הפופולרי ביותר	צבי זייסעל
המסיים המכובד ביותר	יעקב גולדמן
המסיים הציוני ביותר	ישראל נוביל
המסיים המפולפל ביותר	זלמן קרוטמן
המסיים הספרותי ביותר	נחמן גיינר
ה„פוליטישן" הגדול ביותר	אריה לאקס
לץ המחלקה	חיים קנגסברג
נואם המחלקה	אריה לוין
זמרן המחלקה	שמואל רקוב
אומן המחלקה	מיכאל קופר
גאון המחלקה	זלמן קרוטמן
„נודניק" המחלקה	משה ליברמן
עתון הבוקר החביב ביותר	ניו־יורק טיימס
עתון הערב החביב ביותר	ניו־יורק פוסט
כותב העמוד החביב ביותר	א. ל. מייער (נ. י. פוסט)
היהודי הגדול ביותר בעולם	החלוץ
הציוני הגדול ביותר בעולם	מנחם אוסישקין
האיש שעשה ביותר למען א"י	חיים וייצמן
האמרקאי שפעל ביותר לטובת העם העברי	יוהן היינז הולמז

דבר למסיימים

מאת הרב שמואל ק. מירסקי

עברו חמש שנות למוד בין כתלי בית המדרש, וסימן ברכה בלמודכם ראיתם, שהרי מברכים אתם היום „על המוגמר". ועתה מה? עתה רובץ על שכמכם גורל הלויים, להורות משפטנו ליעקב ותורתנו לישראל.

חכם גדול היה משה רבנו שכשראה את המחולות מסביב לעגל הזהב הכיר שאין תקוה לקליטת התורה בלב העם אלא בהקדשת שבט שלם מישראל, שתוטל עליו עניות עולם ואומנות התורה לדורות. כך היא דרכה של תורה. לא מארץ תצמח ולא מעם הארץ יבאו הדורשים לה. מגבוה תבוא והר כגיגית תכפה על העם. ועל מורי התורה הוטל התפקיד המסכן והמסוכן לחפור בקרדום התורה, יחד עם המצוה שלא לעשות את התורה קרדום להפור בו. ואילו לא נצטוו, האפשר? האפשר לחפור בקרדום שאינו עשוי לכך. והאפשר לאדם „לאכל" מ„עץ־הדעת" ולא להיורש ולהיטרד בו ביום מגן עדני.

זוהי השאלה הגדולה שבפניה אתם עומדים עתה עם היציאה מבית המדרש.

אגודת מורים מאוחדת נוסדה השנה, ואליה נכנסו כל סוגי המורים שהיו מחולקים עד כה לחוגיהם ולבתי המדרש שמהם יצאו. על זה יש בודאי לברך, כי אין הברכה שורה אלא על ה„רבים" שנעשו ל„יחיד", בחינת „אמור להם: יברכך". ראשיתה של הברכה תיראה בודאי בממון ובשמירה מפני המזיקין. ואולם האם בזה בלבד די? לא. בעלי אומנות ההוראה של תורה אינם כשאר בעלי האומניות שעמידתם האיתנה על מלוי דרכיהם החמריים בלבד יפה להם. על בעלי האומנות הזאת לעשות אזנים לתורה וליצור את הדרישה לה. ולמלאכה זו לא יועילו כל כלי הזיין שבעולם מלבד העדיים שמהר חורב.

יתכן שבנידון זה תהיינה הדעות מחולקות באגודת מורים שאינה מעור אחד. אבל כבר העיר גדול אחד כי המאמר „כשם שפרצופיהם של בני אדם אינם דומים כך דעותיהם אינן שוות" לא בא להשמיענו שדעות חלוקות הן באדם, שהרי שנינו במקום אחר „בשלשה דברים אדם שונה מחברו, בדעת בקול ובמראה", אלא להודיענו שאין לקבול ולהתרעם על שנוי הדעות כשם שאין לקבול ולהתרעם עם שנוי הפרצופין. ילך איש בשם אלהיו, ואתם בשם ה' אלהיכם תזכירו, ותירת בית מדרשכם ת־ריכם. יהיו נא מסיימי בית המדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן כזרם מים חיים השוטפים במסלולם, כזרם מימי הירדן שגם לאחר השפכם לתוך ים הכנרת הם נשארים בצביונם המיוחד.

שנה זו מציינת את שנת העשרים ליסודו של בית המדרש. ומפי הנבואה נצטוינו להציב ציונים ולשית לבנו למסלה דרך הלכנו. דרך קצרה וארוכה היתה זאת. שנה לדור נחשב. ועתה להם היום הבא, היום השופע, נראה באופק. אך לעת ערב יהיה אור. ומבין גלי חרבותיה של היהדות האירופית ההרוסה יוצא קול למנהיגי היהדות האמריקאית לחפום את הגה ספינות ישראל הטרופה שנפל מידם. ליהדות האמריקאית משופה הגאולה של ראשית הגולה" כי אין זולתה לגאול. אך מבין איתני החרבות נשמעת גם בת הקול המנהמת כיונה ואומרת: ביום שחתך את „ראשית הגולה" ולקחת גם את „השכינתא בגלותא" שמצאה לה תמיד משכן במרכזי הגולה. אבל בת קול זו חלושה היא והדה לא נשמע. הרי תפקיד גדול לפניכם. עשו אזנים לאיתה בת־הקול והשמיעוה ברמה.

אברהם אריה לוין

מאת המסיימים: „. . . . אלא המעשה"

עומדים אנחנו שוב על סף בית המדרש.

בפעם האחרונה עמדנו, בפנים רציניים מכוונים כלפי פנים, כולנו צמאים לדברי תורה ומחפשים מקור מים חיים. מן היום ההוא חלפו עברו חמש שנים —ימים שישארו חרותים לנצח על לוחות הזכרון ושהשפעתם לעולם לא תמחה.

לא רק שלמדנו מתלמודם של אביי ורבא ועברנו בחוצות ירושלים עם ישעיהו וירמיהו—לא רק שהרגשנו כל צער העם וכל משושו מני יום הולדתו ועד עתה—לא רק שטעמנו מלקחם של מטיפי האומה ומשורריה, של נעימי זמירותיה וקינותיה — אלא שזכינו להנהגתם ולהשפעתם של אישי דורנו, מחנכינו ומדריכינו שהלהיבו את לבותנו והאצילו עלינו מרוחם הנדיבה וממשאות נפשותיהם הנשגבות.

ועכשו שוב עומדים אנחנו על סף בית המדרש, תלמודנו בידנו, פנים רציניים מכוונים כלפי חוץ, טרודים במחשבות על העתיד. אם אמת נכון הדבר שכדאית היתה „דרכה של תורה" במשך חמש שנים, על אחת כמה וכמה שכדאי הוא עכשו לקים את אשר רכשנו—וכל מי שתורתו מרובה מחכמתו המעשית, אין תורתו מתקימת. זה עכשיו תלושים מקרקעו המשומר של המוסד נמצאים אנו בבחינת אילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטים ומחפשים אנו מקום בקרקע החיצוני להכות שרש, לקיים את ירושתנו, ולהגן על עצמנו ועל קניני עמנו מהרוחות האכזריות החודרות לפני ולפנים בימים אלה.

ובהתבוננו בעולם אחינו בני ישראל המפוזרים בתפוצות הגולה האמריקאית נראה כמה כבדה היא המאפליה הבורגנית, כמה מעיקה חשכת הבערות. נדמה עמנו מבלי הדעת. ידיעת תורתנו, מחזה דברי ימינו, ורגש תחיתנו נכחדו כמעט מהמונינו הרחבים. ובערי השדה, ערי הפרזי, מבלי מחסה חומת תורתנו ומבלי אגוד ורכוז כחותינו נשארים אך שרידים ופליטים המהלכים ונודדים פה ושם כנשמות ערטילאיות.

ועם ההמונים האלה אנחנו המסיימים יוצאים להפגש, פנים אל פנים, ומכירים אנחנו בבעיות החמורות והמסובכות שפגישות אלו תיצרנה ותעלינה על הפרק. מבינים אנו יפה שאך בקושי גדול, ביגון ואנחה ימצאו פתרונים ואף גם זאת למחצה, לשליש ולרביע. אבל בעמדנו היום על הסף ומבטינו השואלים מפנים כלפי חלל העולם החיצוני מרגישים אנחנו שאין קרבן שייקר יותר מדי בשביל העבודה הקדושה הזאת ושאין מטרה יותר נשגבה בחיים מלהקריב את כל מרצנו על מזבחה.

יוצאים אנחנו לכהונתנו, על ידי המעשה לתת תקומה לתלמודנו.

ספרות

תוכן הענינים

* * * *

הקבוץ העברי באמריקה מאת נתן ווייז ____________ 57
מלחמה מבחוץ ומבפנים (ספור)מאת ישראל לרנר ____ 58
חרף (שיר) מאת שמעון קנוביץ ________________ 64
כפילות חיינו בגולה מאת יחזקאל טננבוים __________ 65
לילה בפנימיה (שיר) מאת חיים טשנובר __________ 68
צללי שקיעה מאת יעקב הרמן __________________ 71
רות מגדות הוולגה מאת מרדכי רפאל וסר __________ 72
יום שכולו שבת (מקדשי האומה) מאת משה לבן ______ 77
הוללותה של ילדות מאת שמעון קנוביץ ____________ 78
על החלוקה מאת שמעון לייב עקשטיין ____________ 80
נברך שאכלנו משלו (שיר) מאת יעקב האק __________ 82
מכתב מארץ ישראל — נמסר לדפוס ע״י מאיר אברמוביץ _ 84
רבינו שמואל מוהליבר מאת מרדכי רפאל וסר ________ 87
בין השמשות מאת יחזקאל ברודרסון ______________ 90
בניתו של מושב (זכרונות מ„נחלת יעקב״)
מאת שמעון גרפשטיין ______ 94
היהודים ברוסיה הקומוניסטית מאת ישראל לרנר ______ 97

* * * *

נתן ווייז.

הקבוץ העברי באמריקה

כמה וכמה סבות גרמו לכך שהיהדות באמריקה תעשה למרכז העברי הכי חשוב בעולם. הלחץ והמצוקה של היהודים בארצות אירופא הביאו לנדידה שארכה לא שנה ולא שנתים עד שגדל הישוב היהודי בארץ זו ועד קבלו צורה של חשיבות ותקף. אבל גם בלי כחן הדוחף של צרות חוץ אפשר לשער שישוב זה היה מתפשט ומתבצר בין כה וכה מפני שהתנאים החמריים היו נוחים מאד בארצות הברית והציעו הזדמנות יפה ושדה פעולה רחב לחריצותו וליזמתו של היהודי.

ההתקדמות שאנו רואים בחנוך העברי באמריקה בשנים האחרונות היא ממש מפליאה. מי פלל, מי יכל להגיד עתידות לפני שלשים שנה שבארץ זו תופענה ישיבות קטנות וגדולות שעדת ישראל מתפארת בהן והוא הדין גם בדבר מספר בתי ת"ת בערים שונות. לא נוכל אפילו להתחיל בנסיון של אומדנא ביחס לערכם והשפעתם של המוסדות הללו על חיינו כאן. כאשר נשוה את בתי הספר העבריים באמריקה לא רק עם ה„חדרים" העלובים מלפני רבע יובל שנים בארץ זו, אלא אפילו עם ה„חדרים" באירופא בדור האחרון, אולי נבין כמה גדול הריוח. כי האמת ניתנה להאמר: אף על פי שעלינו להזכיר בכבוד את שם אותם ה„חדרים" במזרח אירופא בשים אל לב את השפעתם העצומה על פרצופה הרוחני של היהדות באותן הארצות ואת האתמוספירה היהודית שהם השרו סביבם ושלחנם נחפשה בבתי הספר החדשים, נוכרח בכל זאת להודות שהלמוד באירופה נתדלדל ונתמעט בשנים האחרונות. וזה לאו דוקא משום שהמלמדים לא הוכשרו לכך, אלא מפני שהמצב הכלכלי היה והנהו נורא. אי אפשר ללמוד וללמד בתוך אוירה של רעב תדירי וחרם כלכלי שאינו פוסק. חכמינו בטאו רעיון אמתי ויפה בדברים אלה: „כל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם". רעיון זה נתגשם בחיינו אנו.

הזכרתי קודם את המצב הכלכלי והמדיני של היהודים בהרבה ממדינות אירופא. המצב הזה גרם לפעולות חשובות מצד יהודי אמריקה, וליצירת מוסדות שמטרתם להחיש עזרה לאחינו האמללים. אמריקה היהודית נדבה מליוני דולרים לעניי ארצות אירופא וארץ ישראל, ומי יודע מה היה לעת כזאת לכל אותם הישובים היהודים אלמלי לא באה עדת ישראל באמריקה ובידה עזרתה הממשית לשאר אחיותיה העלובות.

לפני שנים לא רבות היו האדוקים בישראל הגרים בארצות אירופא אומרים שאמריקה כל כך רעה שאפילו האבנים שלה ארורות ועל האנשים שבחרו לחיות באמריקה הביטו כעל משוגעים או סתם קלי דעת שרוצים לנתק את החוט האחרון בינם ובין עמם ודתם, אבל הם ראו אחר כך ונוכחו שטעו במשפטם הקשה. הם ראו את מרכז התורה, מרכז היהדות, אם לא כולו בבת אחת, הרי לאט ובהדרגה, עובר לעיניהם מישובים אחרים לאמריקה, הם השתוממו לראות ארץ זו עולה למדרגה עליונה בחיי יהודי העולם.

יתרו חשב לעצמו : „אחרון אחרון חביב”. אני אומר : „אחרון אחרון עיקר”. אני מתכוון בזה למוסדות הדתיים והחברתיים שנוצרו כאן לשם חנוך הנוער העברי. כדי לאפשר את התקרבותו של הנוער הזה לעמו ולדתו נוסדו „המזרחי” ו„ישראל הצעיר” בעוד אשר ל„הסתדרות הנוער העברי” יש מטרה לקרב את הנוער העברי אל ארץ ישראל, אל הלשון והתרבות העברית. השפעת הסתדרויות הללו היא עצומה מאד ומי יתן והתפשטו מהר גם בערי השדה.

מכל מה שאמרתי יש להוציא רק מסקנה אחת, והיא, שהקבוץ העברי באמריקה הוא נשמת עם ישראל מכל השלפה שהיא. הקבוץ הזה מעורר בנו תקוות שתורת ישראל לא תשתכח בארץ זו, אלא עוד תוסיף להתפתח ולהתגבר, שממנו תצא תורה וצדקה עד שתבוא גאולתנו השלמה במדינה עברית בארץ ישראל. ויש פה עתיד גדול גם ללשוננו הלאומית — לא רק להתקיים, אלא אף לשלח שרשים ולהתבצר.

ישראל לרנר

מלחמה מבחוץ ומבפנים

(ס פ ו ר)

הרגימנט הגיע לעירה נ. שעל הגבול הרוסי.

עיפים ומיוגעים מהליכתם הרבה, וכורעים תחת משאם הכבד, דרכו החילים בליאות בבוץ וברפש שמלאו את החוצות. לא נשאר זכר למדרכות העץ שלפנים כסו את הטיט והרפש. משני עברי הרחוב התנוססו בתים רעועים המטים ליפול. לרב היו הבתים ריקים מכל יושב. לפעמים ראו החילים דרך שברי החלונות פנים מיואשות המביטות החוצה בשממון. שרידי הגדרות הסתבכו ברגלי החילים. בחלקות האדמה שלפנים היו גנים, היו מונחים שברי כלים, גזרי עץ, ושרידי הארוחה האחרונה שהעלו צחנה שקשה היה לעמד בקרבתה. בכתלי הבתים המכוסים טיט בצבצו חורים וסדקים. הרפתים השבורות למחצה היו עזובות. פה ושם בקעה המית יונה עזובה את חלל האויר. עגלות בלתי רתומות עמדו לפני בתים אחדים. עם אנשים רבים לא נפגשו. פה שחקו תינוקות בטיט שלפני הבית. ושם נשא סבל דליים מלאות למחצה, שהתנהל בקשי ולא שעה לחילים. חגר אחד לבוש בלויי סחבות הפסיק מהלכו ועמד והביט בלי אמר על החילים. העשן שעלה מבתים אחדים והתנדף באויר שם חותם יותר מעציב על כל המחזה העכור הזה.

הקפיטן, „חבר” סברדיוב, נתן צו לחילים לעמד. הוא העיף מבט על הבתים והניד בראשו. לסוף נחו עיניו על בית גדול שעמד בקצה הרחוב. הוא נתן צו שהחילים התפזרו לבתים השונים שעמדו בשכונת הבית הגדול. קפיטן סברדיוב עם האופיצירים השונים שמו פניהם לבית הגדול. הקרשים שעליהם דרכו השמיעו

קול שריקה. הבית היה עזוב והאופיצירים התפזרו לחדרים השונים. קפיטן סברדיוב לקח לו את החדר הראשון.

הקפיטן (או כפי שנקרא חבר סברדיוב) העיף מבט על חדרו. קורי עכביש היו על התקרה. אבק רב כסה את השלחן והכסאות השבורים למחצה. ברב המקומות היה הסיד חסר על הקירות. בקצה החדר עמדה ספה רעועה מלאה אבק. סברדיוב הסיר מיד את הטוניקה הקצרה שלו ושכב על הספה. עבודה קשה עבד בימים האחרונים והיה עיף מאד. כעבור רגעים אחדים תקפתו תנומה עזה וויישן.

בהקיצו ירדה השמש לפאת מערב. קרני השמש האחרונות השליכו עוד את נגהם החלש על החדר. סברדיוב שפשף את עיניו והחליק זקנו הקצר בידיו הגרמיות. בתנועה של זריזות הקים את עצמו מהספה. בהסכלתו בראי השבור, (שנשאר בנס תלוי על הקיר) ראה מחזה מצחיק. פנים חרושים קמטים, קמטים, עינים קטנות מבצבצות מחוריהם, אף רחב, אגלי־זעה מערבות באבק, וצלקת אדומה על מצחו, השקיפו אליו מהראי. הוא צחק צחוק מר.

בצעדים מדודים הלך לחדר השני. בפתחו את הדלת ראה חבורת אופי־צרים מסביב לשלחן עגול משחקים באיזה קלפים מעוכים. קול צלצול המטבעות נפסק מיד בהכנסו.

„חברים,״ פנה אליהם סברדיוב, „אנו מוכרחים לעזב מחר את העירה כדי להצטרף עם יתר הגדודים. אסור לנו לאבד אף רגע. צריכים אנו לקחת מהעירה כל דבר שיש לו ערך. ביחוד אין לנו הרבה אכל. חבר איבנוב, קח עמך כעשרה חילים ובדקו בבתים. כל מי שמתנגד אסרו אותו והביאוהו אלי. אל תבזבזו אבק שרפה, בכלל איני אוהב שתערכו פרעות. עשו את מעשיכם בסדר ומשטר״.

חבר איבנוב צית. סברדיוב שלא הרגיש את עצמו טוב בחבורת האופיצרים, שב לחדרו. בסגרו את הדלת שמע שוב את צלצול המטבעות.

אתא לילה. סברדיוב הצית עששית קטנה שהביא עמו. העששית האירה באור גרוע. צללים רבים השתוטטו על קירות החדר. סבדריוב התישב על הספה עם ידיו מאחרי ראשו, ושקע במחשבות. צעדים כבדים על המרפסת העירו אותו ממחשבותיו. הוא לא ידע כמה זמן נשאר בישיבה זו. אבל הוא הרגיש שכבר עברה שעה ארוכה. הדלת נפתחה וחבר איבנוב שב עם איש זקן. שני חילי־צבא לוו אותו עם קנה־רובה. הזקן לא הראה שום אותות של התנגדות. מתחת לכובעו בצבצו שערות כסף. ברומה זקופה התיצב לפני סברדיוב.

„חבר סברדיוב״, דבר איבנוב בטון קשה, „הנוכל הזה מחביא במרתפו. צרכי אכל ועוד דברים נחוצים לנו. כאשר נכנסנו לביתו אמר שאין לו דבר. חשדנו בו. ראינו בקצה החדר כסא־רפידה ותמונה עם מסגרת זהובה. אע״פ שהחדר בכלל הראה על מצבו העני של האיש, נכנס חשד בלבנו. ירדנו למרתף ומצאנו כשני שקים של חטים. חוץ מזה מצאנו אצל הנוכל והרמאי הזה כמה שקים של תפוחי אדמה. אבל מה גדלה הפתעתנו בראיתנו שק קטן של מלח אצלו. ואפילו בקבוקים אחדים של יין היו לו. „יין ומלח.״ צחק איבנוב צחוק מר, „יין ומלח. בזמנים כאלה כמעט אי אפשר להשיג מלח״.

סברדיוב העביר ידו בין שערות זקנו השחורות. „היש לך במה להצטדק?"
פנה לאיש.

שתיקה ארוכה. סברדיוב הכה בידו על השלחן ונתן צו לחילים שישימו
[illegible] האיש בחדר אחר.

„מה נעשה בו?" — שאל איבנוב בגללו פפירוסה בין ידיו הגמישות.
סברדיוב מחה את הזעה מעל מצחו. גלוי וידוע היה בין החילים שהקפיטן הוא
איש רך לב במקצת. הוא אמנם נתעלה למדרגה של קפיטן בעד הגבורה הנפלאה
שהראה ב„אוקטובר", אבל הוא היה זהיר בשעה שהדבר נוגע לדיני נפשות.
אע"פ שתורת הרבלוציה יותר חשובה מאיש פרטי, בכל זאת סברדיוב היה נזהר
בדברים כגון אלה. הוא אמנם השתדל להראות כאדם קשה לב לפני חיליו.
אבל לא הצליח. הוא העמיד פנים זעופות. אחרי הרהרו רגעים אחדים הניע
בראשו ופנה לאיבנוב.

„חבר איבנוב, בזמנים כאלה מוכרח אדם להיות קשה. כן, צריך אדם
להיות קשה." הוא חזר על מלים אלה כאלו חפץ לחרתם בזכרונו. „מחר בבקר
לפני שנעזב את העירה תעמידו אותו לקיר. המבין אתה?"

איבנוב נתן אות הסכמה. הוא התחבר לחבריו בחדר השני. רגשות בלתי
ידועים מלאו את לב סברדיוב בהשארו לבדו. לכאורה הוא מלא את תפקידו
בתור קפיטן. הוא צוה להרוג את האיש. האם לא כך הדין? האם לא הדין
הוא שכל מי שמסתיר אכל בביתו וממאן לתת זה לחילים, דינו לההרג? הרבו־
לוציה אינה רגשנית. היא קשה. וכאלו הוא חפץ להבריח איזו מחשבה בלתי
טהורה, הניע סברדיוב בראשו.

חיל אחד נכנס והודיע שאיזה יהודי זקן מחכה לראותו. סברדיוב שקוע
בהרהוריו נתן אות הסכמה. סברדיוב סקר את האיש שנכנס בצעדים כבדים.
הוא ראה לפניו אדם גוץ בערך כבן חמשים. פניו היו לבנים והתאימו לשער
ראשו. זקנו היה פרוע ובגדיו היו ישנים וקרועים. על הראש חבש איזו מצנפת
ישנה.

„האם זה אדוני הקפיטן?" פנה האיש אל סברדיוב ברוסית משובשת.

„כן. מי אתה ומה חפצך?" שאל סברדיוב באי רצון.

„אסרת איש . . . אני הנני הרב של היהודים בעירה זו. אבל הוא חף
מפשע. האוכל לבאר לאדוני את כל המקרה?"

דומיה קצרה. סברדיוב קם ממקומו והתהלך אנה ואנה בחדר. הוא חפץ
להשכיח מלבו את כל המקרה המעציב. והנה בא האיש הזה וחפץ להזכיר לו
את הדבר. הוא היה עיף. אבל הישלח את האיש בלי לשמע דבר? הוא ראה
שהרב עמד כל הזמן. סברדיוב צוה שישב ויספר את ספורו.

„האיש הזה" התחיל הרב, „היה יהודי אמיד לפנים. כאשר באה המלחמה
הצליח בראשונה במסחריו. אבל כאשר כבשו הגרמנים את העיריה הזו אבד
כל ממונו. עסקיו בערים הגדולות ירדו מטה מטה. והוא נשאר בחסר כל. בנו
היחיד נלקח לצבא ונהרג. אשתו מתה מרב הצרות. והוא נשאר בעירה זו.
איזו מרגליות טובות נשארו לו מימיו הטובים. והוא החליפם לכסף ופרנס
את כל העירה. (יותר נכון: מה שנשאר מעירה זו). יותר משנה שהוא מסכן

את נפשו ומביא אכל מכל מקום שאפשר להשיג. את שארית כלי הבית נתן בעבוט. כל שמחתו בחיים היא לעזר לנו ליחידים שנשארו כאן".

הרב הפסיק את ספורו. סברדיוב הביט עליו בעין חודרת. את ספורו ספר הרב בפשטות גדולה, ואי אפשר היה לפקפק בכנותם של הדברים.

„כל זה יפה וטוב", צחק סברדיוב בבטול, „אבל האם צריכים אתם יין ומלח כדי לפרנס את עצמכם? דברים טובים כאלה אסורים לאנשים פרטיים".

„אבל קפיטן", אמר הרב ברצינות, „יש לנו חג שיחול בעוד שבועיים. ולכבוד חג הפסח שלנו סכן האיש את נפשו וקבל בשבילנו הדברים האסורים האלה. המזון שמצאתם במרתפו צריך לפרנס את כולנו. ואם תקחו את האכל הזה אנו צפויים לכליה. האם חיי אנשים אינם שוים דבר?"

„חג הפסח . . . חג הפסח . . כן, כן", התאושש הקפיטן, „שמעתי על חג זה. אסור לאכל חמין בו," הוסיף הקפיטן בלחש.

„מה אמר אדוני הקפיטן?" — שאל הרב.

„לא כלום, לא כלום אבל אין בכחי לעשות דבר. דינו למות". הרב השמיע אנקה חנוקה. דמעות עמדו בעיניו.

„אבל האיש חף מפשע. הוא סכן את עצמו לטובת הכלל. אם תמיתוהו ותקחו את האכל אין לנו מנוס. בזמנים כאלה אי אפשר להשיג אכל. חיים של אנשים רבים תלויים בך. האין זה נוגע לנפשך? בוודאי יש לך בביתך אם רחמניה ומה תאמר היא אם תדע ממעשיך? חיי איש . . . "

סברדיוב הפסיקו בצעקה:

„הרבולוציה יותר חשובה מחיי איש. יותר חשובה מאב, אם, בן או בת. אסור לנו להעמיד את הכלל בסכנה בשביל איש פרטי. וכי מבין אתה את מהותה של הרבולציה?" — כאן נגש סברדיוב אל הרב — „היא גואלת העובדים שהיו נמקים תחת שלטון הקפיטליזמוס הארור. אבל אינך מבין דברים כאלה. מה יותר גדול ממה שאנו עושים? הלא אנו מראים את הדרך לדורות הבאים. מה יותר נשגב? מה יותר חשוב? . . . "

— „ישר!"

מלה זו דכאה ושברה את התפעלותו של הקפיטן. הוא נכנע מפניה. מליו שהיו מוכנות על לשונו נשתתקו. הוא עמד בעינים פתוחות ולא ידע מה להשיב. הוא התלבט ונסה לצאת מהפח שטמנו לו. כל ההוכחות שהיו שגורות בפיו כדי להגן על מעשיה של הרבלוציה נראו כתפלים וחסרי טעם

איש פשוט במלה אחת סתם כל טענותיו. הוא התאדם מכעס.

„צא . . . צא," אמר בקול משונה לרב.

הרב קם ממקומו במבוכה. הוא גמגם עוד איזה דברים על חיי האיש אבל בראותו את זעמו של הקפיטן יצא באנחת יאוש מהבית. זמן רב אחרי צאת הרב ישב סברדיוב במצב של קפאון. מחשבות רבות התחוללו במוחו. „ישר . . . ישר . . . "מלה זו רדפה אותו. הוא נסה להמלט מפניה. אבל היא רדפה אותו ולא נתנה לו מנוחה. כל מה שעבר עליו בימים האחרונים, בחדשים האחרונים, נצב לנגד עיניו. כל מעשיו המתועבים שעשה בשם הרבו־לוציה עמדו לפניו. הוא נסה לגרשם. אבל הם חזרו.

„עשיתי דברים האלה לשם הרבלוציה, לשם הרבלוציה,״״ הצטדק לפני יצרו הטוב.

אבל האם הרבלוציה היא הכל ? האין דבר יותר חשוב בעולם הזה ? כל פקפוקיו וספקותיו שהיו בלבו פרצו ביתר עז. כל ההרהורים ה„בלתי טהורים״ שלו עמדו לפני עיניו. הוא ראה את העול, את השד, את הרצח, שהביאה הרבלוציה עמה. אבל הוא חשב מחשבות אלה לבלתי טהורות ונסה להשתיקם. עבר יום וחלף יום. הוא נתפכח מחלומו הנעים שחלם שנים רבות. הוא ראה שאין הרבלוציה כמו שהוא יצר אותה בדמיונו. הוא נסה להחביא ספק זה. הוא קוה שהמצב יוטב. אולם הלילה הזה הרס את החומה שהקים בינו ומחשבותיו. הרב צדק. ומה יעשה עכשיו ? היחזר ? לא, הוא אחר את המועד. הוא כבר שקוע בעבודתו ואי אפשר לצאת ממנה. ואולי לא צדק הרב. מי יודע ? אולי המצב יוטב. עמוק בלבו ידע שהוא מדבר שקר. שאלה הם חלומות שוא ולעולם לא יתקימו. פתאם באה המחשבה בלבו שיברח מכל זה. הוא עיף מהרצח. כמה עיף הוא. יברח לאיזה פנה שקטה ויחיה את יתר שנותיו שמה. גם זה שקר ! הוא ידע שאין בכוחו לעשות זה. הוא ידע שאין לו ברירה אחרת בלתי להשאר כאן.

הקפיטן הניח ידיו על השולחן ושוב שקע במחשבות.

תמונה אחרת נצבה לנגד עיניו. הכל חלף ועבר. והנה הוא זוכר תמונה אחרת. תמונה שונה מכל מה שחשב עד כאן. תמונה שהשתדל לא להעלותה על זכרונו ימים רבים. הוא זוכר עירה קטנה ובית מדרש. שם בבית המדרש עומד בחור רזה לפני עמוד שמונחת עליו גמרא עבה. וקול הבחור ימלא את בית המדרש בלמדו. וכמה טעם יש בלמוד זה. כמה יפי. ולבו של הבחור מלא גיל ועונג.

ואותו בחור היה הוא !

אביב, קיץ, סתיו וחורף — תמיד למד. ובאותם הימים היה שלו ברוחו. לפעמים חלם על כתר הרבנות. וככל אשר עבר הזמן כן התקרב למטרתו. את ספוק נפשו מצא בלמוד זה. מה לו אם ירעב? מה לו אם יצמא? אשר יש לו ואת אשרו לא יחליף בכל הון שבעולם. בפנתו השקטה בלה ימים ושנים. הזמן עבר וחלף. בנחת חתרה סירתו בים התלמוד, והוא היה שמח בחלקו.

אולם הטבע תובע את שלו. ועברו הימים והבחור לא מצא עוד ספוק נפשו בלמוד הגמרא. בראשונה סגר את ספרו בעוד השמש במרומי הרקיע. ולאחרונה לא פתחה בעלות השחר. וכאבלה נשארה הגמרא בפנתה כל היום.

האם קנא בבחורים שהלכו לגמנסיה רוסית ? או דבר אחר העיק על לבו ? הוא נסה להגיד לעצמו שאינו מקנא באלה ונסה להשוות את עצמו לעומתם. הלא הוא יהיה רב והם לא כלום. אבל בעומק לבו ידע שהוא מקנא בהם. בעמק לבו חפץ היה לחקותם בדבורם ובמנהגיהם. הם ידעו לדבר בשפה הרוסית. הם ידעו כמה דברים שהוא לא ידע. הם לא היו כפותים לגמרא כל היום והיו תמיד עליזים. הם שמוהו לצחק. ואת חברו יצחק הוא זוכר. יצחק הלך לגמנסיה וספר לו את הנצורות והנפלאות שלומדים שם. לסוף התרחק יצחק מאתו. והוא נשאר בודד וגלמוד בעירתו.

והתחיל לקרא בספרי המשכילים. אין הוא יודע איך נפלו ספרים אלה בידיו. והוא קרא על המלחמה שבין האבות והבנים. והכיר בגורלם של הבנים שהוא גורלו, שגם הוא אסור וכפות. שגם נפשו משתוקקת לעולם הרחב, אבל הוא גם הכיר את צער האבות ושכלו הישר אמר לו שהאבות צדקו גם כן.

הוא חפץ לברח מהעירה ולצאת למרחב. אבל האם הוא יצא לתרבות רעה? הוא לא חפץ לחקות את הגבורים של הספורים. יותר מדי השתרש ביהדות. יותר מדי אהב את הדינים והמנהגים של היהדות כדי לשכחם. בראשונה נסה לדבר על לבו שישאר יהודי נאמן גם אחרי שיצא למרחב. הוא הבטיח לעצמו שישתדל לשמר כל פרט ופרט של היהדות. וכאשר יעלה לגדולה יעזר לאחיו הנדחים. הוא חלם אז על גדולה ועל עשר. אשר לא היה די. בעשר דוקא חפץ. ובזה הצדיק את מעשיו. הוא יעזר לאחיו בעלותו לגדולה ולכן מותר לו לעזב את למוד הגמרא.

והחיים נשאו אותו בזרמם העז. והוא למד ושנה רוסית בעיר הגדולה ושכח את חייו הקודמים. הוא שכח את הבטחותיו. ליהדותו התכחש. אפילו שם אחר קרא לעצמו.

והנה נתמכר לעבודה חדשה. הוא התחבר לאלה שקוו להרס את שלטון הקפיטליזמוס הרקוב. וחלומות נעימים חלם באותם הימים. הוא הוגלה לסבריה וסבל נוראות אבל הוא שב.

והגיעה הרבלוציה! הוא נלחם והראה גבורה נפלאה. הוא לא היה עוד אותו הבחור הרזה. הוא היה גבר אמיץ ובעל כח. הנצחון שכר אותו. והוא קוה שהנה נתקיימו מאוייו.

אבל כמה התאכזב . . .

ועכשיו הנהו יושב לפני שלחן אחד. בידו תלויים חיי אנשים אמללים. אנשים שסבלו הרבה. והאם ירשה הוא להרג אותם. הוא שהבטיח פעם לעצמו שיעזר לאחיו האמללים. ובעוד שחג הפסח ממשמש ובא. כמה שנים עברו מיום שאכל מצות בפסח? או! כבירים הימים. ומדוע לא יוכל לעזב את הכל? להתודע לאחיו ולאמר: הנה באתי, ואחוג אתכם את חג הפסח. אבל איך יכול הוא לעשות זה? הלא יסכן את נפשו. הוא חפץ לצרוח צריחה מרה. חייו לעומת חיי אנשים רבים. חיי ילדים קטנים. במה יבחר? הרבלוציה אוסרת על איש להיות רגשני והיא היותר חשובה. וכל מי שאינו מסכים, אליה דינו להרג.

מלחמה עזה פרצה בלב האדם האמלל הזה. כל מה שלמד בימיו הצעירים עמד לפני עיניו. הוא זכר דברים רבים. גם את הבטחתו יזכור. אבל חייו . . . האם לא חשובים הם? איך יכול הוא להוציא על עצמו משפט מות? הוא גרש מחשבה איומה זו.

רק הצללים שעל הקיר היו עדים אלמים למלחמה זו.

* * * *

סרגי פטרוביטש, הקומיסר לבתי האסורים בלנינגרד, עבר על נירותיו בערב אחד. ניר אחד משך את תשומת לבו בעיקר. הוא קרא מעל הגליון דברים אלה:

„קפיטן ליאון סברדיוב נהרג בארבעה לאפריל, 1919, בעון בגידה".

שמעון קנוביץ

חֹרֶף

שֶׁלֶג, שֶׁלֶג מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב, בְּלִי הֶרֶף . . .
עֲכוּרִים וּמִתְאַבְּלִים שָׁמַיִם,
וְעַל יַד הַכִּירַיִם
יְשִׁישִׁים טוּבֵי־מֶזֶג בְּבָתִּים דוֹמְמִים יוֹשְׁבִים וּמִתְחַמְּמִים.

שְׁחוֹר מְכוֹנִיּוֹת עַל פְּנֵי לֹבֶן שֶׁלֶג,
זֹהַר קִפָּאוֹן עַל פְּנֵי הַפֶּלֶג,
„רַק רַע!" יִקְרְאוּ עוֹרְבִים
בְּמֶרְחַבִים צְחוֹרִים וְטוֹבִים.

אַךְ כְּבוֹא לַיְלָה בְּלִי סַהַר, בְּלִי קֵץ
נַפְשִׁי בְּקִרְבִּי תִּתְחַמֵּץ.
הָרוּחַ נוֹשֵׁב בְּלִי כָל טַעַם,
עַל כָּל חָרְבָּה וַעֲלִיָּה מַשְׁמִיעַ קוֹל רַעַם.

הַכּוֹכָבִים מְכִּים בְּשִׁמָּמוֹן עֲקַלָּתוֹן
וּמַשְׁקִיפִים דוּמָם מִמְּסִלּוֹתָם,
וְהָאִילָנוֹת סוֹפְקִים כַּף לָאָסוֹן
וּמִתְחַלְחֲלִים מֵרֹאשָׁם וְעַד בְּהוֹנוֹתָם.

יחזקאל טננבוים

כפילות חיינו בגולה

הגורל האכזרי הפסיק את חוט חייו הטבעיים של עם ישראל ועשה חבורות ופצעים בגופו עד שאי אפשר להכירו. במקום חייו הטבעיים, השלמים והמלאים הרמוניה, מוצאים עכשיו אצל היהודי חלקי חיים שונים ולכל חלק וחלק יש צבע אחר עד שנראה כבגד שיש לו טלאי על גבי טלאי. כל כך משונים הם החיים של היהודי אחרי שגלה מארצו.

לפני אלפים שנה כשהיהודי חי על אדמתו חיים לאומיים טבעיים לא התנגדו פעולותיו החברתיות והרוחניות לחייו הלאומיים. חלק אחד בחייו בין שהוא חברתי־לאומי ובין שהוא רוחני־דתי היה חלק בלתי נפרד מחיי האומה הישראלית. מין הרמוניה נעימה שרה ביניהם וחלק אחד התאים עם השני. כשהיהודי יצא מן האגודה החברתית לבית המסחר, או מן בית המסחר לבית התפלה לא הרגיש אז שום שנוי בחומר האנשים. בכל מקום פגש אותם היהודים ובכל מקום הרגיש את הרוח היהודי. הסביבה לא נתנה הזדמנות לשכוח אפילו לרגע שהוא יהודי. החיים החברתיים, הלאומיים והרוחניים היו אז ספוגים ומלאי רוח יהודי טפוסי. היהודי היה אזרח בארצו הוא, ונאמנות לארצו עלתה בד בבד עם נאמנות לעמו, ולהפך. כשהתגייס בתור חייל בצבא להגן על ארצו ידע והרגיש שבזה הוא יוצא את ידי חובתו לא רק לארצו ולמולדת אלא גם לעמו, מפני שגורל עמו היה תלוי בחופש ארצו. אם יהודי הקריב את גופו והשליך את נפשו מנגד, ידע לכל הפחות שהוא מקריב את עצמו לטובת עמו. חיים כאלה נקראים חיים טבעיים מפני שחלק אחד בחיים לא רק שלא התנגד לשני, אלא היה בהרמוניה גמורה עם השני. היהודי לא היה מוכרח אז להסתיר את פרצופו הישראלי.

באופן כזה חיים אפילו עכשיו עמים היושבים על אדמתם תחת דגלם הלאומי. הצרפתי בצרפת או האנגלי באנגליה למשל, איננו יודע ואיננו מרגיש ערבוביה ואי הרמוניה בחייו הלאומיים. אצלו החיים הם חטיבה אחת שלמה בלתי מופרדה. הוא איננו צריך להסתיר את שמו האמיתי, אלא אדרבה הוא מתגאה בשמו וביחוסו. חייו החברתיים והפרטיים מתאימים הסכם גמור לחייו הלאומיים. בכל הוא רואה את האופי הלאומי שלו ומתפאר בזה. הצרפתי למשל מתענין במפעלים צרפתיים. ואם הוא מחדש איזה דבר הוא יודע ומרגיש שבזה הוא מביא כבוד לעמו ולארצו. האזרחיות נעשתה אצלו דבר טבעי. הוא חושב את עצמו לאזרח לא מפני שבאופן רשמי שמו נרשם בספרי המדינה בתור אזרח, אלא מפני שהוא מיוצא חלציהם של הצרפתים הקדמונים והוא חי בארצו, לכן הוא אזרח. ומשום זה הוא מרגיש חיוב פנימי וחוב לאומי, להיות נאמן לארצו ולמולדתו ולהיות מוכן בכל עת ובכל שעה להלחם בעד חופש ארצו ועמו. הוא יודע שחייו החברתיים קשורים קשר בלתי נפרד בחייו הלאומיים. לכן הוא מוכן להקריב את חייו בכדי שהקשר יתקיים.

אחרים לגמרי הם חיי היהודים אחרי החורבן. משנשרף בית מקדשנו נשתנו חיינו הלאומיים תכלית שנוי עד שקשה להכיר את היהודי שחי לפנים בארצו. כשהשונא הרג ופצע לאלפים ולרבבות את הגבורים הישראלים שנלחמו אז במרץ רב בעד חופש הלאום היהודי, וגלה יהודים רבים לארץ נכריה, אז נפצע הגוף הלאומי הגשמי של היהודי פצע כל כך עמוק עד שחשבו שונאי ישראל שעם ישראל כבר נמחק מספר האומות ושמו לא יזכר עוד. מאז ועד עתה עברו צרות רבות וכבדות על עמנו, אבל גופו הרוחני נשאר חסון כצור חלמיש שאי אפשר להזיז ממקומו. אף על פי ששונאי ישראל לא יכלו לבטלו ולשברו לגמרי, אבל חייו הלאומיים הטבעיים נשברו ונתפוצצו לחלקים שונים וכל חלק וחלק שנה את צורתו וצבעו באופן כל כך בולט עד שקשה לראות דבר שלם. היהודי חי עכשיו חיים כפולים. כשהוא בא בסביבה יהודית, לבית התפלה או לאגודה יהודית, הוא מרגיש את עצמו כיהודי ועושה כל מה שיהודי נאמן צריך לעשות. וכשהוא נמצא בסביבה בלתי יהודית, בשוק של סוחרים או באגודה בלתי יהודית למשל, הוא נהפך לאחר לגמרי. בחברה בלתי יהודית הוא מתבייש בזה שהוא יהודי (כמובן שאינני מכוין ליחידי סגולה אלא לרוב היהודים). יחסו נשתנה לגמרי כשיוצא מחוג אחד לחוג שני. הוא איננו מרגיש הרמוניה בין חייו הדתיים וחייו הכלכליים והחברתיים. בגולה יש ליהודי סיסמא המראה על הפרוד בחייו וזוהי „הוה אדם בצאתך ויהודי באהלך". כאן הוא לובש צורה ופושט צורה, ונראה כאלו יש לו שני פרצופים, ובכל מקום שהוא בא הוא חובש את הפרצוף היותר מתאים לסביבה. העולם הכלכלי מטרידו ומרחיקו מהעולם היהודי תכלית רחוק. וכשהוא נכנס לעולם הרוחני של היהדות הוא איש אחר. וההתחלקות הזאת אנחנו רואים לא רק אצל אנשים גדולים אלא גם אצל ילדים קטנים החל מגיל שש או שבע. בבקר לומד הילד בבית ספר עממי וממילא מתערב היא עם חבריו שרובם בלתי יהודים ולומד דברים שאינם נוגעים ליהדות כלל וכלל. ואחר הצהרים הוא לומד בבית ספר עברי ואז הוא נמצא בסביבה עברית ושם היא לומד דברים אחרים לגמרי. וכך הם החיים העברים כפולים החל מן הילד שלומד בבית הספר עד הקשיש שצריך לכלכל את עצמו ובני ביתו. ומפני שההשפעה הבלתי יהודית יותר גדולה מן ההשפעה היהודית לכן אנו רואים את הדור הצעיר שהולך ומתבולל.

גם האזרחיות של היהודי בגולה איננה טבעית. הוא אזרח לארצו שהוא גר בה ונשבע להיות נאמן ולהלחם בעד חופש הארץ ובאותו זמן הוא צריך להיות נאמן לעוד עם, לעם העברי, וצריך להלחם בכל מרצו בעד קיומו. באזרחיות של היהודי אין הטבעיות של עמים אחרים, ואין הוא עושה את זה מפני שמרגיש חוב מוסרי פנימי לזה, אלא מפני שמוכרח לעשות זאת מטעם הממשלה, טעם תנאי חייו הגשמיים.

גם באמנות שהיהודים יוצרים בגולה אין שום קשר וסימן לאופי היהודי. ואם יש לפעמים באיזה אמן אופי יהודי הוא משתדל לעקור ולמחות את זה בכל כוחו מפני שזה פסול, ויכול להיות למכשול לו בדרכו להגיע לגובה הרצוי. מפני הטעם הזה אין עכשיו אמנות יהודית אע"פ שבמשך זמן גלותנו היו הרבה אמנים יהודים גדולים.

היהודי מראה את יהדותו לעולם רק כשאחיו נמצאים בצער. רק אז נשמע קולו בעולם הרחב והוא בעצמו מרגיש אז שהוא מזרע היהודים. כשגרמניה התחילה לדחוק וללחוץ את רגלי היהודים, קמו אנשים גדולים באמריקה כמו אונטרמייער למשל, שמעולם לא נשמע קולו, ורובם לא ידעו אפילו שהם יהודים, והכריזו בויקוט על ארץ גרמניה ועשו ארגון מיוחד לשם זה. נמצא שזמן ידוע הוא יהודי ושאר הזמן הוא שקוע בעולם הרחב, הבלתי יהודי.

נוסף לזה יש עוד פרובלימה בחיים הגלותיים של היהודי שאינה נותנת לו להתפתח כל צרכו, וזוהי השנאה והקנאה ליהודי. הגויים מתקנאים ביהודים, שנחשבים כנכרים בעיניהם, כשרואים אותם מצליחים בארצם ועושים חיל רב. ומפני שקשה להם להתחרות עמהם באופן יישר וצודק; לכן פונים לצד אחר וזהו לעורר שנאה וכעס נגד היהודים. השונאים מפיצים שנאה נגד היהודים על ידי עלילות שונות. ועל ידי זה שתולים את כל הצרות והאסונות של הארץ ביהודים. ההמון הפשוט שאינו מתעמק להבין ולדעת טעמו של דבר מאמין הכל. מזה יוצא שההמון מתפרץ בכעס ובאכזריות נוראה נגד היהודים, ואיננו נותן ליהודי להכנס לשום שדה כלכלי. היהודי מוכרח לפרנס את עצמו באיזה אופן שהוא ומקוה רק שהשונאים לא יגעו בנפשו. במדינות היותר דמוקרטיות כמו אמריקה אין השנאה של האנטישמיים מתבטאה בפראות אלא בכח הבדלה (דיסקרימינציה) שמבדילים בין יהודי ובין גוי במקצועות ידועים. בשדה הרפואה למשל, קשה מאד בשביל יהודי להכנס. גם בשדה ההנדסה קשה ליהודי להשיג משרה. באופן כזה עוצרים בכשרונות היהודים שלא יתפתחו כל צרכן. מפני הטעם הזה מוכרח היהודי להסתיר את שמו בכדי שיוכל להגיע למרום שאיפותיו. אז היא יכול להיות יהודי רק בסתר אבל בגלוי הוא מוכרח להכחיש את יהדותו. יש יהודים שמתבוללים מרצונם הטוב, אבל בזה אשמה השפעת הסביבה. באופן כזה אנחנו רואים שיהודי מוכרח בין משום טעמים כלכליים ובין משום טעמים חברתיים להיות חיים כפולים. הוא משועבד לסביבה ובאותו זמן הוא רוצה להיות נאמן ליהדות.

הפתרון לשאלה הקשה הזאת הוא כמובן ארץ משלנו, בכדי שתהיה הסביבה גם כן יהודית. רק שם יוכל היהודי לחיות חיים יהודיים שלמים. שם תנתן לו גם כן ההזדמנות לפתח את כשרונותיו באופן טבעי בלי מכשולים וסיגים בדרכו המדעי. סימנים מובהקים של סביבה עברית כזאת יכולים לראות עכשיו בישוב החדש בארץ ישראל, הארץ שאנחנו מקוים שבקרוב תהיה ארצנו החפשית והעצמאית.

חיים טשנובר

לַיְלָה בַּפְּנִימִיָּה

מִבְּעַד פִּתְחִי אֶת רֹאשִׁי אוֹצִיאָה
לַיְלָה, לַיְלָה עֵת אֶפְשֹׁט הַבְּגָדִים.
הֲקֵץ לָאַנְדְּרָלָמוּסְיָה? אִם סוֹף לַמַּהְפֵּכָה?
הֲיָבֹא הַמְפַקֵּחַ וְיַהַס הַפּוֹרְעִים?

הֵן כִּכְנַף רְנָנִים נִתְפֶּשֶׂת
מִתְמַלְּטָה לַחְפֵּשׂ בִּצְרִיחָה,
אוֹ כְּחַיָּה עֲגוּמָה נִכְבֶּשֶׁת
הַפּוֹרֶצֶת בְּרִיחָה – וּבוֹרְחָה.

מִתְפּוֹצְצִים קוֹלוֹת קְנָדְסִים וַדּוֹנִים
כְּהַר פְּרָצִים, כְּמַבּוּל, כְּסוּפָה
בַּהֲמוֹן מְשׁוּבַת הוֹלֵלִים –
וּמַרְגֹּעַ לְנַפְשִׁי לֹא אֶמְצָא.

וְיֵשׁ אֲשֶׁר כְּזַרְזִיר אֶת עוֹרֵב
כָּל מִין אֶת מִינוֹ יִזְדַּמֵּן.
זֶה יִשְׁרֹק כְּתַרְנְגֹל הַבָּר
וְזֶה לְעֻמָּתוֹ יִנְהַם: אָמֵן.

וּכְקָרְבַּן טַם דְּיוֹאִי לְכִסֵּא הַחַשְׁמַל
יֵשׁ וְנָהַר כָּל מִין אֶל מִינוֹ.
וְכִרְעוֹם הָרַעַם בַּגַּלְגַּל
יִפְצַח כָּל אֶחָד פִּזְמוֹנוֹ.

שָׁעוֹת, שָׁעוֹת – וְאֵין קֵץ לַשָּׁאוֹן,
שִׁיר הוֹלֵךְ וְשִׁיר עֲדַיִן בָּא
וַאֲנִי, מָלֵא יֵאוּשׁ וְיָגוֹן,
זוֹרֶה לָרוּחַ עוֹד אֲנָחָה.

נִמְנִים וְגוֹמְרִים שׁוֹמְרֵי הַנֶּשֶׁף
הָעוֹמְדִים בְּגַרְבֵּיהֶם חֲשׂוּפֵי שֵׁת,
שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאֵין קוֹל, אֵין עוֹד קֶשֶׁב
לָשׁוּב לְסִדְקֵיהֶם הִגִּיעָה הָעֵת.

אַךְ לְפֶתַע פִּתְאֹם תִּתְפּוֹצֵץ
הָרִצְפָּה לְשַׁעֲטַת אַדִּירִים
וּכְעַכְבָּר טָס לְחוֹרֵי גְּבִינַת שְׁוַיְץ
לְחַדְרָם יָנוּסוּ הַגִּבּוֹרִים.

וַיִּשָּׁאֵר הֶעָתִיד שֶׁבָּהֶם לְבַדּוֹ
בָּעֲלָטָה כִּמְלוּנָה בְּמִקְשָׁה.
מְגַשֵּׁשׁ וּמְחַפֵּשׂ מִטָּתוֹ
וּמְרַטֵּן תְּלוּנָה כְּבוּשָׁה.

אָז יִנְהַם וַיִּשְׁאַג כְּדֹבָּה שֶׁשָּׁדֵּד
רִבְצָהּ עִם גּוּרֵי טִפּוּחֶיהָ.
וְתָ"ו עַל תָּ"ו הַפְּנִימִיָּה תְּהַדֵּד
עַל מִטּוֹתֶיהָ, קִרְבָּהּ וּכְרָעֶיהָ.

נוֹאַשְׁתִּי מֵרַחֲמִים, מִבְטָחִי – גַּן חַיּוֹת.
מַה יוֹעִיל כִּי אֲצַפֶּה וְאֶשְׁאַף לְאוֹר יוֹם?
כִּי אֵילִיל כָּאִיִּים, כִּי אֶקְרָא לִדְמָעוֹת,
אוֹ אֶשָּׂא עֵינַי לַיּוֹשֵׁב בַּמָּרוֹם?

זָלְגוּ עֵינַי דִּמְעוֹת שָׁלִישׁ,
אוּלָם – אֵין שׁוֹמֵעַ וָנָד לִי.
לִבִּי מַכֶּה כְּהוֹלֵם פַּטִּישׁ
וְכַעֲסִי מִתְרוֹצֵץ בְּתוֹכִי.

אֵין תִּקְוָה, אַחַי, כָּלָה הַקֵּץ,
מֵעַי בְּקִרְבִּי יֶהֱמוּ כְּכִנּוֹר
עַד שֶׁיָּנוּסוּ הַצְּלָלִים וְעָלָה הַנֵּץ
וְנַפְשִׁי כַּצִּפּוֹר תְּפַרְפֵּר לִקְרַאת דְּרוֹר.

וְהַשֶּׁמֶשׁ מִקַּצְוֵי הָרִים עוֹלָה
חַכְלִילִים שָׁמַיִם, דּוּמִיָּה סָבִיב,
נִרְדְּמוּ בִּרְיוֹנִים, צְעָקָה חָדְלָה
אֲקַדְּמֵךְ, אוֹרָה, כְּרֵעַ חָבִיב.

שָׁלוֹם רַב שׁוֹבַךְ, דּוּמִיָּה נֶחְמֶדֶת,
מִקְּצוֹת הָעוֹלָם לַחֲדָרִי,
אַל שִׁקְטֵךְ כִּי נָעִים מַה נַּפְשִׁי כָלְתָה
בַּלֵּילוֹת בְּנָשְׁכִי אֶת כָּרִי!

יעקב הרמן

צללי שקיעה

זקן עם שקו המלא גרוטאות וסמרטוטים מוצא לו את דרכו בשלג, בדרך חלקלקה, ואל חומה רעועה הסמוכה לבית־ספר הוא נשען. הוא מוציא משקו קופסת ממתקים. שמה הוא בא בכל יום בעת הקבועה למכור מיני מתיקה לתלמידים. עושה הוא מסחר בגרוטאות, אך גם מממתקים לא יניח ידו. זה כבר מזמן אשר איננו בבית אחיו. כבר מת אחיו, זה שהביאהו לביתו מעבר לים ואשר השביעהו מטוב ביתו. ועתה הוא עומד בודד וכפוף, הקור חותך את עורו כמסמר חד ודוקר וחודר אל עצמותיו היבשות. נפשו העגומה רועדת מקור ועוד לא נפרק מעל צוארו עול הצרות והענויים.

עומד הוא שם וכמין בטוי של געגועים נשפך על פניו ונפשו עורגת ולא תדע מה. שמח הוא כי ניצל ממות בארץ מכורותיו, אבל עדיין לבו הומה ונפשו עדיין מתגעגעת וכלה לארץ מולדתו אשר משם גורש. הרוח השוטף בחזקה אינו יכול להפסיקו ממחשבותיו ומוסיף הוא לזכר את היום שבו יצא מכור הברזל לבוא לארץ המקלט. וזוכר הוא את השעה עת הריח וקלט לתוך נחיריו את אויר הארץ החדשה. אבל עתה מר ומר לו, לזקן הגלמוד, ועומד הוא וקולט לתוכו את הרוח הצונן והחותך. עומד הוא שם משתאה ומחריש לזכר עבר מחוסר נחמה ולפני עתיד קודר ועגום המתנהל לאטו.

וככה עומד הוא שם מדי יום ביומו עד צאת הילדים מבית הספר, ובצאתם כבר מכירים הם את הזקן הכפוף והמלא קמטים העומד שם תדיר וקוראים לו „הלו, פפ! הלו, פפ!” ועוד מוצא הוא את נפשו העצובה לענות להם ולדבר אליהם. נזכר הוא בימי ילדותו עת היה משתובב כמוהם, את ביתו, את זמרת המעינות, האביב עם חמודותיו, נוצות העופות והסבכים ענוגי הצל. כמה עורגת נפשו לשוב שמה רק לשעה קלה, לרגע דק, להתבונן בביתו הקטן, לחסות בצל האלונים על יד הפלג, להריח רק פעם את אויר ארצו אשר ממנו שאף בימי נעוריו. שחוק קל משתפך על פניו, אבל מיד משתנה טעמו והוא מתמלא חמה. כועס הוא על אלה מחבריו אשר עמהם שחק ואשר נהפכו לו לשונאים ודחקוהו והשליכוהו מארץ מכורותיו, לקחו ממנו את ביתו, את עציו, את מעינותיו, את האויר לנפשו, ורק עצמות יבשות עזבו לו, עצמות בלי שום נפש ורוח. ומוצא הא נחמה בקולות הצעירים הקוראים לו „הלו, פפ!” וזו היא שמחתו היחידה בארצו החדשה. עומד הוא על מלאכתו, לא נע ולא זע ומבלי הניד עפעף ומוריד את ראשו עוד יותר ומתעטף ומתהדק יותר בבגדיו הבלויים.

אך הנה כבר פנה היום לערוב. השמש מתחילה שוקעת ושולחת את זהב קרניה האחרונות על פני השלג הלבן, כברכת פרידה אחרונה, מרתיעה לאחוריה ושוקעת לאט, וקול הצעירים נדם פתאם. אין קול ואין דברים. ורק הזקן, יחידי בחוץ, מוצא את דרכו בין ערמות השלג, וכשבא לרחובו הדל, עולה בקושי אל עליתו ושם מסיר את מלבושיו הבלויים. יושב הוא אצל השלחן

ומוציא מכיסו פת לחם וגבינה אשר נתנה לו אשה מהשכונה. מכים אחר מוציא מטפחת אדומה אשר בה צרור כל יגיע כפיו, ובידו הרועדת מונה את הפרוטות הבודדות. אחר ברכת המזון מוציא ספר תהלים ישן שדפיו כבר צהובים מיושן. אחרי אמרו מתוכו בקול נמוך ובנגון לבבי פרקים אחדים הוא סוגר את הספר ועומד להתפלל תפלת מעריב. לוחש הוא שמונה עשרה כשפניו כלפי מזרח, עצומות עיניו, מתנועע הוא מתוך שקט נפשי מלא הכנעה.

וכך הוא עושה יום יום ומחכה למותו. כל חייו כמעט עברו, מקצת ענויי רות ומקצתם ענויי גוף עכשיו מלאה נפשו לאות עמוקה. ככה חושב הוא לו על המות, המקום שהנכנס נכנס, אבל איננו שב.

ובחדר זוחלים צללי שקיעה.

———:0:———

מרדכי רפאל וסר.

„רות מגדות הוולגה"

אחד הטפוסים הכי מענינים וכמעט גם היחיד בספרות העברית החדשה היא המשוררת אלישבע. אלישבע היא נוצרית מלידה ושמה הנוצרי היה Elizabeth Zhirkova . היא נולדה ברוסיה בשנת 1889. אביה היה מורה בבית הספר ואמה היתה בת משפחה אנגלית ומתה כשאלישבע היתה בת שלש שנים.

בגמנסיונה שבה למדה היתה לה חברה יהודית ואלישבע היתה באה גם לבית חברתה זו ולאט לאט התחילה להתענין בחיים ובמנהגים היהודיים וגם בלשון היהודית. את השפה היהודית למדה מהר בלי קשיים רבים, מפני שידעה את השפה הגרמנית, ואת האותיות למדה על פי ספר דקדוק עברי שמצאה בבית אחיה (אחי אלישבע היה בלשן ומומחה ביחוד בשפות המזרח). אגב קריאה בספרים יהודיים היו מזדמנות לאלישבע הרבה מלים עבריות בלתי מובנות, שעוררו גם את תשוקתה ללמד את השפה העברית. אחרי איזה זמן קצר התחילה לבקר שעורי ערב שנערכו על ידי חבורה בשם „אגודת חובבי שפת עבר" במוסקבה. שמה בקרה בשנתיים ועל ידי קריאה רבה ודבור, רכשה לה את השפה.

בזמן הזה התחילה גם לתרגם ספורים ושירים מיהודית לרוסית ומרוסית ליהודית ולעברית. את שירה העברי המקורי הראשון כתבה אלישבע בשנת 1920, באותו זמן שגם נספחה לכלל ישראל, על ידי נשואיה ליהודי. אלישבע המשיכה בכתיבת שירים וספורים עבריים והתחילה גם להתענין הרבה ברעיון הציוני הלאומי, שהשפיע הרבה מאד עליה וגם הביא לידי עליתה לארץ ישראל בשנת 1925.

בשנה הראשונה לבואה לארץ ישראל כבר הספיקה להוציא לאור את קובץ שיריה הראשון שנקרא בשם „ כ ו ס   ק ט נ ה . " רוב השירים שהוכנסו לקובץ זה נכתבו על ידה עוד ברוסיה, אך מוצאים אנחנו גם שירים אחדים שהספיקה לכתוב במשך הזמן הקצר של שהותה בארץ ישראל. משירים אלו אנחנו יכולים לראות שאלישבע היא מלאה אהבה לעולם כולו: לעצים ולפרחים,

לשמים ולנהר אשר מסביבה, ומלאה היא רגשות נלהבים לכל העולם ומלואו. את רגשותיה אלו מבטאה אלישבע בטון לירי נעים ועדין עד למאד, ואת כל מהלך חייה ומעשיה בחיים היא רואה ממוזג בהופעות הטבע.

הרשרוש המקסים של עצי היער הוא סמל לשירתה, הטבע אצלה הוא בית המקדש לכל האנושיות, הכוכבים בשמים המה נרות של השבת והיא בעצמה —הכוהנת הגדולה שלבה שופע אהבה לכל העולם.

כי אכן מלאה אלישבע אהבה וחבה רבה לכל:—לרקיע, לרוחות העולם, ליער ולכל איתני הטבע:

וסוף כל סוף הגיע יומי המאושר־
ביני ובין הרקיע—אין שלישי, אין זר.
חלון ביתי פתוח לאשר העולם—
יבוא נא אחי הרוח ויחבקני עוד הפעם.
. . . שלום להוד היער המרנן בסער
המזמר לי חדש בדמדומים שיר עדש.

וכאשר היא יוצאת לטייל מחוץ לעיר, היא מרגישה את עצמה כחלק המהובב אל הטבע בלי שום הבדל ומחיצה, ואינה מוצאת את נשמתה אשר התחברה ונתמזגה ביער:

נפשי אבדה ואיננה
ועליה געגועי
לא אדע איפה אמצאנה
הביער או בגאי?

ומרגישה היא תיכף כי נפשה קשורה לכל:

הלא היא נלכדה ברשת
הסבכים במורד ההר
הלא היא רועדת, לוחשת
במרוץ מי הנהר.

ובבואה אל היער היא מרגישה כאילו נפשה טמונה באיזה מקום נסתר בין העצים:

היום ליער הלכתי
לחפש את נשמתי
והנה—את דרכיו שכחתי
ושכחתי את שירתי.

. . . ומעיק עלי הצער
והשמש לא מאירה,
איפה טמנת היער
את נפשי הצעירה?

וגם לפרחים אהבתה עזה ויקרים וחביבים הם ללבה:

מה איחל משחור הליל?
גם חלומות גועים עם שחר,
ופרח קט יקר ללב
מכל רקמת דמיון נשכחת.

ועל הכל היא כותבת בצניעות ונעימות של מבטאים וחרוזים פשוטים. השירים המה אנטימיים מאד ונובעים מתוך לב של חובב האנושיות והטבע. התמונות אינן בולטות בליטה יתרה, ואין הקולות עזים ומזעזים את הלב, אלא רק בצניעות והרישות נעימה המושכת את לב הקורא אחריהם. אהבה עזה ורגש כבוד מבטאה אלישבע בשירית גם למנהגים ולחיים הנעימים של העם העברי. בהדלקת נרות השבת, למשל, אלישבע אינה רואה הדלקה סתם, אלא לפני עיניה מופיע מחזה של דממה קוסמת ושקט גמור:

העצים החרישו,
העלים נשרו לאט,
הערב בשמי הבדלח
הדליק כוכבי השבת.

ומרגישה המשוררת את עצמה מאושרת להיות בת להעם העברי, ובביאת השבת היא מרגישה את הברכה הבאה עליה ומברכת אותה:

ישנתי ולא שמעתי—
הבית כלו שקט
וכוכבי הבדלח ברכוני
בשלום ערב־שבת . . .

באחד משיריה אלישבע, זו „רות מגדות הוולגה," מקנאה ברות המואביה, אשר קדמה לה ואשר היתה הראשונה לאמר—עמך עמי ואלהיך אלהי—.מלים אלו משמשות כמו סיסמה לאלישבע, והיא מקוה שהעם העברי „העשיר והטוב לאין קץ" לא יסרב מלקבל את קרבן „האהבה והאמון" אשר היא מקריבה לעם אציל זה. והיא אומרת:

„והתקוה תשעשעני, כי העם נדיב הרוח
לאין ערך, ממני חלק קט מעשרו הרב לא
ימנע מנוע . . . . ובמותי ככה יאמרו:
נכריה היה היתה, המולדת היא עזבה,
עם יהודה כי כן אהבה, כל מנחת אהבה
נרצה לאלוה—תמצא נא מנוחה ונפש
בצל חומות ציון עירנו, זו לנצח לא ימושה.

. . . . תישן לך שנתה לבטח, וברכת קו, פו ולהט
ממרומי נבכי שמים—שמש יהודה לה תשלחו!"

אהבה זו של אלישבע לעם העברי ומנהגיו הננו מוצאים גם בספוריה הקטנים והאנטימיים שלה. הדבר הכי בולט בספוריה הוא הפשטות והקלות בסגנונה ולשונה. בכל ספוריה אנו יכולים למצא מקור יהודי החביב כה הרבה על אלישבע. בספור „מקרה טפל" אנחנו מוצאים כעין רגש של השתתפות בצער וכאב לגורל המר של הנערות היהודיות בחברה ובבתי הספר, ביחס לנערות הרוסיות. ספור זה משמש גם בתור דברי מוסר, שאלישבע חפצה להגיד לנערות היהודיות. קשה לה להבין למה הנערות היהודיות כה מדכאות הן בחברה עם הרוסיות וגם מתביישות ביהדותן.

הגבורה של הספור הזה, מניה, בחורה יהודית ששקדה על הלמודים בבית הספר הרוסי, מתאוננת הרבה על גורלה המר, על זה שנולדה יהודיה וצריכה לסבל בחברתה עם הנערות הרוסיות, שבשעת כעסן עליה הן מזכירות לה את יהדותה ולועגות לה. והנה לדאבונה הגדול של מניה קרה מקרה אשר הביא אותה במבוכה גמורה. זה היה לפני חג הפסח במוסקבה הבירה. בעצם היום תפשו במרכז העיר יהודי זקן, עני ואביון, אשר הלך ונשא שק על שכמו, ובשק גוית ילד. כרגע התאסף מסביבו המון והתחילו מאשימים ומטפלים עליו את האשמה הישנה נושנה — עלילת הדם. אך אחרי שהוברר הענין, מצאו שהילד המת הוא ילד יהודי בן הורים עניים מאד, שלא הספיק להם הכסף גם כדי לעשות לבנם הלויה כפי הדין, והזקן העני הזה הסכים בעד תשלום פרוטות אחדות להוביל את הגויה לבית הקברות היהודי.

ואף על פי שהוברר הדבר היטב וכולם הבינו שהזקן הוא חף מכל פשע בכל זאת, בבית הספר של מניה, אי אפשר היה להמלט מן הדבורים והוויכוחים הנלהבים אשר התעוררו לעתים תכופות בקרב התלמידות. אלו היהודיות המעטות במחלקה הכירו את חולשתן וכאשר היה מתחיל ווכוח בענין זה היו נמלטות ונחבאות מפני הנוצריות המעליבות. מניה הרגישה, אפילו בין חברותיה הטובות ביותר, שבגשתה אליהן, שולחות הללו את מבטיהן הזרים אל פניה מהצד, אלה המבטים שהיו לה כקורי־עכביש מקיפים אותה מכל הצדדים, קורים של שנאה נסתרה ובלתי נתפשת.

אלישבע טוענת ואינה יכולה להבין את החולשה שתקפה את הנערות היהודיות, שתכלית חפצן ושאיפתן הוא להסיח מדעת העולם ולהשכיחו שהן יהודיות. ואותן הבחורות היהודיות היו מביעות את אי־חבתן ל„אומה המשונה הזאת," שאינה נותנת מנוחה להן. רואים אנו כאז את המוסר שאלישבע הנוצרית, שנסתפחה לעם היהודי מן החוץ מטיפה לנערות אלו המתביישות בעמן האציל, בשעה שהיא כה נמשכת לעם הזה, ואומרת:

„והתקוה תשעשעני, כי העם נדיב הרוח לאין קץ.
ממני חלק קט מעשרו הרב לא ימנע מנוע."

ואותם הכוחות המושכים את אלישבע לעם העברי והמוכיחים לה את טובו וגדלו של עם זה, הננו מוצאים גם בספוריה „נרות של שבת," „מלכה לעברים" ואחרים. מכירים אנחנו תיכף, למשל, שהספור „נרות של שבת" נכתב מתוך אהבה עזה לחיי היהודים ולמנהגיהם היפים, לחיי המשפחה

היפים, לשלום־הבית השורר בבתי היהודים, ואשר אצל הנוצרים הרוסים כל כך קשה למצא אותו. ערב שבת, הדלקת הנרות, סעודת השבת, ויתר הדברים עושים רושם כביר ומלא נעימות עליה. רואה היא ונהנית איך שכל המשפחה יושבת מסביב לשלחן לארוחה, משוחחים מקורות השבוע בנחת, האב מקריא את העתון בקול רם באזני כל בני המשפחה, וכו'.

בספור הזה נשקפים גם קורות חייה של אלישבע עצמה. היא מתארת איך בת נוצרית בשם ה ל נ ה, התחברה עם נערה יהודית והיתה באה אל ביתה היהודי ובאופן כזה נודעו להלנה הנוצרית הרבה דברים שלא היה לה קודם שום מושג מהם. נודע לה טעם הדגים־הממולאים בשבת, וכל מיני המעדנים של ימי חנוכה ופורים; ראתה את נרות השבת שעשו רושם כביר עליה; שורה שלמה של נרות קטנים במנורות נחושת מצוחצחות, ומספרן כמספר הילדים שבבית. טעמה את החלות עם הצמוקים הטעימים שמתחת למפה הלבנה והצחה, והתענגה על המנוחה והנעימות השוררת בבית חברתה בערב שבת, שכל אלו יוצרים את הרוח החגיגי והנעים כל כך. תמיד אהבה לשמוע את נגון הקדוש, שהיה באזניה נגון של אצילות.

רואים אנחנו כאן את הרשמים שאלישבע עצמה קבלה מהנרות הללו. מתארת היא את יפי ביאת השבת . . . הנרות עוד טרם הודלקו ובשעה זו יושבת הלנה הנוצרית וחברתה היהודית ומשוחחות חרש, וריחות השבת כבר נודפים בבית . . . והנה ככלות הסעודה—הנרות כמעט כבר נשרפו עד הסוף ועוד מעט וידעכו, והאם העיפה מהכנת השבת יושבת ומנמנמת על סדורה הפתוח ושתיהן מקשיבות בקשב ובתענוג רב לשיחת האב עם משפחתו. אותם התאורים מוצאים אנחנו גם בספורה „מ ל כ ה ל ע ב ר י ם" וגם באחרים.

הסגנון של ספוריה וגם של שיריה הוא קל ומובן לקהל העברי הרחב. באוטוביאוגרפיה אלישבע כותבת:

> „בתור משוררת עברית יכולה אני לציין רק מטרה אחת ליצירותי: —לשמש עד כמה שאפשר להתפתחות השירה העברית בשפה העברית החדשה המדוברת בינינו יום יום בהברה הספרדית. לכן, נמנעתי מכל נסיונות וחפושים של צורות חדשות או חדישות לשירתי, כי רצוני קודם כל לראות שיר עברי חי וטבעי וקשור קשר בלתי נתק עם שפתנו וחיינו."

לעתים רחוקות מאד מוצאים אנו שנכרי יכנס לתוך שורותינו ויעסוק בשדה תרבותנו, בו בזמן שאלפים מאתנו, גאונים וחכמים מובהקים מקריבים את כל חייהם ומרצם לתרבויות זרות. ואם אפילו באים כבר נכרים לשורותינו, רובם באים לבלתי הבין אותנו וגם לצערנו ולהזיק לנו.

אבל לא כן הנהו הדבר עם אלישבע. העם העברי קבל אותה בסבר פנים יפות ומכיר לה תודה מעמק לבו על שיריה הצנועים וספוריה החביבים. ובטח ימצא שמה בין חלוצי עמנו, שהקריבו את מרצם וכוחותיהם להתפתחות שפתנו ותרבותנו.

משה לבן.

יום שכולו שבת

(מקדשי האומה)

שבת לפני יום הדגל של הקרן הקימת לישראל נתאספו כל החברים והחברות אל המרכז של „השומר הדתי." היה לנו אז כמו בכל שנה אורח הגון, חבר ההנהגה הראשית של האגודה הזאת מארץ ישראל שהיה עליו לנאם על חשיבותה של הקרן הקימת.

„קננו" היה מקושט חגיגית. הקירות היו מהודרים בכתובות שדברו על פעולות הקרן הקימת לישראל ובתמונות ממראות ארצנו. מפני כל החברים, שבאו אל האולם, קרן זיו הנשמה היתרה. הם רנו, רקדו וששו.

ראש ה„קן", בחור מושלם במעלות טובות ומלומד בתורת ד', פתח את המסבה והציג לפנינו את האורח מארץ ישראל. האורח פתח פיו בראשונה בנעימה מתוקה, אבל אחר כך עלה קולו וגבר עד שהיה בקול חוצב להבות אש. הוא דבר על תנועתנו בארצנו הקדושה וביחוד על עבודת „הקרן."

„הקרן הקימת," קרא הנואם, „היתה לאחד המושגים השגורים בפי רבים אשר עם רבות השמוש בהם נחדל לעיין ולהתבונן למשמעותם. מי יהרהר ויתפלא על הכח המושך או על צאת השמש ושקיעתה? גם לנו, הנאמנים והקרובים לפעולתה של הקרן הקימת בארץ ובגולה, כמעט שאין עוד מה להגיד ומה להשמיע בענין זה. ובכל זאת ראויה היא הקרן הקימת שידובר בה בלי הפוגות. „הפך בה והפך בה דכולי בה," ותורת הקרן הקימת הלא היא התנ"ך של תנועת הנוער. כן, התנ"ך והמשנה והשולחן ערוך של תנועת הנוער גם יחד."

כאחוזים בחבלי קסם ישבנו כלנו מקשיבים לקולו הנכנס ללבותינו וישקרא, עודד ועורר לעבודה חנוכית, להכשרה לשם הגשמת רעיוננו.

בשנתאספנו אותו יום בפעם השנית המשיך החבר את נאומו על אותו הנושא.

„הקרן הקימת," אמר, „יצאה מגדר של דין ודברים על זכות קיומה. אין בכחם של שום קטגורים לחתר תחת יסודותיה, כי המפעל אשר הקימה הוא דבר מופתי לדורות. הקרן הקימת היא קדש הקדשים של עם ישראל. לא יפלא איפא כי הנוער שאינו נוהה אחרי הפליאטיבים, כי אם תובע גאולה שלמה, רואה בקרן הקימת את בת לוויתה הכי נאמנה של תנועת השחרור. בלא בסיס זה הננו צפויים לסכנת התלישות, הניוון והחדלון."

הנואם מסר לנו ספורים ותאורים ממראות הארץ ומחייה. לאט לאט ירדה אפלת בין השמשות. חשבתי בלבי, מה יקרה שעת התעלות נשמה בשבת בין הערבים בשבת אחים גם יחד. הוא תאר את השבת הארץ־ישראלית ודמיוננו שוה עליה הוד קדומים.

מה חשב אותו השומר הדתי עול הימים היושב לו שב בפנה ימצחו

מקומט בשמעו את הספורים האלה? אפשר היה לראות במבטי עיניו שהוא רחוק מעולם המעשה, שהוא כולו חי בעולם החזון והחלום.

המסבה נמשכה כמה שעות ועברה עלינו כשעה קלה אחת באהבתנו לשמע את הספורים הנעימים מפי החבר האורח, דברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב. הגיעה שעת המנחה ועמדנו להתפלל בעת רצון, והתפללנו בכונה יתרה: „ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים," כמו בתפלת נעילה. כי תשוקתנו לארצנו הקדושה עלתה למעלה ראש. אחרי תפלת המנחה עלתה וצלצלה שירה עליזה בחלל האולם. הלילה השתלט, וסיימנו את המסבה בהמנון „התקוה." כל מלה ומלה התפרצה בחום ועפה למעלה למרומי אין קץ, אל כסא הכבוד.

התפללנו תפלת ערבית ואחר כך הבדיל ראש „קננו" את ברכת ההבדלה. לפני שנפרדנו לבתינו קרא האורח מארץ ישראל בקול רם ובהתלהבות:

„לעבודה! לעבודה, חברי! אשרינו, אחי! מה טוב חלקנו, בני תורה ועבודה! חזקו ואמצו בתורה ועבודה!"

———:0:———

שמעון קָנוביץ

הוללותה של ילדות

בהיותי ילד הייתי תמיד מטפס ושואף ומרקיע מעלה מעלה על ההרים, הגנות, והגדרות והייתי שובב גדול. ולא לחנם קראו אותי בשם „ש מ ע ו ן ה מ ז י ק." התיש שהיה בחצרנו לא עבר בשלום על ידי. תמיד הייתי תופש אותו ברגליו האחרונות ועוצר אותו מלכת. מתוך חסר מעשיות הצטערתי שלא היו לו קרנים. לסוסים בארוה אף פעם לא נתתי מרגע. בערבי הקיץ החמים, כאשר הסוסים היו באים אל הארוה עיפים מן עבודתם המפרכת הייתי אני וחברי מתגנבים חרש אל הארוה ושוטים בידינו והיינו מכים את הסוסים מכות נפלאות. הסוסים היו קופצים ובועטים ברגליהם האחרונות, וקפצו ממש עד התקרה, ואנחנו הגבורים עמדנו בזוית ומחאנו כפים לרקידתם. ופעם זוכר אני שהסוס בא הביתה עיף ויגע. אבי הלך לעסקיו ואותי תקף אז חשק גדול לשחק במשחק הפרשים. לקחנו מקלות במקום חרבות, כובעים עשויים מנייר, ואני הייתי המפקד. לקחתי אני את הסוס וחברי לקח את העז ורכבנו בחצר שלנו אנה ואנה אני בראש וחברי מאחורי. הרסן שלו היה אזני העז ורסני היה שערות הסוס. בינתים פתח אחר מחברי את הארוה. בראות הסוס שהארוה פתוחה התחיל במהרה כחץ מקשת לרוץ אל פתח הארוה. אני שהייתי משכמי ומעלה גדול ממשקוף הארוה על הסוס, כמעט שנהרגתי לולא כפפתי את ראשי. אבל בין כך נפצעתי. חברי חשב שאני רוצה לברח ממנו ורצה להשיג אותי אבל השתמט ונפל ושבר את ראשו על האבנים שבחצר. ואם חושבים אתם שמאז חזרנו בתשובה והיינו לצדיקים הרי טועים אתם טעות גמורה כי ביום

השני המשכנו את מעשינו כאילו לא היה דבר מעולם. להפך, עוד הגדלנו את שובבותינו.

לתרנגולים לא נתתי מנוחה. הייתי רודף אותם בשוטים ובעקרבים ומכה אותם והייתי נהנה מצעקתם. את השור והתרנגול הודו הייתי מבעיס באדום ושמחתי לראות בחמתם וקצפם. את החזירים של שכנינו הפולנים שנכנסו לחצרנו, עמהם הייתי עושה כטוב בעיני. הייתי אוחז אותם בזנבם ומושך אותם.. סוף סוף הלא חזיר הוא. ועליהם הייתי שופך את חמתי. לקחתי מכל הבא לידי וזורק עליהם. פעם זרקתי לבנה גדולה על אחד ושברתי את רגלו. ופעם הכיתי את אחד מהם על חטמו ופצעתי אותו עד זוב דם. וכאשר באו השכנים לשאול מי עשה זאת הייתי אני נחבא בין הכלים עד יעבר זעם.

אבל מאורע זה לא אשכח לנצח. פעם אחת באחד מימי הקיץ החלטנו כולנו לעלות על גג הרפת ולקטף תפוחים מן העץ של זלמן שכננו שענפיו השתרבבו לרשותינו. כלנו כחסילים עלינו על הגג. קטפנו תפוחים ואכלנו כאות נפשנו, והשאר שמנו בכיסנו. חיים חברי, שרק אני עליתי עליו בשובבות, היה טפסן גדול, ממש כמו קוף הלך מענף לענף, ואת התפוחים השליך לחברינו שעמדו למטה. פתאם אנחנו שומעים קול אדם קורא : „רדו גזלנים, רדו!" אנחנו בראותנו שזה זלמן הזקן, לא שמנו לב בידענו שהוא לא יכול לנגוע בנו לרעה, והמשכנו בעבודתינו. הוא קורא שנית ועכשיו בכעס : „רדו לפני שאני עולה ומשבר את עצמותיכם. ימח שמכם!" ונגש לסולם ונדמה לנו שעולה. אנחנו אמיצי הלב כאשר ראינו שבאמת עולה התחלנו לרוץ ולהתפזר לכל רוח. זה ירד דרך קצה זה והשני דרך קצה שני. חיים ואחי נבהלו ולא ידעו לאן לברח. הגג שהיה סוכך על הרפת היה רעוע וחלש וכאשר התחיל חיים לרוץ, נפל ישר לתוך בית הכסא שהיה למטה, ושבר את רגליו. אחי רץ ולא ידע לאן וקפץ מעל הגג שהיה גבוה שתי קומות. אמנם לשעה קלה לא יכול ללכת אבל ברוך השם לא הוזק הרבה. אבל עד היום נשאר קטן בקומתו. כאשר שאלו את אחי כיצד קרה הדבר אמר בקול בכי, כדי להנצל ממכות, שהאשמה תלויה רק בשמעון מפני שהוא יעץ לעלות על הגג. אני נחבאתי כל היום, אבל סוף כל סוף בא הערב. פחדתי להיות בחוץ וגם חשבתי שכבר עבר זעם, ונכנסתי לבית. אמי שכבר חכתה בשבילי קדמה אותי ברצועה מתוחה והצליפה בי מכות ארבעים חסר אחת בלי שום אומדנא אם אוכל לקבל אותן או לא, וגם בעצת אבא לא שאלה. מן היום ההוא והלאה נעשיתי צלול בדעתי ובמעשי, ולא העזתי יותר להיות שובב ופרא אדם. ועד היום הזה כאשר אני נזכר במכות שקבלתי, עדיין הן מכאיבות ומעמי לא פג.

שמעון לייב עקשטיין

על החלוקה

במשך גלות מרה של קרוב לאלפים שנה אשר עם ישראל נודד במקלו ובתרמילו מארץ לארץ ומעם לעם ומבקש לו מקום מפלט ומרגוע, לא שכח אף פעם את שבועת הגולים הראשונים „אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" ותמיד היה נושא בלבו את התשוקה לשיבת ציון וירושלים ולממלכה יהודית משני גדות הירדן. ואף בארצות אשר מצא בהן מרגוע וחופש חלם תמיד וקוה ליום כי יבוא וארצו הגזולה ממנו תושב לו והעם ישוב בהמונו לעבדה ולשמרה.

ואמנם, אחרי מלחמת העולם כאשר כל האומות קראו דרור לעמים משועבדים וחרות לארצות מדוכאות, הובטחה גם לעם ישראל גאולת ארצו והאפשרות לבנותה מחדש ולהתישב בה. אז „פצחו ורננו יחדיו חרבות ירושלים כי נחם ד' עמו, גאל ישראל." החדוה הקיפה את כל העם בכל מקומות פזוריו בארצות גלותו. רנן הלב ועלזה הנשמה לשיבת ציון ופדות המולדת.

זה היה אז לפני עשרים שנה, האמונה היתה חזקה, והתקות גדולה כי בא הקץ לרדיפות ולנגישות העם, ושחרור האומה הנה הוא בא. הכל האמינו בהתחלת תקופה חדשה של בנין ויצירה, של חופש ודרור. אך מה שונה המצב עתה! האם כל זה היה רק חלום? כי במשך עשרים השנה שעברו השקיעו חלוצי עם ישראל הרבה עמל והראו מרץ רב להחיות את שוממות ארצו שהושבה לו מחדש. תקופות מלאות תלאות מרות עברו על הישוב בא"י במשך עשרים השנים האחרונות. שלש פעמים פרעו בו פרעות ובחירי האומה נשחטו ונהרגו. עמלו נשרף ונשמד, והוא עמד איתן וחזק כנגד כל הרוחות. נלחם עם כל פגעי הזמן והטבע, יבש בצות, הפך מדבר שממה לערים רועשות ולמושבות שקטות והוא קוה וחשב שהעמים ידעו להוקיר את מרצו ועבודתו ויעזרו לו להשיג את חופשתו בארצו שהובטחה לו. ומתוך תנאים קשים והפתעות מרות ומרגיזות בנה את הארץ, בידעו שהארץ היחידה שבה אפשר לו למצא את מקלטו היא מולדת אבותיו ארצו מלפנים.

ככה חשב וקוה, אך הופתע בפעם הראשונה בעת שכל עבר הירדן נלקח ממנו. כי א"י קטנה היא וזעירה אף בגבולותית הקודמים ואחרי שעבר הירדן נחתך ממנה בתור מתנה וגמול לערבים נשאר חלקנו עוד יותר קטן. ובכל זאת לא נפל לב העם ובחירי חלוציו. עבדו, הרוו, ופתחו את העבר השני כדי שיוכל להכיל בו את מליוני העם המוכרחים לצאת מהגולה אל מקלטם היחיד והאחרון, אל א"י המשוחררת. והנה—שוב פעם הפתעה מרה ואכזרית, חלוקת הארץ . . . את החצי השני שהשאירו בעדו רוצים גם אותו לשלול ממנו ומשאירים לנו כברת ארץ קטנה שאין בה מקום אף לחלק העשירי מעם ישראל. ישבו חכמי אומות העולם, מתקני עולם כביכול על מדוכה זו, חשבו חשבונות וצרפו צרופים, ונמנו וגמרו, כי די לו לעם המעונה והנרדף פס ארץ קטנה להחנק בה ולהקבר.

ועם ישראל, עומד תוהה ותמה על מה זה ולמה ראו אומות העולם להדאיבו ולהשפילו כל כך? האם אין תשלום וגמול למרץ ולעמל שהושקע, ולדם שהרוה כל ניר כל הר וגאי? הטרם ידעו חכמי הכלכלה של אומות העולם כי חלקת אדמה קטנה ומצומצמה זו שהם משאירים לנו אין שום יכולת לפתח ולהעביר אליה את ההמונים המוכרחים לעזוב את ארצות גלותם? האם אין כאן, כונה זדונית להכשיל אותנו ולהראות גלוי לעין כל כי אין אנו מוכשרים לבנות את ארצנו מחדש, ולגזל באמתלה צבועית את השביב האחרון של תקותנו לגאולה ולממשלה עצמית? כן, מכאיב ומרגיז זה מאד! אך מה גדולה הבושה ומה צורב הכאב אם בין התומכים ברעיון ופעולה זו של חלוקת הארץ נמצאים מבינינו ומתוכנו אנשים התומכים בה והשואפים להגשימה בחיים. האם טחו עיניהם מראות את החורבן שהחלוקה תביא לעם ישראל בכללו? האם כה נבנה את חרבות ירושלים ואם בזה תגאל הארץ? האם זאת הנחמה שהנביא הבטיח לעם ישראל לגאולת ירושלים וציון? מכאיב לראות שאלו העומדים בראש התנועה לא רק שלא דחו בשאט נפש את הצעת החלוקה, אלא בכל מיני אמצעים הם מבקשים להכריח את העם לקבל את ההצעה המלעיבה והמכאיבה הזאת. למרות התנגדות רובו של העם ומחאותיו נגד הצעה זו אינם נענים ועומדים על דעתם בדבר התגשמותה של חלוקה זו. הלא „קול ההמון כקול שדי” ולמה אינם מתחשבים בו? הבזה יושע העם והאם בכה תהיה ואולת המולדת? על פדות המולדת ועל חופש נלהמו תמיד אבותינו ושפכו עליה נחלי דם. הזאת היא הגאולה לדם השפוך והתגמול לקרבנות חלוצי האומה?

אמנם עודני צעיר מלהכנים את עצמי בשאלה חמורה זו, אך מותר לו לכל כן האומה להביע את רגשותיו ומערכי לבו. וההרגשה אומרת לי: אסור לעם ישראל לותר אף על שעל אדמה אחד מארצנו. ארץ ישראל הובטחה לנו מדורי דורות ע"י נביאינו וחוזי עמנו וגם אחרי מלחמת העולם נתן לנו שטר חופשתה ואסור לנו להרשות למי שהוא לגזול מאתנו את ארצנו וחופשתנו. אמנם אין תחת ידינו לא ציים וגדודים מזוינים להלחם על שלמות ארצנו אך מכבר הובטח לנו שקולנו — קול יעקב — יתגבר על כל שעטות פרסות סוסי הקרב והצדק יופיע והאמת תנצח.

דור נועז יקום יופיע שידע לתבוע ולדרוש וירעם בקול: השיבו לנו את חופשתנו, את שלמות ארצנו! ! ! ממלכת ישראל נקימה. כי נפש העם צמאה לנחמה מלאה לגאולה שלמה ולארץ לא מחלקה!

יעקב האק

נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ

לַבּוֹת הַנֵּרוֹת מְפַרְפְּרוֹת, מִנַּתְּרוֹת,
וְאִתָּן כִּבְלִוְיַת־חֵן הַצְּלָלִים
יָחֹקוּ וְיַעֲשׂוּ אַף הֵם כָּזֹאת
בְּרוּצָם אָנֶה וָאָנָה בַּכְּתָלִים.

וְכָל הַבַּיִת צָהֳלָה לָבוּשׁ,
חָדְרָה רוּחַ אַחֶרֶת אֶל תּוֹכוֹ,
אֲזַי קָם אַבָּא לֵאמֹר קִדּוּשׁ,
וְחִיּוּךְ רִחֵף מִתַּחַת לִשְׂפָמוֹ.

רְאִיתִיו מְחַיֵּךְ; תָּמַהְתִּי בְּלִבִּי,
וּלְאַחַר הַסְּעוּדָה שָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ
לְתַנּוֹת פֵּשֶׁר הַדָּבָר לִי
וַיִּשְׁעֶה לִדְבָרַי, וַיָּחֶל סִפּוּרוֹ.

„נִקְרֵאתִי לְלִשְׁכַּת ר' חַיִּים הֶחָסִיד –
הִנְנוּ מְשׂוֹחֲחִים עַל זֶה וְעַל זֶה
וְהִנֵּה נִכְנְסוּ הַסַּנְדְּלָר וְהַנָּגִיד –
זַלְמָן הָאֶבְיוֹן עִם הַכִּילַי ר' מֹשֶׁה.

רִאשׁוֹן פָּתַח הַנָּגִיד בִּתְבִיעָה,
„רַבִּי", אָמַר בְּהַרְאוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע,
„חֲמִשִּׁים זוּז מַאו בְּהַלְוָאָה
נָתַתִּי לָזֶה הָאִישׁ וְלֹא פָּרַע".

וְהַלְּמָן הֶעָנִי מִצְטַדֵּק וְעוֹנֶה
וּגְּנִים הוֹפְכִים פָּנָיו הָרָזִים,
„לֹא נ׳ כִּי אִם כ׳, לָוִיתִי מֵאִישׁ זֶה
וְיָדִי, הוֹי, תִּקְצַר לְשַׁלֵּם הַזּוּזִים״.

„וּבְכֵן״, אָמַר הַנָּגִיד, „שַׁלֵּם לִי
אֶת אֲשֶׁר הוֹדֵיתָ, אֶת הָעֶשְׂרִים . . .״
„צַר לִי מְאֹד לְבַשֶּׂרְךָ, אֲדוֹנִי . . .
אֵין לִי״, עָנָה בְּקוֹל פְּחָדִים.

„אֵין לְךָ?!״ רָגַז הַשֵּׁנִי, „וּבְכֵן
הָבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְהַשְׁבִּיעוֹ!״
בְּקוֹל בּוֹכִים הוּא טוֹעֵן וּמְקוֹנֵן,
לַשָּׁוְא בִּקֵּשׁ הָרַב לְשַׁסְּעוֹ.

פִּתְאֹם פָּתַח סִדּוּר וְהִגִּישׁ
אֶל עֵינֵי הֶעָנִי, מְקוֹם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן,
תָּחַב אֶל פָּנָיו וְחָטְמוֹ שֶׁל הָאִישׁ,
תָּמְהוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂה הַשִּׁגָּעוֹן.

„בָּרֵךְ! חַיָּב אַתָּה לְבָרֵךְ, הָרָשָׁע!
כְּדָת לִיהוּדִי אַחַר הָאֲכִילָה.
כְּלוּם לֹא אָכַלְתָּ, זָלַלְתָּ כַּסְפִּי?״
צָעַק הַכִּילַי בְּסֶלֶד וְחִילָה.

„יָפֶה דָּרַשְׁתָּ, ה׳ חוֹנֵן דָּל,״
עָנָהוּ הָרַב בְּנוֹעַם שִׂכְלוֹ,
„הַמַּלְוֶה לָרָשׁ מַלְוֶה שׁוֹכֵן עָל,
וְהַלָּז לֹא אָכַל אֶלָּא מִשֶּׁלּוֹ״.

נמסר לדפוס ע״י
מאיר אברמוביין

מכתב מארץ ישראל

במשך הזמן האחרון נשמעו הרבה שמועות שונות משונות בנוגע למצב בארץ ישראל. קצתן היו טובות ומשמחות, אך היו גם כן ביניהן מלאות יאוש וכשלון בבנין הארץ וברוח הציוני בכלל.

והנה זה לא כבר קבל אחד תלמידי בית מדרשנו מכתב מאביו אשר בתל אביב והוא מספר לו ומתאר במכתבו זה את כל המתרחש וכל הרוח השוררת עתה בין תושבי ארץ ישראל ובכלל בדבר המצב, בנין והתפתחות הארץ. המכתב הוא ארוך אך גם מענין עד למאד.

הרינו נותנים בזה קטעים אחדים ממכתב זה, שישמש בבואה בהירה לנעשה בארצנו, ככתבו וכסגנונו:

המערכת

„. . . תוכן מכתבי הוא לענות לך, עד כמה שאפשר, שאלותיך בדבר מצב ארץ ישראל הפוליטי והכלכלי.

טרם שאני מתחיל לכתוב לך, אני רוצה למסר לך רשמים של בני א״י על אמריקה. זוכר אני כשבאתי אל הארץ מאמריקה בשנת 1933, ואז הקול היה שבאמריקה משבר. תארו להם בני ארץ ישראל שבאמריקה הולכים כל העם קרועים ומחוסרי עבודה ועל המדרכות פזורים נפוחי־כפן ומזי רעב . . . וכנראה שאתם באמריקה מתארים לכם את המצב בארץ ישראל בצבעים שחורים כל כך עד שאתם מרחמים על כל תושבי ארץ ישראל כמסכנים שהגורל הטיל עליהם להיות ולחיות בארץ ישראל. ורוצה אני לאמר לך, שרוב תושבי הארץ מוצאים את עצמם מאושרים להיות בא״י, ולוא תתן להם זהב וכסף שיצאו מהארץ לא יעזבו אותה בשום אופן—כמובן מלבד יוצאי מהכלל . . . ״

אחר־כך ממשיך בן ארץ ישראל בדברים אלו:

„. . . נתחיל מהמצב הפוליטי שהוא לדעתי הגורם העיקרי למצב הכלכלי הירוד וגם למצב אי הבטחון. ולכן ארחיב קצת הדיבור בזה.

אם אמנם המצב הפוליטי לפני 21 שנה בזמן הכרזת בלפור ובשנת 1922 בזמן החלטת סן־רימו, היה יותר מזהיר משל היום, אם אמנם נמצאים אנו כהיום מאוכזבים מהבטחותיהם של האנגלים, בכל אופן המצב לא כך נורא, וכשאני לעצמי איני מאשים את הממשלה האנגלית על הפוליטיקה שלה.

אנחנו, אנחנו היהודים אשמים!

תאר לך 21 שנה מיום הצהרתו המפורסמת של בלפור, 21 שנה של הזדמנות טובה לעם העברי להקבץ מגלותו ולשוב לארצו, 21 שנה של הזדמנות ליהודי הגולה לקחת את ארץ אבותיו בידיהם הם.

ומה עשו יהודינו במשך 21 שנה?

עד קומו של היטלר על עם ישראל באו לארץ ישראל כמאה אלף איש בזמן שדלתות הארץ היו פתוחות לכל הפחות לבעלי הון. היו אפשרויות לקנות קרקעות בארץ ישראל לכל הפחות פי עשר ממה שיש עכשיו בידי היהודים, ואם יהודי הפסיד איזה סכום כסף בארץ ישראל הרעיש עולמות ועוד השפיע על סביבתו לבלי השקיע בא"י אף פרוטה. כשהפסידו בוואל סטריט לא האשימו את אמריקה אבל הפסד בארץ ישראל גרם לצעקות. היהודים השקיעו את כספם בכל פנות העולם—ביפאן ובפלורידא, בסין ובגרמניה, אך לא בארץ ישראל . . . ועכשיו באה הממשלה בפוליטיקה שלה בהצעתה להלק את הארץ ומעמידה את המצב על העובדות הקימות . . . ולוא היה כהיום מספר היהודים כפלים היתה ההצעה כפלים . . ."

המכתב הזה מגלה לפנינו אופטימיזם מהמעלה הכי רמה. הלא כה דבריו:

„. . . אוכל להגיד לך בפה מלא שאין בארץ ישראל מיואשים ופסימיסטים—כמובן מלבד יוצאי מהכלל. הרוב הוא אופטומיסטי, וכולנו יודעים שבא יבא היום שארץ ישראל תהא שלנו. אם קראת בעתונים יודע אתה שבמשך השנה האחרונה נתוספו כחמש עשרה נקודות ישוביות חדשות, וכולם במקומות מסוכנים כאלו. למשל, שתי הנקודות הראשונות שהשבוע מלאה להם שנה „מסדה" ו„עין יוסף" הן בשטח „בית שאן" מקום של ½ 100 ערבים, ומסביב סביב רק אדמה ערבית . . . גם הנקודה האחרונות, „חניתא," עומדת על גבול הארץ בצפונה, ואין להם שום המשך עם אדמה עברית, זהו כבוש . . . "

ובנוגע לפרעות שעוד לא פסקו זה כבר יותר משנה מצד הערבים בארץ ישראל והתנפלויותיהם על היהודים, אנחנו שומעים כדברים האלו:

„. . . בנוגע למצב הבטחון המדאיג ביותר, ושהוא באמת מצב רע מאד, מקוים אנו שיעבור במהרה. הערבים לוחמים היום מלחמת גורילא . . . לא יוצאים במלחמה פנים אל פנים, אלא אורבים במארב ומתוך נקיקי צורים וסלעים יורים על עוברי דרך. רצונם היה להפסיק כל קשר בין עיר למושבה ובין מושבה למושבה, וכמובן הפסקת החיבור היתה מכת מות להישוב. אבל עוד הפעם הראו היהודים גבורה בלתי רגילה ואף רגע לא הופסקו הקשרים וההבורים. בתוך מטר היריות נסעו האוטובוסים השונים לכל מושבה וכפר נדח

הם הורגים ורוצחים חילים וגם שליטים אנגלים. הם מפילים היתתם על האנגלים אולי יותר מאשר על היהודים. ומצב פרוע זה תהא מוכרחת ממשלת בריטניה הגדולה שיכלה לכבוש תחת דגלה עמים פראים, יכול תוכל לרסן את הפרא אדם בארצנו . . . ודרישותינו אנו כיום לפני הממשלה היא שתשתף אותנו היהודים נגד הפורעים הללו . . . "

והערבים הפורעים ביהודי ארץ ישראל אינם אותם הערבים שגרים ביחד עם היהודים, אלא אומר כותב־המכתב עליהם:

„הערבים הלוחמים הם שכירים ורובם מארצות השכנות: סורים, לבנונים, עיראקים, ועבר ירדנים . . . ואת העזרה הכספית הם בטח משיגים מידי ממשלה זרה, כי אחרת אי אפשר לשער, כי מנין להם כל כך הרבה כספים להלחם?"

ולרגלי כל הפרעות והסכנות המרחפות על ראשי החלוצים, ממשיך הוא ואומר:

„. . . ולמרות כל אלו לא יכלו להתנפל על נקודה ישובית יהודית הכי זעירה ואף נקודה אחת לא התרוקנה, ואדרבא, כמו שכתבתי קודם נוספו נקודות חדשות במקומות הכי מסוכנים . . . ובטוח אני כי לוא הסכימה הממשלה לשתף את בחורינו במלחמה נגד הפראים, היינו חוסלים את המצב הזה ובטחון גמור היה שורר בארץ!"

והנה המכתב הזה נכתב על ידי בן ארץ ישראל ובטוחים אנו שהוא לא היחידי שמלא אופטימיזם נשגב כזה, אלא רוב תושבי הארץ הם כמותו בתקותם הנאמנה, כי קרוב הוא היום ועם ישראל ישכון לבטח על אדמתו הוא ויחיה חיים של אושר ושלוה.

מרדכי רפאל וסר.

רבינו שמואל מוהליבר

מוקדש בכבוד וברב תודות לד״ר נתן רטנוף

„נאמר בשמואל: ונתת לאמתך
זרע אנשים, זרע ששקול
כשני אנשים.״
(ברכות לא:ב)

השנה מלאו ארבעים שנה לפטירתו של הגאון רבנו שמואל מוהליבר זצ״ל. לא אדון כאן בדבר גדלותו ובקיאותו בתורה ובחכמת ישראל; אשתדל רק לתאר את רבנו שמואל מוהליבר בתור מנהיג עמנו ולהראות על מפעליו וחשיבותו של גאון זה בהתפתחות הרעיון הציוני.

הרב מוהליבר הוא טפוס מיוחד במינו בין חכמי התורה של דורו והדורות שקדמו לו. הרב מוהליבר היה אולי הראשון בין חכמי התורה במשך מאות בשנים, מימי הרמב״ן והלאה, שהרגיש את חובתו לעלות אל ארץ ישראל, לא רק כדי לראות בחורבנה, אלא גם להכין את הדרכים לבנינה ולהתישבותה!

הוא ראה את מצב עמנו כי נורא הוא: ראה את התורה הולכת ומשתכחת, וביחוד מצעירי ישראל, ושהדור הצעיר מתרחק מצור מחצבתו. ראה את כל הנעשה לעיניו, וגם חזה את הנולד — ויבן וירגש כי דבר אחד חסר לישראל, דבר שיחזק בקרבו את תקותו הישנה, והדבר הזה הוא ארץ ישראל. ואחרי שבא לידי דעה והרגשה זו, היתה לחלק מנשמתו ולא נח ולא שקט עד עשותו את הכרתו זאת לקנין טובי האומה, ובעצמו הכין את לבבו לעבוד ולעבוד עד כי תהיה דעה זו גם לקנין כל העם. ובאמת מוצאים אנו כי שם הגאון את כל מעינו ברעיון זה והוא היה לחזון לבו וחיי רוחו.

בשנת תרמ״ב קרא לאספה בוורשא ועל ידו נוסדה וסודרה אז האגודה הראשונה „חובבי ציון״ באופן מעשי. ומהזמן ההוא לא עברה שנה שלא עשה בה הגאון איזה מעשה לטובת הישוב בארץ ישראל, ולא עבר יום שבו לא עסק בחבת ציון. הרב מוהליבר היה גם הראשון שהשתדל להפיץ את הרעיון הלאומי הציוני בתוך היהדות החרדית ולהכניס את הרוח הדתי והמסורתי בין העוסקים בישובה של הארץ ובבנינה.

בימים אלו פרצו הפרעות ביהודי רוסיה ורבבות יהודים ברחו לחוץ לארץ למצא להם מקום מחסה. קראו אז לאספה בעיר לבוב מגדולי ישראל במערב אירופה לטכס עצה ולסדר עזרה ליוצאי גולה אלו. גם הרב מוהליבר נסע לאספה זו והשתדל להטות את לבות נדיבי ישראל ממערב אירופה לעזור לגולים האלו להתישב בארץ ישראל. מתוך דבריו הנלהבים שיצאו מעומק לבו הטהור בצבצה האהבה העזה הבוערת בלב היהודי הגדול הזה. ויכבדוהו וישימו לבם לדבריו

החמים, וזיקי האהבה לציון שהתמלטו מפיהו, נפלו על לבות נדיבי ישראל אלו. ובזה השפיע והטה את חסד נדיבי ישראל לשם ישוב ארץ ישראל.

מאספה זו מספרים אפיזודה מענינת מאד אודות הרב מוהליבר. באספה זו היה גם הברון היהודי האנגלי מונטגו. אחרי האספה בא הברון מונטגו לבית הנתיבות ללוות את הגאון. בדברם ביניהם הוציא מונטגו מכיסו חמשים פונטים והושיט אותם לגאון, ועל שאלת הרב—מה טיבו של הכסף הזה? ענהו מונטגו, שזהו לכבוד תורתו הוצאות נסיעתו. אז נרתע הרב ממקומו וקרא בקצף: „ומי יחזיר לכבודך את הוצאות נסיעתך, אתה?" מונטגו נשאר כמשתומם ובקש סליחה מהרב; ואחר כך, מספרים, כאשר בקר פעם מונטגו בערי רוסיה, סר גם לעיר מגורי הרב מוהליבר ולא רצה להתאכסן בבית עשיר או מלון שהציעו לפניו, כי אם בבית הגאון.

בשנת תרמ"ה, כאשר נקראה האספה הציונית הכללית הראשונה בעיר קאטוויץ, היה הרב מוהליבר אחד ממחולליה וראשי דברניה, ודרש אז הגאון על דבר „העצמות היבשות" בציון. ואחרי אספה זו יצא גם הגאון לארצות המערב להשתדל לפני נדיבי ישראל ולהשפיע עליהם שינדבו בעד ישוב ארץ ישראל. בבואו לפריז הציעו לפניו שיתראה עם הברון רוטשילד. בראשונה התיחס רוטשילד בבטול להצעת הרב מוהליבר, ואולם בדבריו המתוכמים שיצאו מעומק לבו הטהור ובדמעותיו החמות שבכה על עמו האומלל וארצו השוממה, הצליח הגאון להטות את לב רוטשילד לעבודת הישוב העברי בארץ ישראל, ובאופן כזה היה גם המניע הראשון לצדקות פזרונו של „הנדיב הידוע."

קרבה שנת תרמ"ט, שהיתה שנת השמיטה, ירא הגאון פן יבוטל הישוב על ידי שביתה מעבודה במשך שנה תמימה והאכרים יסבלו רעב ומחסור; אז התיר להם לעבוד בשביעית ההיא, ובו תמכו עוד רבנים גדולים, כמו הגאון ר' יצחק אלחנן, ואחרים; ואז יצאו האכרים בכחא דהתירא זה לעבודתם בשדה.

בשנת 1890 התנדב הרב מוהליבר לעלות בראש שיירה של חובבי ציון לתור את הארץ ולדרש את שלום הישוב החומרי והרוחני. בעת ההיא נגמרה קנית כברת ארץ אצל יפו, והרב בעצמו קנה במושב ההוא שתי אחוזות.

הרב מוהליבר היה גם כן בין הראשונים שב„חובבים" שהתיחס באהבה לציונות המדינית. בהרצל ראה כוכב חדש שעלה על שמי היהדות הלאומית ושמחתו היתה רבה וגדולה על שזכה לעת זקנתו לראות כי העבודה הקדושה, שמסר נפשו עליה, הולכת ונמסרת לידים אמונות. אחותו של הגאון מספרת על אודותיו את הדבר המענין הזה. פעם חלה הגאון מחלה אנושה מאד. כשהבריא ספר לה, כי כאשר גברה עליו מחלתו תקפתהו שנה ומתוך שנתו שמע קול המון רב מסביב למטתו ואחד יצא מתוך ההמון ויהס את קול העם ויכרז: „שמואל מוהליבר יחיה ממחלתו זאת, כי עוד לא השלים את עבודתו לטובת ארץ ישראל," ואז התחיל לשוב לאיתנו. אחותו מוסיפה ומספרת גם כן כי שנתיים לפני מותו, כאשר נוצרה התנועה הציונית על ידי הרצל, ישב פעם הגאון תפוש ברעיונותיו בנוכחותה, פנה אליה ויאמר לה: „הידעת כי אנכי כבר גמרתי את עבודתי לישוב ארץ ישראל." היא התחלחלה לשמע דבריו אלה, כי שמרה בלבה מה

שאמר לה זה מכבר, כי בעבודת ישוב ארץ ישראל תהיה מדת ימיו, ותפסיקהו בדבריו ותאמר לו: „למה תדבר כדברים האלו, הלא ישנה עוד עבודה רבה לפניך?" אבל הוא לא ענה לה דבר.

את רחשי הכבוד שרחש לבו ליוצר הציונות המדינית, ד"ר הרצל, יכולים אנו לראות מתוך המכתב ששלח הרב מוהליבר למר אוסישקין. בין יתר דבריו הוא כותב:

„מכתבו היקר קבלתי ורב תודות לכבודו, כן על הידיעות וכן על הפר"ש אשר הביא לי בשם האיש המצוין ומאוד נעלה הד"ר הרצל, ומטוב כבודו להשיב לו בשמי שלום באה"ר מעמק לבבי, והנני מחבק אותו מרחוק על פעולותיו הגדולות אשר אקוה, כי הוא וריעיו הגדולים לא ינומו ולא ישקטו עד אשר ירימו את כבוד ישראל בגויים לישב שאנן על נחלתו, והי אלקי ישראל יהיה בעזרכם . . . "

בשנת 1894, כאשר חגג הגאון יום מלאת לו שבעים שנה, השתתפו כל הציונים בשמחתו ובתור אות הכרה למפעליו נטעו גן על שמו—ג ן ש מ ו א ל.

לרגלי זקנתו ומצב בריאותו הרופף לא יכול הגאון לבוא בעצמו ולהשתתף בקונגרס הציוני הראשון שנקרא אז בבזל על ידי הרצל, אבל מכתבו ששלח אל הקונגרס עשה את הרושם היותר גדול. המכתב הזה נתפרסם בשעתו ותורגם לכמה שפות. אני אמסור כאן רק את התחלת מכתבו הארוך והחשוב הזה:

„ב ע" ה.

כבוד אחי ואדוני הנעלים רמי המעלה ראשי עם סגולה, בני ציון היקרים, יחיו לנצח!

כחי החלש לא נתנני בשום אופן לבוא בעצמי לקול קריאתכם, והנני שולח במקומי את נכדי הנכבד נ"י לאות, כי לבבי אתכם וממעמקי לבבי ונפשי אתפלל להי אלקי השמים: אנא, הי, היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל, הורם מה שיאמרו, הבינם מה שידברו ולא יכשילו בלשונם חלילה להוציא דברים נגד תורתנו הקי . . . תמכם וסעדם למען יוכלו להוציא מחשבתם הטובה לאורה . . . תנה־נא בלב כל ישראל רוח חדשה ואהבה גדולה לעמם ולארצם האמללים, אמן!"

וממשיך הגאון ודן באריכות בכל הענינים העומדים על הפרק בציוניות ומיען להם על פי שכלו הישר ולבו הטהור.

והקונגרס הציוני הראשון שידע והכיר את ערך השפעתו של הגאון בתוך עבודת בנין ארץ ישראל וישובה, החליט לבחור ברב זקן זה להיות אחד מן ארבעת המורשים שנבחרו לנהל את העבודה הציונית ברוסיה, ושליח מיוחד נשלח מאת ד"ר הרצל אל הגאון למסור לו את דבר בחירתו ולבקש כי לא ימנע מלקבל אותה. הרב מוהליבר היה אז חולה מאד, עד שגם בביתו לא היה יכול ללכת מבלי לאחוז בשלחן או בכסא, והרופאים אסרו עליו כל התרגשות, אבל הוא החליט להכנע מפני רצונו של הקונגרס הציוני ולקבל את הבחירה באמרו: „ג ם ש א ר י ת כ ח ו ת י ו ר ג ע י ח י י ה א ח ר ו נ י ם ל ע מ י

ו ל א ר צ י ה ם !״ ואת דבריו אלו קיים באמת במלואם ובשלמותם.

כשלשים שעה לפני פטירתו כתב הגאון מכתב לפרסום ברבים על דבר הציונות וישוב ארץ ישראל. ומתחיל הגאון את מכתבו במלים אלו:

„הנני מבקש מאת כל אחינו החובבים את ציון באמת ועוסקים בישובה באמונה, להתאחד יחד ולעבוד לטובת המפעל הזה בכל כוחם ויכולתם!"

ובמכתבו זה מיעץ הגאון לבני עמו ומנהיגיו ומורה להם על הדרכים הנכונות אשר ילכו בהן ומסים את מכתבו במלים אלו:

„כן, אחים יקרים, עבודה רבה לפנינו ועלינו לעבוד ולעבוד בלי לאות ובלי הרף, עלינו לעבוד שכם אחד בלי פרוד, באהבה גמורה ובאחדות שלמה!"

ודברים אלו נכתבו על ידי הגאון רק יום אחד לפני צאת נשמתו הזכה והטהורה.

וכה עבד הגאון רב־הפעלים את עבודת הקדש, עבודת עמו, תורתו וארצו עד נשימתו האחרונה. יהי זכרו של הגאון הגדול הזה ברוך, ומעשיו למופת לדור דור.

יחזקאל ברודרסון

בין השמשות . . .

א

ר׳ איציקל מת.

בקשו צוואה, אבל לא מצאו ולא כלום. לא השאיר הנפטר שום דבר. שואלים את אחד התלמידים המובהקים שלו שמא צוה הרבי דבר־מה לפני הסתלקו, אבל התלמיד עונה באחת, שאינו יודע. ר׳ איציקל נזהר כל ימיו לבלי הוציא מלה שאין צורך בה ואם שתק מובן מעצמו שאי־אפשר היה . . . פני הדור כפני הכלב וגומר . . .

מילא, עיד אדם הלך לו לעולמו . . . בעדן תהא מנוחתו . . .

כידוע אין נכנסין מיד לגן העדן; ואין דרך המלך המובילה לשם . . . השעה שעת סכנה ולא מן הנמנע לאבד את חליך כהרף־עין. הנשמה מוקפת הרים של „רוחניות" . . . רוחות ומזיקין מכל קצוי תבל נאספים שם ורודים בכפה . . . ולולי המלאכים המליציה באהבתם ובמסירותם המנמיכים את עצמם מתחת לכסא הכבוד וסוככים בכנפיהם הלבנות על הנשמה היו המזיקין, כדרכם, משליכים בחזקה את העלובה לכף הקלע . . .

—ר׳ איציקל—נשמע פתאם קול קורא של האב־בית־דין של מעלה,—עמוד

לפני הבית־דין ויעידו בך מעשיך!

כהשמע הקול מפי האב־בית־דין נדמה הכל באימה ופחד. דממה עמוקה אחזה בכל.

ותותר נשמת ר' איציקל, שעד כה קשרו לה המלאכים כתרים, לבדה. מסתלקים בעלי הכנף בן רגע מאימת הדין ומרחפים להם ברומי שחק . . . לא ארך הזמן והממונה מלאך חמוץ כנפים הראה ברמיזה קלה להנשמה את מקומה השמור לה מששת ימי בראשית . . .

הנשמה, נאלמה דום . . . פני הסובין והעומדים כוונו לנשמת ר' איציקל הנרתעת והמזדעזעת . . .

נבקעה הדממה על ידי מלאך אדמוני יפה כנפים:

—זה ר' איציקל המתימר למשיח!

רטון תמיה עבר בין כנופיות המלאכים.

—הגואל המשיח! הקורא דרור לאחיו!—נשמע שנית קולו של המלאך הלז וידום.

ב

ויתיצב מיכאל לפני האב"ד וכבר כוון לפתוח בהמלצת ר' איציקל אבל לא יכול.

להבות אש השתרבבו. „אש אוכלה אש" . . . סימן בדוק שהמלאכים הקנאים תמהין על המראה הזה. כיצד? משיח ה' . . .

תיכף הקיצה „הסטרא־אחרא." ידי סמאל השחורות שדפות קדים נראו כמתלהלהות . . . ואין להאריך—

הזד הזה התימר למשיח! נאצה לא תכופר!

וחותם את דבריו המקטרג:

לרחמים אינו ראוי בשום אופן! חולם הוא ובעל הזיות! לא יתכן לתת לו להכנס לגן העדן! ילך עמי לבי־מסותא או לגיהנם בלשונם.

וירעדו טהורי הכנפים מקול המשטין המקטרג עד זלוג דמעות. מדת הדין קשתה . . . איה סופר איה פרקליט לבוא לעזרת ר' איציקל להכריע את הכף?

השעה כנראה שחקה לר' איציקל. מיכאל שכל העינים היו צפויות אליו הרהיב עוז בנפשו ויען:

לכאורה צדק חברי: להחשב למלך המשיח עון הוא.

קלקלה גדולה רחמנה ליצלן יכולה להגיע לישראל על ידי זה. שוגה ומשגה את העולם . . .

ניצוצות אש להטו בעיני סמאל.

לא דבר ריק להקרא חבר למיכאל ותקטן זאת ועוד הצדיק את מזמתו. אכן שמח מאד.

נשמת ר' איציקל נצטמצמה כלה מצפיה וכאלו איננה.

ומיכאל ממשיך את דבריו.

לכאורה משיב בהתול—אבל טענותי טרם כלו ונסתמו. נראה, נראה מי

היה ר' איציקל.

—בתכלית הקצור!

קול האב"ד. כמובן, כלתה נפשו לדעת את פרטי העובדה. באמת איך נהיה דבר משונה כמו זה?

—לא אאריך ולא אקצר—פותח מיכאל שנית בבטחה—דברי חברי המשתדל לחטוף מר' איציקל את עולמו משום „משיחיות" מרגיזים אותי בחוסר טעמם. האם ר' איציקל הוא הממציא של השם הנ"ל? הלא ה' יתעלה, בכבודו ובעצמו המציא את השם! מי צוה למשח את בן ישי ומי בחר בזרעו אחריו למשיחי ה'?

—וכי בן דוד „איציק"—קורא סמאל, יקרב קצו, שן בשן מקישה כרוצה לבלוע את ר' איציקל ומיכאל גם יחד.

ומיכאל בנחת ובמתינות כדרכו:

—אטו בבן דוד תליא מילתא?—ומשיח בן יוסף איננו משיח . . .

—בר־נש זה שלך אפילו מיוסף איננו. איך ידע שהוא מבן יוסף? לי נראה כי מבני השפחות הוא . . . נוהם המחבל ופיו קבר פתוח . . .

האב"ד ויתר הדיינים כובשים את פניהם בקרקע מבושה ומפח־נפש על דברי הבוז של הקטיגור. אמותם של דן ונפתלי . . . נשי יעקב אבינו תזכרנה לגנאי! . . .

ראה המליץ דברים־בלי־סוף, ענה ואמר:

—„דרך כוכב מיעקב" אמר ר' עקיבא. תנאי אחד הוא קיים שצרך להיות בן יעקב ולא בן עשו . . . כתב היחש שלו לא העיקר.

—ומה הם מעשיו של זה?—מרעים האב"ד כיון שרואה שהסניגור מתחיל להתראות בלמדנותו־לגוף הענין!

—מעשיו של ר' איציקל!—מגייך הסניגור—בדברי חול שלו כל עוף פורח עליו היה נשרף לו רצה . . .

האב־בית־דין כדרך השופטים שכלם „דין" בלי לחלוחית רחמים לא יכול להתאפק. סמאל מצדו נאלם דום ולא יסף עוד: כל ישעו היה אל השופט שיחקור ויבדוק הדק היטב . . .

ויתן קולו היבש והמנסר:

מעשי האיש ותחבולותיו! מהו טוב „משיחיותו?"

נדחף מיכאל אל הקיר . . . באין ברירה התחיל כהאי לישנא:

—ר' איציקל אני מודה ומתודה לפני יושב מרום שעד יציאת נשמתו חשב באחת שהוא המשיח. מתון היה ר' איציקל, לא השמיע במצלתים ובתקע שופר מה שהוא. לנפש אצילה זו היה מושג שונה מכל המושגים על בן־משיח.

—בכל שבת בין השמשות עת רצון לעילא ולתתא היה שופך את לבו ונפשו לפני צור העולמים. הודה לו על חסדו שגמל לו שזכה אותו בתורה במדות הטובות והנעלות שהחכמים עמודי עולם הנחילו לתלמידיהם ולבניהם—להתהלך מישרים. להיות שמחים בחלקם, לבטח בה' שיהיה בעזרם, ולא יוצרכו למתנת בשר ודם. הורו גם כן להיות שפל רוח בלי בוז לבן אדם; לאהוב את הבריות ולקרבן אל האמת.

—מריה דאברהם מה לך למשוך כך?

ויירא מיכאל נוח המזג פן יעלה עליו חמת האב״ד הקפדן ויגמור בלבו להרצות את דבורו האחרון:

—משיח היה—ומי יתן והיה כל עם ה׳ משיחי־יה! את מי עשק וממי לקח את פרוטותיו הספורות והעלים מזה. לא שעבד את התורה לתרמית לבו וכל מהלכיו ודעותיו היו לכבוד הבריות ויוצרם. שום שכר לא בקש חלף קדושה וחסידות. כל הנאתו היתה מגוף המעשה . . . מעולם לא צפה לביב מחמר דמרת בראשית, ולחלק שמן בחלוקת הלויתן. גהינם ועדן—לא העסיקו אותו.

—ר׳ איציקל—מוסיף מיכאל—הצניע לכת. היו רבים שחשדו בו לא הבינו שאינו סתם בן אדם ולא הודו כי דברים בגו . . . אחרים אמרו עליו שגם רוח הוא—אין לפי כבודו לדבר אל הבריות . . . אם משיח היה הלואי והיו רבים כמותו . . . —מסיים הפרקליט בניהותא—ואשרי העם שזכה לתרום טלית כזה שכולו תכלת—

ג

אחרי רוב משא־ומתן הוצא פסק דין בזה הלשון:

„היות (כפי דברי המליץ) שר׳ איציקל לא התגעגע לגן העדן לפיכך חלקו לא יהא בו—מדה כנגד מדה. ירחף לו ר׳ איציקל מתחת לעבי שחקים ובין הריב נגבעות. והיה האיש אשר יעלה על לבו שהוא משיח יה יעיף עיניו למרוב ור׳ איציקל בחסדו יט אליו ויהיה למחסה ולמסתור מפני גסי הרוח, קטני אמנה וקצרי הראות.

„יסוב את כדור העולם וישמש לסמל ולמעיר בלבות ברוכי אל לרעיון הנה דור של משיח: אושר, מסירת נפש, השתלמות, בטחון, עונג, ויסורין של אהבה...

„ואשר היתה בידו היכולת לו רצה להדריך את ישראל בגלוי בנתיבות לא שערום בן אדם . . . והוא בחר להתבודד ולא להתגלות לשבת בחדרי חדרים. לכן מדה כנגד מדה. יעופף על ענני מרום ביום בין ערפלי עבים בלי יפעת אורה. ובצאת השמש בגבורתו רחוק יהא מכל בריה ובריה אשר תקום משנתה ערה ועליזה; מאילנות וצמח השדה נותנים ריח; מאלפים ורבבות צפרים עפות ומכריזות בשירה ותהלה על טוב העולם ועל מגד הארץ ומלואה. ורק כי יפוח היום בדממת הליל עת הכל ישן וקפוא ירד למטה להתיחד עם משיחו.—״

מתקבל מה שרבים אומרים שהר׳ משה חיים לוצטו היה הראשון שבא ר׳ איציקל לקבל פניו ולרוותו מלקחו . . .

ד

על ר׳ איציקל גופו יש חלוקי דעות.

הפשטנים המיישרים לכת אומרים דוקא שר׳ איציקל היה יהודי בלי עקיפין: שלם בעיני אלקים ואדם שחי בעירה נדחת בפולין לפני שבעה דורות.

החריפים, לאידך גיסא, מעמיקי דבר בלי צרך נשבעים בנחימת [illegible] ותפילין שר׳ איציקל זכור לטוב הוא ר׳ יצחק אשכנזי או האר״י [illegible]

ולאלהים: פתרונים.

שמעון גרפשטיין

בניתו של מושב בארץ ישראל

(זכרונות מ„נחלת יעקב")

צעירי עמנו בארץ ישראל חלוצים היו לחלום הכביר שנעשה לאידיאל עממי גדול — לבנות את הארץ.

מלאי כוחות עלומים ושקויי אהבה למולדת אבות היו אותם החלוצים, ויחלמו על עתיד מזהיר שם, בארץ הצבי, בין הרי ירושלים הגבוהים ועל שדות הגליל הפוריים. כמגנט אדר כן משכה אותם אליה הארץ, ויבואו אליה צעירינו, ויחיו על אדמתה, ויאכלו את פריה, ויגדלו בין רגביה. בעלי שרירים חזקים וחזה מוצק, אדונים לגוף בריא וחזק — כן היו החלוצים. ויעלו לארץ ישראל, ויתנו לה את כל כוחותיהם ויחוללו מהפכה גדולה בה: הפכוה מארץ מדבר לגן נחמד, ממקום קוצים וברקנים לשדות ירק פוריים. אכן לעולם יזכר אותם העם העברי כחלוצים צעירים שהציתו בו את אש התקוה לבנין הארץ שכבתה זה אלפים שנה.

מוסד המושב והחסידים בעבודה

אך אני אחרת אדע את החלוצים. לא צעירים היו ולא מראת גבורים להם, כי אם יהודי גולה בעלי זקנים ארוכים ופאות מגודלות, סוחרים יהודים שבסבל החיים נתנסו ושבט הנוגש כבר ירד עליהם. לא צעירים בגופם היו, אך ברוחם—גבורים אנשי שם. כפופי קומה הלכו אך חזקים היו בשאיפתם —אותה השאיפה הכבירה לבנות את הארץ.

ובשבתי עכשיו להעלות את הדברים האלה על פני הגליון, ונשאו אותי זכרונותי למקומות רחוקים, ויעבירוני ימים רבים, ויביאוני ארצה ישראל. ואראה לפני מושב פורח, ואזכר ואזכר את בוניו, אותם החלוצים בעלי הזקנים המגודלים, ואזכר את תולדותם...

* * * *

המלחמה העולמית הפכה את כל אירופה וגבולותיה ותשנה לגמרי את דרכי חייה. ביום אחד נעשתה פולניה לממלכה העומדת ברשות עצמה. על ידי חתימת אנשים אחרים נדונו ארבעה והצי מליון איש מבני עמנו לחיי

לחץ ושעבוד. מהשבותיו האנושיות של המדינאי הגדול ווילסון השאירו את חותמן עמוק בלב כל יהודי פולניה. כי מהיום אשר נעשתה פולניה למדינה, מתחילה שלשלת גדולה וארוכה של צרות ופרעות על היהודים שם. עדין זוכר כל יהודי פולני את גרבסקי הרשע ואת „עגלת המסים" שלו אשר בה לקח את כספם ורכושם ואשר גרם להם צרות רבות ואיומות עד בלי נשוא.

בזמן ההוא, בעת אשר נפל לב כל העם ויאמר: „אבדנו", הופיע קרן אור גדול ויפלס לו נתיב בין שכבות הערפל והחושך ויאיר באורו הגדול וימלא שמחה את לבב היהודים. והיה זה בחדר עת שהתאספו קבוצת חסידים מחסידי יבלונה, והופיע בראשם הרבי ר' יחזקאל טאוב אשר עורר בלב הנדבאים את הרעיון הנשגב שהיה שאיפתו כל ימי חייו ועכשו, בערב זה, יצא להגשים את האידיאל שלו — ליסד מושב חסידים עובדים בארץ ישראל.

לא הייתי באותה מסבה, אולם רבות שמעתי על הנעשה באספה ההיא. אני יודע איך שהרבי מיבלונה ישב והציע לפני הנאספים את תכניתו של בנית המושב, והראה להם את העתיד המזהיר התלוי בתכנית זו, איך שהנאספים כולם פה אחד אמרו אותם הדברים המראים על גודל מסירותם אליו: „נעשה ונשמע". הם ראו לפניהם בן אדם אשר את כל חייו מוכן הוא למסר עבורם. מתוך עיניו המפיקות אך יושר ותמימות הם ראו בו מנהיג אמתי ונתנו לו לנהל את מהלך חייהם בעתיד. ומתוך פיו הם שמעו כי מוכן הוא לקדם כל מכשל בלי מורא ופחד, אך את חלומו יגשים — יבנה מושב חסידים עובדים בארץ ישראל. הרבי לא רצה להיות רבי לחסידיו ברוחניות אשר בה תלויה כל אותה הגדולה וההוד כמו שנהוג אצל כל רבי של חסידים; הוא רצה להיות רבי להם בגשמיות, לעבוד יחד אתם ולבנות את הארץ בתורה ועבודה.

על האיש הזה, אדם בעל רגשות עדינים וזכים, נפלה העבודה הגדולה להקים את המושב ולנהל את בנינו. עבודה הזקוקה לאדם בעל כח גופני רב והכשרה חקלאית, והרבי מיבלונה שזה עתה היה בעולם הרבנות, נעשה בין לילה למנהיג מושב עובדים. אולם הוא לא נפל ברוחו.

מיד הוא נסע לארץ ישראל כדי למצא מקום מתאים עבור אנשיו. זה לא ארך זמן-רב, ואחרי שהותו זמן מועט בארץ ומצא חלקת אדמה מתאימה לצרכו, הוא שב ואמר לאנשיו התומכים ברעיונו, רעיון שיבת ציון, כי יארזו את חפציהם ויעלו אתו לארץ ישראל.

היתה זאת העליה הרביעית, ואור ותקוה ראו חסידי יבלונה בגאולתם. עכשו, הם אמרו, נוכל לשבת לבטח על אדמתנו בלי פחד הלוחץ עלינו, לעבוד את אדמתנו, ולאכל בזעת אפנו את לחמנו.

מסביב אין קול ואין קשב. האדמה מלאה קוצים וברקנים, אדמה אשר אלפים שנה לא דרכה רגל אנוש עליה — זה היה המקום אשר אליו הגיעה בערב פסח קבוצת חסידים עיפים מעמל הדרך הארוכה. מארץ חושך ואפלה ברחו ויבואו לארץ שממה וחורבן אולם על פניהם שמחת אושר שורה, ופיהם מלא שבח ותהלה. מאדמת נחושת את לחמם יוציאו, מברכה עזובה את מימי ישתו; צריף עץ רעוע למחסה יהיה להם ובגדי פלח ילבשו, אולם שמחים

היו החסידים בשבתם באותו ערב לסדר הראשון שלהם בארץ ישראל.

בצריף גדול בנוי על רגל אחת ישבו החסידים מסביב לשולחן גדול ורחב. בראש ישב הרבי וביחד אתם קרא את ההגדה — מגלת החופש והחרות. לא על יציאת מצרים נתנו שבח באותו לילה כי אם על יציאתם הם מארץ שעבודם ועל בואם לארץ החרות. אף פעם לא אשכח את הערב ההוא, הסדר הראשון שלי בארץ ישראל על הר גבוה ושומם, כשישבנו וחגונו את חג הפסח. השמחת והאושר שנשקף מפני כל אחד, השמחה הזו היתה מעומק הלב. אחרי הסדר יצאו החסידים לרקוד ולשיר ומי שלא ראה אותו רקוד תחת כפת השמים, שמי ארץ ישראל, לא ראה רקוד מעולם. הסדר נמשך עד אור הבוקר והקולות עלו עד לב השמים. למחרת וכל השבוע של חול המועד באו אורחים מכל הנקודות של העמק לברך את החלוצים החדשים שזה עתה באו ויחד אתם חגו את החג.

מכאן מתחילה פרשת העבודה של חלוצי החסידים אשר באו להיות בין חלוצי בוני המולדת. כמה תלאות ונוראות עברו על בוני המושב „נחלת יעקב" עד שהצליחו ליבש את הבצות מתמלריה. ומה גדולה ורבה העבודה אשר היתה מוכנה להם בבא החסידים למקום מושבם הקבוע אחרי יבשם את הבצות. את מקום השממה אשר ראו לפניהם היו צריכים להפך למקום פורה נותן לחם. בין הרי זבולון מצאו להם החסידים חלקת ארץ שוממת ויקחו על עצמם את התפקיד להפך אותה למקום מושב אדם. לא יום ולא שבוע ארכה העבודה. שנים על שנים עברו ועמלו הקולוניסטים ואת כל כוחותיהם ותייהם מסרו בכדי למלא את תפקידם זה. תחלה בנו צריפים אשר בהם היה עליהם לחיות. אחרי כן התחילו לחרש את שדותיהם ולזרע את תבואתם. שנה ארוכה עברה עד אשר ראו החסידים את פרי ראשית עבודתם — שדות ירק מלאים חטה ושעורה. אולם לא בנקל זכו הם לראות את המראה הזה. שנה שלמה של עבודת תדיר — בבוקר השכם קמו ומאוחר בלילה שכבו לישון עיפים ויגעים מעמל היום. עדין נשאר בזכרוני אותו היום אשר הביאו פרות אחדות למושב והלקון בין העובדים המאושרים וכמה שמחו בזה שיכלו לקום עם נץ החמה לחלב את בהמתם. עוד בשנה הראשונה רכשו להם החסידים תרנגולים אחדים וברכוש זה — פרה, תרנגולים, וחלקת אדמה, התחילו חסידי יבלונה להיות חיי אכרים בארץ ישראל. ולאט לאט הוטב מצב החסידים הבונים האלו. כל יום ראה את התקדמותו הגדולה במצב אנשי המושב. לאט לאט בנו רפתות עבור הפרות והפרדות ולולים עבור התרנגולים.

החסידים ביבוש הבצות

אולם כל זה עלה בעבודה רבה. זכורני איך שבערב שבת אחר הרפי, בחוץ ירד גשם והבוץ הגיע עד הברכים, ולחם לאכל לא היה במושב. אפשרית להגיע העירה לא היה מפני חוסר כביש הגון. אז שלחו איש אחד על פרדה לרכב העירה ולהביא לחם עבור שבת, אולם גם הפרדה נפלה בבוץ ולא יכלה למלא את משלחתה. היו גם זמנים שאנשים הלכו לחרוש את האדמה בלי פת לחם לאכל. רק חומצה דלה אכלו ומעט מים שתו אולם כל זה היה חלק מהעבודה היום יומית והחסידים עברו על כל המכשולים האלו ורוחם לא נפל.

והנה בא המאורע הגדול והחשוב בחיי כל איש ואיש מהמושב — בנית בית ספר עממי עברי לילדיהם. עם הנחת אבן הפנה של בנין זה הגיעו הבונים אל מטרתם ומלאו את תפקידם — המושב עמד עכשיו על בסיס חזק, ומקום השממה נהפך למקום שדות פורים.

ובנסעך בדרך בין חיפה ונהלל והפנית את ראשך ימינה וראית לפניך מחזה נהדר: בתים בתים עומדים וסביבם גנים מלאי עצים וירק. והבטת הלאה וראית שדות ירק יפים מלאים תבואה. ובתוך על גבעה קטנה תראה בית כנסת גדול ובית ספר ועוד בתי עם. ונסעת הלאה מזה ובאת אל גבעה אחרת קטנה והבטת על סביבך וראית אך קוצים וברקנים, שממה וחורבן, וידעת אז כי לא בדבור ולא בחבוק ידים נבנתה „נחלת יעקב”, כי אם בעבודה ועמל רב מצד בוניה החסידים ורק מאמציהם ומרצם שלא ידעו גבול של החלוצים האלו בעלי הזקנים הארוכים והפיאות המוגדלות הפכו ארץ שממה לארץ פוריה — ונבנה עוד מושב בארץ ישראל.

——:0:——

ישראל לרנר

היהודים ברוסיה הקומוניסטית

שום מהפכה מדינית בהיסטוריה המודרנית לא עוררה כל כך רעש כמו המהפכה בארץ שמאות שנים שלט בה הצאר ביד תקיפה. המהפכה שהתפרצה כים סוער, ואימה לשטף את כל אירופה בעזה, לא היתה פתאומית. כוחות שונים ובעד נמוקים שונים חתרו זמן רב תחת כסא הצאר עד שהצליחו להפילה לשאול תחתיה. רבים הם הנפשות שהקריבו את הכל על מזבח רעיונם הנשגב. וכאשר הצליחו היה העולם מלא התפעלות. הכי היה אפשר היה להעלות על הדעת שבארץ ששלטה בה זרוע ברזל שלא נתנה לשום רעיון דמוקרטי יחדר אל יושביה המעונים, יהפך כל השלטון בין לילה? אולם גם השלטון הדמוקרטי לא התקיים זמן רב. אחרי גלגולים שונים התהפך והגיע לצורתו הקומוניסטית שבה מתקיים עד היום.

היהודים שהתאנקו תחת המון גזרות ורדיפות בלתי אנושיות של השלטון היחידי קבלו בשמחה שאין לתארה את הממשלה החדשה. מה שקרה ברוסיה הסב את תשומת לבה של כל היהדות. במשך דורות רבים התפתח בארץ זו

ישוב יהודי גדול שתפס עמדה חשובה בחיים של מדינה זו למרות כל המעצורים. והם היו רשאים לשמח בנצחון הרעיון החדש. והדמיון תאר להם בצבעים הצדים את העין את העתיד המזהיר.

מהיום ההוא חלפו למעלה מעשרים שנה. במשך הזמן ראה העולם בעיניו הארישות דברים שונים מתהוים במזרח אירופה. הוא ראה קפיטליסטים מתהמקים מהארץ. הוא ראה אנשים מועמדים לקיר על חטאים שחטאו ביודעים ובלא יודעים. הוא ראה בתי חרושת מוחרמים לשלטון, גזלות והריגות, רעיונות מתחלפים; הכל ראו עניו. וגם האנשים שחוללו כל זאת, ראה בשעה שהם מתפלשים בעפר לרגלי „צאר" חדש. והוא ראה גם מה שקרה לישוב היהודי שמלפנים.

אם השלטון האוטוקרטי חבל תחבולות למגר את היהודים ביד חזקה, הרי השלטון החדש מכלם כליון מתוק, ממיתם בנשיקה. ממשלת הצאר השתדלה להשמיד את הגוף והקומוניסטים חפצים לאבד את הנפש. תורת הקומוניסטים מלמדת שדת היא דבר שיש בה משום „קאנטר־רבלוציה". ומאמר זה נאמר ביחוד כלפי היהודים החרדים. לעומת זה אותם היהודים שנסתפחו למפלגה ועונים „אמן" אחרי מעשי סטאלין, הקומוניסטים מתיחסים אליהם כאל כל חבר. הגדר שהפרידה לפנים בין יהודי ונוצרי התמוטטה. לאט לאט נמחים יתר סמני ההבדל בין שני הגזעים. ואלה היהודים רשאים לרעב ללחם ביחד עם חבריהם הבלתי יהודים.

במובן הכלכלי סובלים היהודים כיתר ההמון ברוסיה. אמנם בימים הראשונים להצלחת הרבלוציה היו היהודים כתה בפני עצמה. הם לא הוכנסו לבתי החדשת שהממשלה מפקחת עליהם. אולם עכשיו הם יכולים לעבד ביחד עם חבריהם הפרוליטרים. אבל גם אלה המאושרים רעבים ללחם. רע ומר הוא גורלו של הדור הישן. אלה שהיו לפנים סוחרים ובעלי מלאכות לא מצאו להם מקום בתעשיה שלהם. כל בעל מלאכה מוכרח לעשות עת עבודתו בעצמו. ועל גבי זה הוגדלו המסים לסכום כל כך גבוה עד שהם מתפללים להכנס לבית חרשת של הממשלה. אבל זה עולה להם בקשי רב. רבים נשענים על העזרה שהם מקבלים מחוץ לארץ. ואחרים, שהם בין היותר מוצלחים, מקבלים תמיכה מבניהם שהתאימו עצמם לתנאי החיים החדשים. וזהו אחד הגורמים ליצירת קהלות גדולות של יהודים בערים החשובות. ההגירה מהערים הבלתי חשובות לערים הגדולות מתרבה. לא מפני שמצב העובדים עולה בערים אלה על יתר ערי רוסיה אלא משום שמרכז מוסדי הממשלה נמצא בערים אלה. כאן חיים ה„עשירים" שברוסיה. כאן מרכזים בתי חרושת, ולכאן זורם הדור הצעיר כדי למצא פרנסה שמפרנסת את בעליה. ומטעם זה נמשך גם הדור הישן לאלה הערים.

במוסקבה מרכז חלק גדול של היהדות ברוסיה. והמצב נוח ליהודים כאן עד כמה שיש להם כניסה לתעשיה הכבדה. אולם לפועלים הפשוטים אין הבדל בין מוסקבה והערים הפחותות ממנה. לנינגראד וקיוב הם הערים השניות במעלה שמכילות ישובים גדולים של יהודים. אבל אל לנו לטעות ולחשב שהיהודים חיים בשכונות מיוחדות. הם מעורבים כל כך עד שקשה להבחין

בין דרי בית מי יהודי ומי איננו.

אחת מהפרנסות שאינן מכבדות כל כך, היא להיות שומר. בפרנסה זו מתעסקים הרבה יהודים ביחוד אלה שאינם צעירים. ולמלאכת שומר בית חרשת או חנות פונים רק אלה שלא יכלו לקבל עבודה אחרת. בערים הקטנות אפשר למצא עוד פרנסות שמכניסות רוח לבעליהם. בסתר עוסקים רבים במסחר שלא הוכשר מהממשלה. ואפילו קומוניסטים שהם מאד אדוקים בעקרים לא מושכים את ידיהם ממסחר זה. אחד הדברים שעושים מסחר בהם הוא הדולר האמריקאי. אם אפשר לקנות דולרים מזרים הבאים מחוץ לארץ, אפשר למכרם אחר כך ברוח מצמצם. אבל אם חוטאים פעמים במסחר זה נדונים לבית האסורים.

האחוז של יהודים עוברי קרקע הולך ומתקטן. בראשונה כאשר נסתתמו מעינות הפרנסה הישנה התחילו היהודים להתישב על הקרקע. אולם רבים התבוננו לראות שסופם להשאר בחסר כל. הממשלה פשוט פושטת את העור מעובדי הקרקע. אחרי שהממשלה נהנית מעמל כפיו של האכר, היא לא משארת לו הרבה. ומה שכן נשאר מעמלו לא מספיק אפילו עבור צרכי משפחתו. אלמלא הפרנסות הצדדיות של עובד הקרקע, לא היה יכול להתקים. מצבם גרוע הרבה מהפועל. לו לפחות יש שכר קצוב מהממשלה, מה שאין כן לאכר. ותענוגם היחידי של גרי הכפר הוא ללכת פעם בשבוע או שבועים לקול נוע גרוע.

מגיעים אנו לשאלת בירא־בידזשאן שגם הממשלה מזניחת זה לאט לאט. אלה שעסקו בתעמולה לעורר תומכים בבירא־בידזאן היו חברי מפלגי איק"ר ועוד מפלגות אחרות. עכשיו גם היהודים וגם הקומוניסטים מושכים את ידיהם מכל הענין הזה, אשר במובן הכלכלי הוא טעות גדולה. הסבה היחידה שהממשלה תומכת בבירא־בידזאן היא היראה מיפן. הממשלה זקוקה למרכזים כאלה במזרח הרחוק שאם יפן תחשק בסבריה תיכל המדינה הסובטית לקדר מעט את תאותה של יפן. ולפיכך אפשר לפגש בקומוניסטים שיכזבו כזבים ויעריכו את בירא־בידזאן שהצליחה כל כך. ואלה עושים זאת רק כדי לצאת ידי חובה מפני המשלה. וזאת צריכים לדעת, שקומוניסטים בלתי יהודים אינם מתיראים להוציא דעה מקורית מפיהם, בשעה שהקומוניסטים היהודים מנענעים בראשם לכל דבר שהממשלה רוצה בו עד כדי לעורר בחילה. קשה לתאר שבני אדם יוציאו שקרים כאלה מפיהם.

חוץ מכוחות הטבע שעושים את הישיבה בבירא־בידזאן לסכנה גדולה, ישנם קושיים אחרים. הצרכים היותר חשובים חסרים. אלה שבאים לבירא־בידזאן הם לרב אנשים שנסו את מזלם כבר בהרבה מקומות. היהודים בבירא־בידזאן חיים חיי לחץ ועוני. והממשלה אע"פ שצריכה היא את בירא־בידזאן בעד נמוק פוליטי מזניחה היא אותה במה שנוגע למצב הכלכלי. וסכנה תמידית תלויה על ראשי המתישבים בבירא־בידזאן כי אם תפרוץ יפן את הגדר אז יהיו היהודים הכפרה הראשונה.

כדאי לדעת שבמחנה ובצי הרוסי נמצאים הרבה יהודים. בכלל ישנם הרבה מתנדבים למחנה. אולם הממשלה זהירה בבחירת חילים. אמנם אין הבדל אם המתנדב הוא יהודי או לא. אך מפני שהמספר של המתנדבים הוא

כל כך עצום בוחרת הממשלה רק באלה שהם ראוים לכך בגופם ובכשרונותיהם. המגפים השחורים, עם הטוניקה הנקיה, והאכל הלא רע שהם מקבלים, מסיתים את הפועל להזניח את בית החרשת עם משכרתו הזעומה. אמנם המשכורת של החיל אינה מספיקה לו לפרנס את בני ביתו. אבל ברוסיה הורגלו הנשים לעשות כל מיני עבודה כדי להשתכר פת לחמם השחור. ובענין זה היהודים לא יוצאים מהכלל.

זאת היא סקירה קצרה מהחיים הכלכליים של היהודים בארץ שצריכה להיות גן עדן הפועלים. ומפני שהמצב של העם ברוסיה ידוע בכלל, אין רצוני להתעכב על זה יותר מדי. הטרגדיה האמתית היא מצבם הרוחני של היהודים במדינת סטאלין.

סוד גלוי הוא הדרך שהמזכיר של מפלגת הקומוניסטים מנהיג את השררה ברוסיה. כצפרים אסורות בכלוב שיראים להגות צפצוף פה מפני שזה ימיט שואה עליהם, הוא ההמון הרוסי, וככה הם היהודים. הם מכרכרים לפני סטאלין והוטפים את דבריו כמוצאים שלל רב. וסטאלין מסית ומדיח את היהודים לדרך עקלתון שסופה כליון.

כשבלים שטופות ברוח קדים פזור חפן של בתי ספר בעד ילדים יהודים. מהלמודים שמלמדים בבתי ספר אלה גזלו ולקחו בחזקה את הלב של היהדות. כל דבר שיש בו חשד של דתיות השמידו. והעינים יורדות דמעות כאשר אנו רואים מי הם אלה שחוללו כל זאת. המה אחינו בני עמנו שהתאחזו בתורת הקומוניסטים וממאנים לרפות ממנה כמלא חוט השערה. הם מקימים תורה זו בכל עת ובכל שעה. האין להם שכל ולב להרגיש את השואה שהם ממיטים על ראשיהם? האינם יודעים שסוד קיומנו בים של גזרות ורדיפות מונח רק בדת? כמה גלים זדונים חפצו להטביענו אבל התקימנו? וכל זמן שלא נזניח את התורה נוסיף להתקים.

הדור הצעיר גדל בסביבה מורעלת. האבות אינם משתדלים אפילו לשלח בניהם לבתי הספר האלה. הם מתחנכים ביחד עם יתר ההמון הרוסי. פרולי־טרים הם ולא יהודים. נשואי תערובת רבים במספר. ומה מועיל לנו אם מספר מצמצם של הורים שולחים את ילדיהם לבתי ספר יהודים? כאשר הילד יצא מבית הספר ישכח אפילו את הדברים המעטים שספג בקרבו. השפה המדברת בבתי ספר אלה היא יהודית. אך הענינים שמלמדים שם זרים לגמרי לרוח היהדות. בחוץ מדברים רק רוסית. הם בורים גמורים בהיסטוריה שלנו. ובעד דברים אלה אנו צריכים להחזיק טובה לקומוניסטים יהודים שמתעסקים בצרכי צבור.

שאלה חשובה שעומדת על הפרק היא: האם יש תקוה לקיום היהדות החרדית ברוסיה? רבים יענו שבודאי יתקימו קבוצות וקהלות שונות שישמרו את הדת. אבל אם נתבונן ונראה את כל המעצורים והמכשולים שהממשלה שמה בדרך איש שחפץ להשאר דתי יתכוין לבנו וחשש גדול יעלה בלבנו אם אפילו קהלות בודדות יוכלו להחזיק מעמד.

מצבם העלוב של בתי הכנסיות מרעיד את הלב. הממשלה סוגרת על ימין ועל שמאל בתי כנסיות. בטוב לבה היא משארת אחדים בעיר כדי

שהזקנים יוכלו להתנהל שמה בכבדות בכל בקר להתפלל שחרית. אחרי התפלה יכולים למצא אחרים ששמו נפשם בכפם ופותחים בחשאי את הגמרא. אולב מיד כאשר נשמעים פסיעות על סף בית הכנסת נעשים כל הפנים חורים כסיד. ולא פעם אחת סחבו אנשים כאלה למשטרה. ולא פעם אחת נעלו דלתות בית הכנסת לבלי לפתחם שוב בעבור עון זה. לצעירים ללמד גמרא היא סכנה יותר גדולה. ואלה שהם לרב המרגלים להודיע לממשלה מי לומד, הם קומו־ניסטים יהודים שמרגישים שזהו חובתם הקדושה בתור פרוליטרים כשרים.

הכשרות גם היא צולעת על ירכה. כדי לקנות בשר כשר צריכים ממש לחפש בנרות. שחיטה היא אסורה מהממשלה. וגם עוף חי קשה לקנות כדי לשחטו אחר כך בסתר. האכרים לוקחים לעצמם כל בשר שהם מגדלים בחוה מפני שמחיר הבשר הוא ביוקר. ומה שמביאים לשוק בערים הגדולות זה לרוב תרנגולים הרוגים וערופים. טרחה גדולה היא לאכרים להביא עופות חיים שאין עליהם הרבה קופצים. ולכן הכשרות סובלת בארץ רוסיה. קראתי שבעיר קיוב יסדה הממשלה בית שחיטה תחת השגחתה. אולם שם עשתה הממשלה כך מפני טעם כלכלי. הממשלה לוקחת לה את הנוצות כדי לשלחם לחוץ לארץ. חוץ מזה היא מקבלת עשרים אחוז מההכנסה ומה שנשאר אחרי כל ההוצאות מחלקים השוחטים ויתר העובדים חלק כחלק.

עוד יש למצא בעירות הנדחות אנשים בבלויי סחבות דורכים בבוץ עם תרמיליהם ודופקים על דלתות הבתים. הם שוחטים מתחפשים שאצלם זה אידיאל לשמר את הכשרות. לרב הם לא רק שוחטים אלא גם רבנים ומוהלים. הם שוחטים את העופות ומכניסים את הילדים בבריתו של אברהם אבינו. את צרותיהם וסכנותיהם קשה לתאר. אבל אנשים המקריבים את עצמם על מזבח האידיאל שלהם, קשה למצא.

ואם נחפש היטב עוד נמצא צעירים שבסתר לומדים. הם חיים בפחד, אולם אצלם עוד עשנה האש הדועכה ללמוד תורה. הם אנוסים שחיים אולי במצב יותר נוח מאנוסי ספרד. אבל מה יהיה בסופם? בלבבות מלאים גיל ורעדה הם לומדים בחשק כאשר יש להם זמן. רבים הם עגלונים רק כדי שזמנם לא יהיה קצוב מאחרים. וברגעים הגנובים שמחסירים הם מעבודתם לומדים בחשק את התורה. רבים עובדים אצל מלאכות שפרנסתם גרועה רק כדי לשמר את השבת. אבל כמה אומללים רוקבים בבתי אסורים, כמה אומללים כלים בערבות סבריה. ועד כמה ימשך הזמן שהם יקריבו את נעוריהם וחייהם על מזבח האומה? מי יודע?

נחמה אחת יש לנו, הציוניות עודנה חיה ברוסיה. היא אמנם לא מארגנה אבל בלב כמה צעירים חיה התקוה לעלות לארץ ישראל מעמק הבכה שבו הם חיים. ובידי מאשרים עולה להתחמק מארץ רוסיה. קרובים שנמצאים בארצנו תומכים בידי קרוביהם הפחות מאשרים. הם משקיעים מרץ רב לגאל אותם מרוסיה.

זהו המצב של אחינו בארץ הגדולה ורחבת הידים הנקראת רוסיה. לפני שלשים שנה משלה ממשלה אכזריה שהצאר עמד בראשה. היהודים הושבו בתחומי מושב. זכיותיהם היו מגבלות. גזרות ורדיפות ולפעמים פוגרמים

אכזרים התפרצו ואמרו לשים קץ ליהודי. קשה היתה הכניסה לאוניברסיטה. ואז התארגנו הרבה מפלגות שעבדו כגנבים במחתרת לשים קץ למלכות הרומ־נובים. והרבה ממיטב הצעירים שלנו נסתפחו למפלגות אלה בחלמם על ימים טובים. חלומותיהם הלהיבו אותם לעשות דברים קיצונים אפילו שהם כנגד רוח היהדות. הכל הקריבו על מזבח הרבלוציה. והם חלמו איך שרוסיה בעתיד תהיה סמל מזהיר לארץ מאשרה. וכעבר למעלה מעשרים שנה התפכחו רבים משכרונם. הממשלה שהם עזרו לבנות משלמת עתה להם ביד נדיבה. היא רודפת ומשמדת ומכלה כל מי שמתנגד לה. אמנם היא מבטחת זכיות שוות לאזריחיה שיסכימו להתבולל ולהיות לרוסים גמורים. וכי לכך התכוננו כל אותם שנלחמו וחשבו שלטובת היהודים הם עובדים? בלבבות מלאים יאוש מפנים רבים מאחינו את עיניהם למזרח. הם התיאשו מלעשות את רוסיה למולדת שלהם.

ומזה יכולים אנו להוציא מוסר השכל — כל זמן שנשקיע את מרצנו באחת הארצות שלא לנו היא בתקוה שנוכל לעשותה לחלק משלנו, לא נצליח. העמים אינם חפצים אותנו בתור יהודים שלמים, ואל לנו לחפין את ארצם. תקותנו בתור עם קשורה היא עכשיו כדרך שהיתה גם לפני מאות שנים ב א ר ץ י ש ר א ל.

פעולות

ועד הפועל של הסתדרות תלמידי בית המדרש

(שנת תרצ"ח)

צבי זייסעל, נשיא
יעקב גולדמן—סגן נשיא
אריה לאקס—סגן נשיא

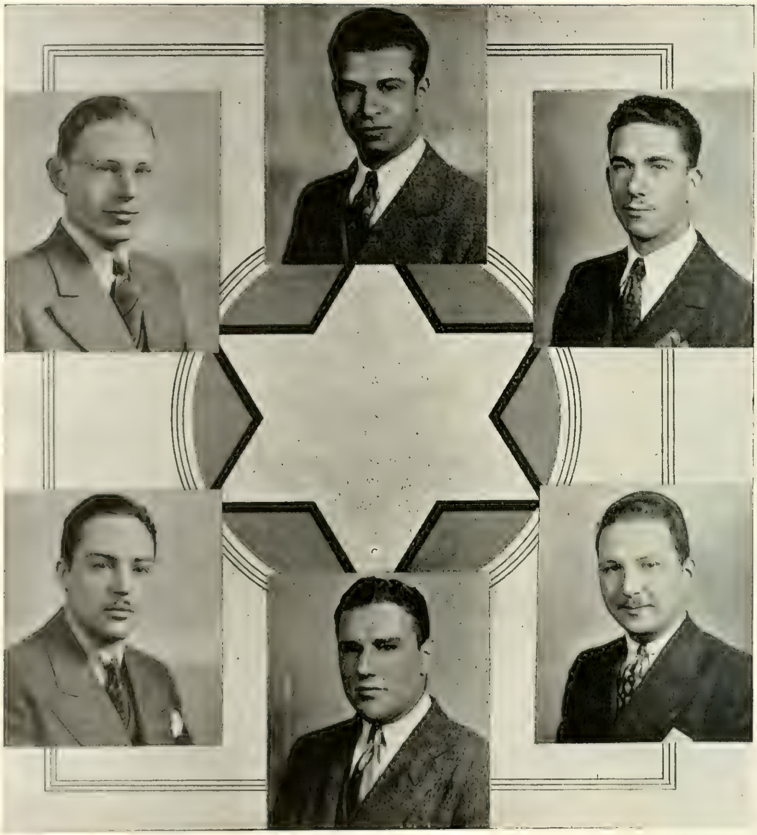
בנימין דיוויס—מזכיר
שמואל רקוב—ראש הפעולות
ראובן שווארץ—ראש ההתעמלות

צירי המחלקות

מחלקה א'	מחלקה ב'	מחלקה ג'
י. גשפיין—נשיא	יעקב סינעל—נשיא	אליעזר גמליאל—נשיא
נחום סטפנסקי, סגן נשיא	אהרן פריד, סגן נשיא	שמואל הרטשטיין, סגן נשיא

מחלקה ד'	מחלקה ה'
שמעון קנוביץ—נשיא	נחמן גיינר—נשיא
ישראל קורין—סגן נשיא	שמואל רקוב—סגן נשיא

בבואנו לדבר על הפעולות בבית המדרש למורים עלינו להתחיל בועד הפועל של הסתדרות התלמידים מפני שהם הם אשר אפשרו את כל פעולות התלמידים ואשר עמדו בראש כל פעולה. תכנית גדולה ועשירה הכינו להם, ויצאו במרץ רב ובעבודה רבה למלא את תכניתם זו. תחילה ראו כי אין להסתדרות התלמידים

פקידי ועד הפועל

צבי זייסעל—נשיא

אריה לאקס, סגן נשיא — יעקב גולדמן, סגן נשיא

שמאול רקוב, ראש הפעולות — ראובן שווארין, ראש ההתעמלות

בנימין דייווים—מזכיר

הורה שתוכל לאחד ולנהל את סדר העבודה. ויושבו צירי כל המחלקות לאספה, והוציאו מתחת ידיהם חוקה חדשה הכוללת בתוכה את כל החוקים והמשפטים אשר על פיהם צריכים הם תלמידי בית המדרש להתנהג. החוקה מתחילה באלו המלים:

„אנחנו, תלמידי בית המדרש למורים ע"י ישיבת רבנו יצחק אלחנן, בכדי להשליט סדר ומשטר בפעולות התלמידים, ולעשות שלום ואחוה ביניהם, הננו חוקקים ומיסדים חוקה זו לתלמידי בית המדרש למורים."

שנוי חשוב בחוקה היא שבמקום ראש התעמלות יבחרו התלמידים השנה בראש פעולות שיכלל התעמלות, וכוחים, וכו'.

•

כדאי לציין שנשיא הסתדרות התלמידים, צבי זייטעל, וסגנו אריה לאקס היו צירי בית המדרש לועידת הסתדרות הנוער העברי באמריקה והביעו את דעת תלמידי בית המדרש בועידה העברית.

•

נעשו השנה מנויים אלה:

פנחס הרביץ—עורך ה„ניר" החדשי

שמעון גרפשטיין—ראש ועד הוויכוחים

אריה לאקס—ראש הועד לחגיגת מורים

על כולם ידובר בעמודים הבאים.

ועד הפועל של הסתדרות התלמידים

הספריה

משה ליברמן—ספרן ראשי

יוסף ש. נוביל—יועץ לספרנים

פנחס גרסטל	ישעיה פרידמן
נחום דן	אהרן פרלוב
מרדכי רפאל וסר	ישראל קורין
אליהו פאלאק	משה קליימן
ישראל פעלד	משה קלר

אברהם קפלן

ספרית א. נ. פרלברג ז"ל של בית המדרש למורים עשתה פסיעה גדולה קדימה בשנה שעברה כאשר ירדה ממקומה הקטן והצר לחדר גדול ומרווח על הקומה השלישית של בנין הישיבה. עכשיו יש מקום ואפשרות להגדיל את הספריה ולעשותה לספריה שתוכל לתת לתלמידים את היכולת להוציא ספרים עברים לקריאה.

כמאתים ספרי חנוך נתקבלו מאת „התאחדות מורים עברים" ובהוספה זו נמצאים ספרים רבים הדנים בתולדות עם ישראל וספרותו.

זמן רב נתן לסדור המקום החדש ורשימת הספרים החדשים אבל מקוים הספרנים שעם בא התקופה החדשה יתחילו לעבד בכל תקף להגדלת הספריה.

ועד הספריה

הניר החדשי

פנחס הרבין—עורך ראשי

שמעון עקשטיין—סגן עורך

בנימין רוזנבוים—עורך מפקח

אליעזר גמליאל—עורך לידיעות

יעקב גולדמן	פנחס סקס
שמעון גרפשטיין	הרצל פריד
נחום דן	שמואל עפשטיין
יעקב הרמן	שמעון קנוביין

בשנה זו הוכרה התפתחות בניר החדשי. מספר הפעמים שהוא הופיע היה יותר מאשר בשנים הקודמות, התוכן הספרותי היה יותר עשיר, ועבודת הדפוס היתה יותר מהודרה.

העתון הכיל עמודים כתובים בידי תלמידים על ענינים כלליים מענינים והשובים בעולם היהודי. ביניהם היו העמודים: „מעולמנו" מאת שמעון קנוביין, „מאחורי הפרגוד" מאת נחום דן, ו„מחננו" מאת מסיים.

המאמרים הראשיים היו תמיד מכוונים לתשומת לב התלמידים על ידי זה שהיו מבטאים את דעות ומחשבות התלמידים וגם השפיעו על היחס והחיים בבית המדרש למורים.

מערכת הניר החדשי

ו ו כ ו ה י ם

שמעון גרפשטיין—יושב ראש

מחלקה א׳	מחלקה ב׳	מחלקה ג׳
גרשון כהן	יעקב האק	אליעזר גמליאל
נחום סטפנסקי	יעקב סיגעל	נחום דן
משה קלקר	ש. סמולוביין	שמעון עקשטיין
משה קלר	אהרן פריד	

מחלקה ד׳	מחלקה ה׳
שמעון גרפשטיין	יעקב גולדמן
דוד מירסקי	אהרן זיידמן
שבתי פירסט	אריה לוין
שמעון קנוביץ	

אחרי הפסק של כמה שנים הומשכה השנה ההתחרות בווכוחים בין המחלקות. חוץ ממחלקה ה׳ לכל מחלקה נתנה האפשרות להראות את כוחה בווכוח. הנושאים היו מענינים, ועל שאלות העומדות ברומו של עולם. מן הנושאים היו: „החלט שהגולה הועילה לעם ישראל", „החלט שעל העם העברי לקבל את תכנית החלוקה." שניהם נושאים חשובי ערך ותלמידי בית המדרש הראו את כוחם בווכוח כי גדול הוא, בזה שהביאו דברים חשובים וראיות טובות לדבריהם.

הווכוחים היו באספות התלמידים ואחרי כל ווכוח סכם מורה את דברי הנואמים.

הבה נקוה שבזמן החדש שיבוא ימשיכו את המפעל החשוב הזה.

חבר המתוכחים

חגיגת חנוכה

אריה לאקס—מנהל כללי	ראובן שווארץ
חיים אברומוביץ	חיים קניגסברג
יעקב גולדמן	זלמן קרוטמן
צבי זייסעל	ש. רקוב

אחרי עבודה של חדשים ימים הצליחו הממונים על החגיגה לסדר תכנית עשירה להציג לפני התלמידים בערב חנוכה. מלבד נאומים ודקלומים הציגו באותו ערב שני מחזות גדולים: „מחזה המורים" ו„יהודית". קשה לתאר את הרושם העז שעשו מחזות אלו. על במה מקושטת הופיעו המשחקים והציגו את המחזות והכל הלך בסדר ובשורה.

המשתתפים בהצגות: בנימין קארפ, משה קלר, מאיר אברומוביץ, דוד מירסקי, שבתי פירסט, צ. צירטוב, י. רבינוביץ, מנחם יעקובוביץ, שמואל פישער, אברהם קארפ, צ. גרדצר, י. מייגר, מיכאל קופר, י. בארד.

באותו ערב הראו התלמידים את מסירותם ואהבתם למנהל בית המדרש למורים, ד"ר פ. חורגין ונתנו לו את תמונת הרמב"ם אשר נעשתה על ידי הצייר יחיאל מיכאל קופר.

ראוי גם לציין את נאומו של ד"ר קפלן על חג חנוכה ואת שירו של מזכיר בית המדרש יוסף ש. נוביל שנתקבל במחיאת כפים וקריאת הידד.

ועד החגיגה

אספות התלמידים

ט' כסלו—וכוח בין מחלקה א' ומחלקה ג' על הנושא: „החלט שהגולה הועילה לעם העברי". מחלקה א' שהיתה ממשוללי הגולה נצחה.

* * * *

ז' אדר ב'—וכוח בין מחלקה ב' ומחלקה ד' על הנושא: „החלט שעל היהודים לקבל את החלוקה". המחייבים (מחלקה ד') נצחו.

* * * *

הודות לנשיא ההסתדרות, צבי זייסעל, נקראו השנה אסיפות רבות וכולם הצליחו כי הם מלאו את תפקידם—לאחד את כל תלמידי בית המדרש ולתת להם אפשרות להראות את כוחם בנאומים ובאותו זמן לשמע דברים על ענינים כלליים מפי מוריהם. חוץ מהאספות לשם הווכוחים ראוי לסמן שתי אספות גדולות וחשובות. האספה לסמן את פתיחת הנמל בחיפה, והאספה הגדולה למען השלום. זו היתה הפעם הראשונה בתולדות המוסד אשר נקראה אסיפה אשר בה דובר על תפקיד היהודי בתנועת השלום, ולא מהר ישכחו תלמידינו את נאומו הנלהב של מורנו החביב הרב שמואל ק. מירסקי אשר בדברים מעטים הוא חזק את אהבת תלמידי בית המדרש לשלום ולאחוה בין עם ועם ובין איש ואיש.

גם יתר המורים נאמו לפני התלמידים באספות שונות ודבריהם נתקבלו בהתלהבות רבה עד כדי כך שבחוקת ההסתדרות שמו מאמר שמחייב לפחות שמונה אסיפות תלמידים בשנה.

באספות התלמידים

מאת נשיא הסתדרות התלמידים, צבי וייסעל:

•

אין כלל צורך לחזור ולדון שוב בפעולות התלמידים שהצליחו השנה עד למאד. לשם זה מקדישה המערכת עמודים שלמים ובהם תאורי הפעולות. ועוד, כל התלמידים, המורים, והחניכים, יודעים את טיב האספות, את יופי המחזות, ואת מעלות „הניר" החדשי וה„ניר" השנתי. אף על פי כן לא למותר יהיה להסתכל ולמצא את התנאים שגרמו לכך.

שלשה תנאים חשובי ערך נחוצים בבדי שהפעולות תהיינה מוצלחות: יחס רציני ט״ב מאת הלשכה, מנהיגים מבין התלמידים המוכשרים לעמד בראש הפעולות, וקהל תלמידים המוכנים להשתתף ולעזר בעבודה.

יש לנו הנהלה הרוצה העוזרת לנו עד כמה שיכולה, ומתענינת בהתקדמות פעולותינו. לה אנחנו מודים על עזרתה.

היינו ברוכים השנה בועד הפועל שבאמת פעל. כל החברים עבדו במרץ וברצינות כי כל חבר עשה את חלקו הוא.

והתלמידים עצמם, אשר בהם תלוי התנאי השלישי והחשוב ביותר, עזרו ותמכו בידינו והיו בכל עת פעילים וקבלו ברצון ובתודה את פרי עבודת מנהיגיהם.

גומרים אנו עכשיו את שנת עבודהנו ויודעים אנחנו כי מלאנו את חובתנו ולא אכזבני את הבוטחים בנו. בטיחים אנו ששנת תרצ"ח תהיה לאות ולמופת לתלמידים בעתיד ותירה את הדרך להמשכת הפעולות.

מברך אני את התלמידים ואת הפקידים העתידים לבא בברכת הצלחה: המשיכו את עבודתנו והיו כבוד לבית מדרשנו.

צבי וייסעל

מודעות

Compliments of

Kestenbaum Bros.

Compliments of

Harry Roggen

Compliments of

Louis Surut

Compliments of

MR. & MRS.

Ira Rosenzweig

And Family

Compliments of

The Empress Theatre

Mr. B. Meyer

Mr. Joseph Rosenzweig

Compliments of

MR. & MRS.

Harry Schekter

191 STRATFORD ROAD
Brooklyn, N. Y.

Compliments of

U. Doppelt

And Family

2512 Grand Ave. Bronx

Compliments of

LADIES AUXILIARY OF

Beth Abraham

HEBREW FREE SCHOOL

Bayonne, N. J.

Louis Diamond

252 BROOME ST.

New York City

לזכר זוגתי הצנועה
בתיה עטיל ע"ה
בת ר' ישעיהו ביניש תרשיש ז"ל

Compliments of

MR. & MRS.

Jacob A. Noble

Compliments of

A. Schechter

Compliments of

Joseph Levine

4220—10th AVENUE

Brooklyn, N. Y.

Compliments of

A FRIEND

Compliments of

Mrs. Elihu Katz

Compliments of

MR. & MRS.

Louis Amdur

Far Rockaway, New York

Compliments of

RABBI

Dr. Nathan Wasser

New York City

Compliments of

Shoshana and Menachem Ribalow

Compliments of

MR. & MRS.

Isadore Weiss

2512 Edgemere Avenue

Edgemere, New York

Compliments of

Rabbi Herbert S. Goldstein

Compliments of the

Hapoel Hamizrachi

of PARK PLACE

Life in the Outdoors agrees with These Seniors.

CAMP ACHVAH for Boys and Girls . . . Non-commercial camps offering all features of ideal summer camping . . . Progressive Jewish educational program . . . Located in the foothills of the Catskill Mountains . . . Beautiful grounds . . . All sports . . . Excellent modern equipment . . . Competent supervision . . . Dietary laws observed . . . Conducted by the Bureau of Jewish Education, 71 West 47th Street, N. Y. C.

12th Consecutive Season

Camp Achvah

מחנה אחוה

GODEFFROY, NEW YORK

Non-Commercial Camps

Conducted by

BUREAU OF JEWISH EDUCATION

RATES

Season:

$165

Half Season:

$90

2 HOURS FROM NEW YORK

SHAWANGUNK HILLS

Apply 71 West 47th Street
New York City
Phone BRyant 9-0850

BOYS and GIRLS 6—16

Compliments of

NATHAN EDELSTEIN
2510 COLLIER AVE.
Far Rockaway, N. Y.

Compliments of

Howard and Alice SOLDINGER
410 BEACH 37th ST.
Edgemere, N. Y.

Compliments of

ELEAZER GOLDSTEIN

Compliments of

PETER ROSENBLUTH

Compliments of

MRS. BESSIE SECHER
Edgemere, N. Y.

Compliments of

Rabbi Mordecai Schuchatowitz
Edgemere, N. Y.

Compliments of

JOSEPH GOOD
BUTCHER
3417 Edgemere Ave.
Edgemere, N. Y.

Compliments of

HERZL STRICK

Compliments of

J. SCHOENGOLD
Far Rockaway, N. Y.

Compliments of

MR. & MRS.
HARRY NATHANSON
And Family
Edgemere, N. Y.

Compliments of

J. WILLIAM ROSENBLUTH
Edgemere, N. Y.

Compliments of

GEORGE SCHEIDERMAN
2502 EDGEMERE AVE.
Edgemere, N. Y.

Compliments of

THE GOLD FAMILY

Compliments of

NATHAN WISE
360 New Jersey Ave.
Brooklyn, N. Y.

Compliments of

SYLVAN SAFFER
Jewish Center
Morristown, N. J.

Compliments of

LEON GELLMAN